

บทที่ 3

การเรียกร้องและได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

ในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ประเทศไทยดำเนินการอย่างมีขั้นตอนและเป็นสิ่งที่มีได้เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด แต่ได้มีสถานการณ์บางอย่างบอกถึงกับความต้องการดินแดนที่สยามเคยเสียให้แก่ฝรั่งเศส มาตั้งแต่ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว แม้ว่าการดำเนินการนั้นจะมีได้กระทำอย่างชัดเจน เนื่องจากติดขัดในสถานะของฝรั่งเศสที่เป็นมหาอำนาจและการขอแก้ไขสนธิสัญญากับฝรั่งเศส รัฐบาลจึงใช้วิธีดำเนินการทางการทูตเพื่อขอปรับปรุงเส้นเขตแดนด้านอินโดจีนฝรั่งเศส จนกระทั่งเมื่อฝรั่งเศสอ่อนแอลงจากการยอมสงบศึกต่อเยอรมนีในปี พ.ศ. 2483 ข้อเรียกร้องของประเทศไทยจึงชัดเจนขึ้น และดำเนินการในทุกทางเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชน จนในที่สุดเมื่อเจรจาสันติภาพที่กรุงโตเกียวทำให้ประเทศไทยได้ดินแดนบางส่วนกลับคืนมา

3.1 การดำเนินนโยบายก่อนเกิดกรณีพิพาท

การให้ความสำคัญกับการเสียดินแดนจนนำมาสู่การเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส จะพบว่า รัฐบาลไทยมุ่งให้ความสำคัญต่อดินแดนที่เสียให้กับฝรั่งเศสมากกว่าดินแดนที่เสียให้แก่อังกฤษ สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างสยามกับอังกฤษ ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 – 5 รัชกาลยาญ 4 รัช คือ ปะลิส ไทรบุรี กลันตัน และตรังกานู ยอมรับอำนาจการปกครองของสยามในเวลาที่ตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่การควบคุมเหนือรัฐมลายู มีความสำคัญต่อสยามน้อยกว่าการควบคุมลาวและบางส่วนของกัมพูชา รวมทั้งไม่ได้มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ดังเช่นลาวและกัมพูชา นอกจากนี้การทำสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2451 (ค.ศ.1909) สยามยินดียกดินแดนรัฐมลายูให้กับอังกฤษ เพราะเห็นว่าไม่ควรเสียเวลาหาหนทางปกครองดินแดนเหล่านี้ อีกทั้งยังช่วยให้การปกครองเมืองอื่น ๆ ทางใต้มีประสิทธิภาพและรัดกุมยิ่งขึ้น และเป็นการแลกเปลี่ยนกับการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษด้วย¹ นอกจากนี้ยังเป็นการดำเนินการติดต่อทางการทูตระหว่างกัน โดยมีได้มีเหตุการณ์รุนแรงจนถึงขั้นใช้กำลังทหารเหมือนสยามกับฝรั่งเศส ดังนั้นความรู้สึกเรื่องการเสียดินแดนที่รุนแรงกับอังกฤษจึงไม่มี แต่กับฝรั่งเศสนั้นได้กลายเป็นความฝังใจและเป็นเรื่องที่เสียเกียรติภูมิอย่างมากที่คณะราษฎร ในฐานะของคนสยามรุ่นใหม่จะยอมไม่ได้ ดังนั้นใน

---

¹แกมสุข นุ่มนนท์ “การเจรจาทางการทูตระหว่างไทยกับอังกฤษ พ.ศ. 2443 – 2453,” ใน การเมืองและการต่างประเทศในประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 109 – 120.

ระยะแรกนั้นการดำเนินการใด ๆ ของสยามจึงระมัดระวังอย่างมากที่จะไม่ให้กระทบความสัมพันธ์ที่มีกับอังกฤษ

การให้ความสนใจต่อดินแดนที่เสียให้แก่ฝรั่งเศส เริ่มขึ้นภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่นาน โดยคณะรัฐบาลภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ให้ความสำคัญและกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไปรับรู้ โดยมีความคิดว่าสนธิสัญญาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงยอมสละพระราชอำนาจเหนือดินแดนต่าง ๆ เป็นเรื่องของการสูญเสียดินแดนและพร้อมกับการถูกลบหลู่เกียรติอย่างมาก บุคคลในคณะราษฎรปรารถนาที่จะเรียกร้องดินแดนที่เสียไปเหล่านั้นกลับคืนมา เนื่องจาก "ผู้นำสยามใหม่หรือปัญญาชนรุ่นใหม่ มองว่าเป็นเรื่องที่น่าอายถูกลบหลู่เกียรติ ต้องการแก้แค้นเมื่อโอกาสมาถึง ดังนั้นเมื่อฝรั่งเศสอ่อนแอลงในปลายทศวรรษ 1930 ทำให้รัฐบาลสยามใหม่รู้สึกที่จะไม่จำเป็นต้องนับถือชาวยุโรปที่เข้ามาปกครองดินแดนแถบนี้"² (แปลโดยผู้วิจัย)

มีความคิดและการกระทำบางอย่างที่แสดงให้เห็นถึง รัฐบาลสยามให้ความสำคัญเรื่องการเสียดินแดน ตั้งแต่ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา หากแต่การดำเนินการใด ๆ ในระยะนั้นจำเป็นต้องระมัดระวังท่าทีมิให้กระทบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่คุณสมบัติกำลังดำเนินการขอแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับนานาชาติ ประกอบกับทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสเป็นชาติมหาอำนาจที่เข้มแข็ง การกระทำใด ๆ ที่ถือเป็นการก้าวร้าวหรือกระทบสัมพันธ์ไมตรีที่ดีเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง

สำหรับสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามเคลื่อนไหวในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสที่สำคัญได้แก่

3.1.1 การเคลื่อนไหวทางทหารด้านอินโดจีน

การเคลื่อนไหวทางทหารเช่น การจัดตั้งยุวชนทหาร การจัดอัตรากำลังกองทัพ พร้อมทั้งการเพิ่มแสนยานุภาพแห่งกองทัพ เพื่อเตรียมพร้อมรบของไทย รวมถึงการแถลงการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่าเมื่อมีกำลังกองทัพที่เข้มแข็งก็ไม่จำเป็นต้องเกรงกลัวชาติใด ประกอบกับการดำเนินนโยบายทางการทูตเพื่อขอปรับปรุงเส้นเขตแดน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสตึงเครียดขึ้น

²Charnvit Kasetsiri, "The First Phibun Government and its Involvement in World War II." *Journal of the Siam Society*, 62 part 2 (July, 1974): 48-49.

การเคลื่อนไหวทางทหารในเขตอินโดจีนฝรั่งเศสในบริเวณชายแดนที่ติดต่อกับสยาม เริ่มขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2476 เรื่อยมา โดยมีข่าวลือว่าจะมีการสู้รบระหว่างสยามและฝรั่งเศส ดังปรากฏรายงานของข้าหลวงประจำจังหวัดและนายอำเภอ ที่อยู่ตามชายแดนสยามด้านอินโดจีนถึงกระทรวงมหาดไทย ไม่ว่าจะเป็นทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น รายงานของนายอำเภอ อรัญประเทศถึงข้าหลวงประจำจังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2476 ซึ่งได้รับรายงานจากกำนันตำบลโคกสูง³ ว่ามีผู้พบเห็นกองทหารฝรั่งเศสจำนวน 300 คน พร้อมบรรทุกกระสุนปืนและปืนเล็กถึง 2 เล่มเกวียน เดินทางผ่านใกล้เขตแดนสยามบริเวณหลักเขตแดนที่ 42 บ้านหนองมดงาม โดยไม่ทราบจุดประสงค์ที่แน่ชัด เนื่องจากไม่เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นมาก่อนจึงสร้างความตื่นตกใจให้แก่ราษฎรในอำเภอนั้นเป็นอย่างยิ่ง นายอำเภอจึงมีหนังสือถึงกระทรวงมหาดไทยเพื่อปรึกษาหารือเรื่องการรักษาความปลอดภัย โดยการนำหัวจักรรถไฟจากสถานีอรัญประเทศมาจอดที่สถานีวัดมนานครแทน ต่อมาเมื่อตรวจสอบแล้วพบว่า เป็นกองทหารเขมรจำนวน 500 คน ที่มีนายทหารฝรั่งเศส 3 นาย เป็นผู้บังคับบัญชา นำกำลังไปตั้งอยู่ที่บ้านลำโรง และบ้านจกัลในเขมรที่ตั้งอยู่ห่างออกไปอีกเล็กน้อย โดยมีจุดประสงค์การป้องกันพวกกบฏหลบหนีเข้าเขตแดนสยาม นอกจากนี้ยังมีรายงานเพิ่มเติมว่าทหารฝรั่งเศสได้ให้กำนันตำบลตะเปียงทะมอของเขมรนำเกวียน 20 เล่มบรรทุกปลาแห้งจากทะเลสาบเขมรเข้ามาขายทางจังหวัดสุรินทร์ โดยประสงค์ให้มาสืบข่าวการตั้งกำลังทหารของสยาม และยังได้รายงานอีกว่าในเขมรเองนั้นชาวเขมรก็ตื่นตระหนกเรื่องที่จะเกิดการสู้รบระหว่างสยามและฝรั่งเศสถึงขนาด "ต่างก็เตรียมตัวขั้วข้าวตากไว้เพื่อการนี้"⁴

ต่อมาในปี พ.ศ. 2478 กระทรวงกลาโหมได้จัดพิมพ์แผนที่แสดงดินแดนที่เสียให้แก่ฝรั่งเศสและอังกฤษ แต่เมื่อได้รับการทักท้วงจากอังกฤษ กระทรวงกลาโหมจึงแก้ตัวว่า แผนที่ชุดนี้พิมพ์ขึ้นเพื่อใช้ศึกษาประวัติศาสตร์เท่านั้น และให้ระงับการเผยแพร่แผนที่ดังกล่าว⁵ และในปี พ.ศ. 2480 ได้พิมพ์แผนที่แสดงกำลังทหารของประเทศเพื่อนบ้านเผยแพร่อีกครั้งในวารสารนาวิกศาสตร์ของกองทัพเรือ แต่เมื่ออุปทูตอังกฤษทักท้วงและแสดงความไม่พอใจในการพิมพ์แผนที่และลงข้อความของฝ่ายทหาร หลวงพิบูลสงครามจึงมีบันทึกถึงกระทรวงการต่างประเทศ ให้ชี้แจงเกี่ยวกับการพิมพ์แผนที่ดังกล่าวว่า

³ปัจจุบัน คือกิ่งอำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว

⁴หจข.มท. 2.4.2/3 แจ้งข่าวเรื่องทหารฝรั่งเศสเดินทางผ่านใกล้เขตต์พระราชอาณาจักร จากนายอำเภอ อรัญประเทศ ถึง ข้าหลวงประจำจังหวัดปราจีนบุรี วันที่ 9 มกราคม 2476

⁵กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), หน้า

กระทรวงกลาโหมได้ส่งเรื่องให้กองทัพเรือพิจารณาแล้ว กองทัพเรือชี้แจงว่าทหารต้องปลุกใจราษฎร และชี้ให้เห็นความจำเป็นในการป้องกันประเทศนี้เพราะราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่ซาบซึ้งถึงฐานะเหตุการณ์ การอธิบายแก่พลเมืองก็ต้องพูดตรง ๆ ถ้าพูดอ้อมค้อมก็จะไม่ได้ผลเลย แผนที่ทหารมีกำลังล้อมรอบบ้านเป็นของธรรมดาที่ชาติใกล้เคียงเพิ่มทหารมาความหวาดหวั่นย่อมเกิดขึ้น จะว่าไม่ได้มุ่งเช่นนั้นเช่นนี้ในทางทหารเชื่อไม่ได้ ต้องนึกว่าเขามุ่งร้ายต่อตนไว้ก่อนเสมอ ถ้าอังกฤษหรือฝรั่งเศสก็ตีไม่เพิ่มหรือสะสมกำลังขึ้น ก็คงไม่มีแผนที่เช่นนี้เกิดขึ้น ชาติทั้งสองเป็นต้นเหตุจะว่าใครเขาไม่ถูก⁶

หลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสนใจเรื่องดินแดนที่เสียให้ฝรั่งเศส คือ รายงานของนายยาตาเบ อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศสยาม ที่มีไปถึงสำนักกิจการเอเชียตะวันออกไกลที่โตเกียว โดยได้กล่าวถึงรัฐบาลสยามในปี พ.ศ. 2479 ว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่น่าสนใจเกิดขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส และได้เสริมว่ารัฐบาลโดยเฉพาะกลุ่มทหารนั้น มีแผนการที่จะนำเอาดินแดนที่เสียไปกลับคืนมา โดยมีเป้าหมายเมืองแรกอยู่ที่กัมพูชาและหลวงพระบาง เป็นดินแดนที่จะต้องเรียกคืนมาให้ได้ก่อนดินแดนที่เสียให้แก่อังกฤษ เนื่องจากด้านอินโดจีนฝรั่งเศสมีความล่อแหลมด้านการทหารมากกว่าด้านมลายูของอังกฤษ⁷

นอกจากนี้ก็มีข่าวลือว่าฝรั่งเศสอาจใช้กำลังรุกรานสยามหนาหูมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ.2480⁸ ทั้งบริเวณชายแดนภาคตะวันออก ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ในวันที่ 7 เมษายน 2480 คณะกรรมการอำเภอรัญญประเทศ ได้มีหนังสือถึงคณะกรรมการจังหวัดปราจีนบุรี รายงานถึงสถานการณ์ความเคลื่อนไหวทางทหารของอินโดจีนฝรั่งเศสในเขมร ว่าได้มีการส่งกำลัง

⁶ กต. 80/325 รัฐมนตรีกลาโหม(พิบูลสงคราม) ถึงรัฐมนตรีต่างประเทศ (ปรีดี พนมยงค์) เรื่องอุปทูตอังกฤษ ประจำบพพระพันธ์ใน น.ส.พ.นาวิกศาสตร์ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2480 อ้างถึงใน กอบเกียรติ สุวรรณทัต - เพียร, นโยบายต่างประเทศของรัฐบาลพิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 - 2487 (สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 4.

⁷ DRO. No.B1.0.0.FS1-1 Futsu - Tai Kokukan Fushin Ryaku Yoyaku Kankei Ikken. อ้างถึงใน ทวีธีระวงศ์เสรี, สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 70.

⁸ สลร. 14/89 สำเนาหนังสือลับเฉพาะ ที่ ต. 192/2481 จากกงสุลสยาม ณ เมืองไซ่งอน ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ 20 มิถุนายน 2481 เรื่องตอบหนังสือกระทรวงการต่างประเทศที่สั่งให้สืบข้อเท็จจริงเกี่ยวแก่ฝ่ายฝรั่งเศส จะใช้กำลังรุกรานประเทศสยาม อ้างถึงใน สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490)," (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 95.

ทหารไปประจำยังจุดต่าง ๆ ซึ่งเดิมไม่เคยมีทหารมาก่อนหรือมีไม่มากนัก เช่นที่ ลำไโรงซึ่งอยู่ห่าง
ช่องจอมไปทางทิศใต้ประมาณ 30 กิโลเมตร ที่บ่อไพลิน ที่สวายจิกซึ่งอยู่ใกล้บ้านโนนหมากมุ่น
และที่บ้านกูป เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้รายงานถึงทหารฝรั่งเศสนำกำลังทหารพื้นเมืองเข้ามาตรวจ
ภูมิภาคแถบชายแดนที่ติดกับสยาม และกล่าวถึงการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ของสยามที่ทำให้
ให้เกิดผลเสียในเรื่องกระทบความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส โดยให้ทัศนะว่าสยามเป็นประเทศเล็ก หาก
กระทำการใดที่กระทบกระเทือนประเทศใหญ่ ๆ ก็มักเป็นฝ่ายขาดทุนมากกว่าได้กำไร ดังเช่นข่าว
ลือว่า

อย่างในยุคนี้ผลที่หนังสือพิมพ์บางฉบับกระพือข่าวก่อให้เกิดการตื่นเต้น
แก่ชนชาติเขมร ซึ่งอยู่ในอาณาเขตต์ของฝรั่งเศสเป็นอันมาก ในเขตต์จังหวัดพระ
ตะบองและเสียมราฐ ลือกันกระชอนไปหมดว่า เมืองไทยเตรียมอาหารและอาวุธ
ยุทธภัณฑ์ไว้ที่วัดนันทนคร, กบินทร์บุรี, และปราจีนบุรีมากมายทั้งทำการซ้อมรบ
อย่างแข็งแรง นัยว่าเพื่อจะคิดเอาพระตะบองและเสียมราฐคืน อันข่าวลือเช่นนี้
ความจริงย่อมจะไม่สู้ให้คุณประโยชน์อะไรแก่เรา มีแต่ทางเสียสำหรับให้เขาเพิ่ม
ความระแวงฝ่ายเราฝ่ายเดียว⁹

สำหรับสถานการณ์ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ในวันที่ 23 สิงหาคม 2480 ผู้บังคับ
การจังหวัดทหารบกอุดรธานี ได้มีหนังสือถึงข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม เกี่ยวกับความเคลื่อนไหว
ในทางทหารของอินโดจีน ตามที่ได้รับคำบอกเล่าจากข้าราชการบ้านนาญที่มีพรรคพวกอยู่ทาง
เวียงจันทน์ว่ามีกองทหารฝรั่งเศส และเวียดนามถึง 10,000 คน ประจำอยู่ตามแนวชายแดนที่
จังหวัดและหมู่บ้านของเมืองเวียงจันทน์และสุวรรณเขต กำลังส่วนใหญ่อยู่ที่เมืองหลวงพระบางถึง 4
กองพล มีเครื่องบินทั้งที่เวียงจันทน์ ท่าแขกและสุวรรณเขตแห่งละ 50 เครื่อง มีเรือรบทั้งเก่าและ
ใหม่ประจำอยู่ที่ไซ่ง่อนประมาณ 100 ลำ ส่วนทางช่องเม็กมีปืนกลหนัก 2 กองพัน รวม 24
กระบอก มีข้อความเขียนประกาศไว้ตามชุมนุมชนต่าง ๆ ว่า "คนไทยจะมาตีเมืองเวียงจันทน์คืนใน
เร็ววันนี้ ขอให้พวกเจ้าทั้งหลายจงเอาใจช่วยฝรั่งเศสที่เป็นนายของเจ้าให้มาก" นอกจากนี้ยังมี
เครื่องบินที่เข้าใจว่าเป็นของฝรั่งเศสบินเข้ามาในบริเวณเมืองอุดรธานีในระยะการบินที่สูงมากและ

⁹พจ. (1) มท. 3.1.2.10/5 การทหารและการเมืองต่างประเทศ จาก คณะกรรมการอำเภอรัญประเทศ
ถึง คณะกรรมการจังหวัดปราจีนบุรี วันที่ 7 เมษายน 2480. (คำที่ขีดเส้นใต้ใช้ตามที่ปรากฏในเอกสาร)

บินกลับออกไปทางทิศตะวันออก เรื่องเหล่านี้ ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกได้แจ้งให้ข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนมรับทราบและสืบหาข้อเท็จจริงด้วย¹⁰

ส่วนทางภาคตะวันออก ข้าหลวงจังหวัดตราดได้ส่งคนไปสืบข่าวความเคลื่อนไหวทางด้านอินโดจีนของฝรั่งเศสที่จังหวัดเกาะกง ตามที่ได้รับคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทย และรายงานให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยทราบเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2481 ว่า รัฐบาลฝรั่งเศสมีความคิดเห็นว่าจะให้มีกำลังทหารพื้นเมืองตั้งแต่จังหวัดพนมเปญ มาถึงเกาะกง เป็นจำนวน 25,000 คน และกำลังทำการสำรวจชายฉกรรจ์ที่มีอายุตั้งแต่ 18-35 ปี ในทุกจังหวัดเพื่อเกณฑ์ไปฝึกทหารที่พนมเปญ และจะแจกจ่ายทหารเหล่านั้นไปตามจังหวัดต่าง ๆ สำหรับที่เกาะกงจะให้มีทหารพื้นเมือง 100 คน และมีทหารฝรั่งเศสเป็นหัวหน้า ให้มีการสร้างค่ายทหารที่เกาะกง รวมทั้งประกาศขอกู้เงินจากราษฎรในเขตอินโดจีนถึง 33 ล้านดอลลาร์ โดยอ้างว่าจะเอาไปเป็นกำลังป้องกันอินโดจีน และยังคงกล่าวอีกว่า “รัฐบาลฝรั่งเศสระแวงสยามจะเชือดญี่ปุ่นและรุกรานอินโดจีนฝรั่งเศส”¹¹

สิ่งนี้ถูกมองว่าฝรั่งเศสได้เตรียมกำลังทหารเพื่อการสู้รบกับสยาม และสร้างความหวาดหวั่นให้แก่ประชาชนที่อยู่บริเวณชายแดนเป็นอย่างมาก เหตุการณ์เหล่านี้กระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่รัฐบาลกำลังดำเนินการ ขอปรับปรุงการทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับนานาประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศฝรั่งเศสที่ยังไม่สำเร็จ รัฐบาลสยามจึงระมัดระวังอย่างมากที่จะไม่ให้เกิดการกระทบความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสเนื่องจาก “ถ้าบังเกิดความเข้าใจผิดกันแห่งแคลงใจกันขึ้นกับรัฐบาลฝรั่งเศส ในระหว่างที่รัฐบาลสยามระมัดระวังรักษาสัมพันธไมตรี ให้ดำเนินไปเป็นอยู่อย่างดีเพื่อการเจรจาขอทำสัญญาใหม่แล้วการทำสัญญาใหม่อาจไม่เป็นผลสำเร็จลุล่วงไปโดยสะดวกเรียบร้อย”¹²

ดังนั้นรัฐบาลจึงมีบัญชาให้ข้าหลวงประจำจังหวัดที่อยู่ตามจังหวัดชายแดน ชี้แจงประชาชนให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสยามและฝรั่งเศสยังราบรื่นไปมาหาสู่กันอย่างดี อย่าให้ประชาชนเชื่อในข่าวที่เป็นอกุศลดังกล่าว¹³ และการสืบข่าวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ก็ให้มีลักษณะที่เป็นไปด้วยดีเพื่อประโยชน์ต่อการปกครองในท้องที่เท่านั้น และให้ระมัดระวังที่จะไม่ไปกระทบความ

¹⁰ หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 ข่าวทหารทางอินโดจีนฝรั่งเศส จาก ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกอุดรธานี ถึง ข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม วันที่ 23 สิงหาคม 2480.

¹¹ หจข.มท. 1/10 ข่าวความเคลื่อนไหวทางประเทศอินโดจีน จากข้าหลวงประจำจังหวัดตราด ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 31 กรกฎาคม 2481.

¹² หจข.(1)มท.3.1.2.10/5 การอพยพของพลเมืองระหว่างสยามกับอินโดจีนในจังหวัดชายแดน จาก ข้าหลวงประจำจังหวัดน่าน ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 2 ตุลาคม 2480.

¹³ หจข.มท. 2.4.2/13 ความเคลื่อนไหวด้านชายแดนอินโดจีนฝรั่งเศส สาส์นของข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม ถึง ประชาชนในจังหวัด

สัมพันธ์ระหว่างประเทศ¹⁴ ในส่วนของกระทรวงการต่างประเทศเองก็ทำหนังสือชี้แจงและจัดทำคำแถลงการณ์ภาษาฝรั่งเศสไปถึงส่วนราชการของจังหวัดชายแดนต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจถึงนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการเป็นมิตรกับนานาประเทศ เช่น ที่จังหวัดนครพนมซึ่งมีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสนั้น ข้าหลวงประจำจังหวัดได้ส่งหนังสือชี้แจงของกระทรวงการต่างประเทศให้กับข้าหลวงฝรั่งเศสประจำเมืองท่าแขกและผู้ที่สนใจ รวมทั้งให้แปลเป็นภาษาไทยเพื่อให้กรมการเมืองนำไปชี้แจงให้ประชาชนในจังหวัดนครพนมรับทราบ เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสยามและอินโดจีนฝรั่งเศส¹⁵

จากรายงานการสืบข่าวของข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 22 กันยายน 2480 ชี้แจงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวทางทหารของฝรั่งเศส ทั้งการเรียกทหารเข้าประจำการ และการเตรียมกำลังรวมทั้งอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ว่าเป็นการเตรียมการจะส่งทหารไปสมทบเพื่อป้องกันผลประโยชน์ในเขตสัมปทานของฝรั่งเศสในจีน เนื่องมาจากสงครามระหว่างญี่ปุ่นและจีน การสั่งซื้อข้าวจากสยามเพื่อช่วยเหลือราษฎรที่การทำนาประสบความเสียหาย และรัฐบาลอินโดจีนสั่งให้จัดทำสนามบินที่เมืองสุวรรณเขตและท่าแขกเพื่อใช้ในการขนส่งไปรษณีย์ ซึ่งเมื่อรวมกับข่าวลือเรื่องสยามกับฝรั่งเศสจะรบกัน จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดขึ้นดังกล่าว¹⁶

อย่างไรก็ตาม ข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม สรุปลงถึงความไม่แน่ใจในสิ่งที่ได้รับรายงานมาว่าการเคลื่อนไหวทางทหารของฝรั่งเศส อาจไม่เป็นจริงดังฝ่ายฝรั่งเศสกล่าวอ้างไว้ก็เป็นได้ แต่อาจมีอะไรบางอย่างที่นอกเหนือกว่านั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ทางรัฐบาลควรได้รับทราบไว้ จึงได้รายงานความเคลื่อนไหวดังกล่าวมาให้ทางรัฐบาลทราบ โดยกล่าวว่า "ในข้อเหล่านี้แม้จะทำให้สันนิษฐานไปในทางสงบอยู่ก็ดี แต่ก็อาจจะมึนโยบายอันลึกซึ้ง ข้าพเจ้าไม่สามารถทราบถึงวงราชการภายในอันแท้จริงก็เป็นได้อีกทำนองหนึ่ง จึงได้เรียนมาเพื่อเป็นทางประกอบการพิจารณาไว้เสียชั้นหนึ่งก่อน"¹⁷

¹⁴ หจข.(1)มท.3.1.2.10/5 การอพยพของพลเมืองระหว่างสยามกับอินโดจีนในจังหวัดชายแดน จากข้าหลวงประจำจังหวัดน่าน ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 2 ตุลาคม 2480.

¹⁵ หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 ข่าวเล่าลืออันเป็นอกุศลในเขตอินโดจีน จากข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 22 กันยายน 2480.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

ข่าวลือเรื่องการสู้รบกันก็ยังมีได้ยุดึงยังคงมีข่าวลือเรื่อยมา และในด้านการทหารนั้นก็ยังคงให้มีการหาข่าวอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในทางการทูตจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก็ตาม

ในปี พ.ศ. 2481 ข่าวลือเรื่องการสู้รบระหว่างสยามและฝรั่งเศสก็ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชามิตร รายงานถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2481 มีข่าวลือจากราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดหนองคาย นครพนม อุบลราชธานี และนครราชสีมาว่าจะเกิดสงครามระหว่างสยามและอินโดจีน ให้รัฐบาลพยายามหาทางระงับข่าวลือดังกล่าว ในส่วนของทหารต่อเรื่องดังกล่าว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในขณะนั้น คือหลวงพิบูลสงคราม มีรายงานถึงนายกรัฐมนตรีพระยาพหลพลพยุหเสนา เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2481 เกี่ยวกับข่าวลือดังกล่าวประชาชนเข้าใจว่าเป็นจริง จึงเกิดความตื่นตกใจ และเสียขวัญ เตรียมหาลู่ทางและเตรียมอพยพเพื่อหนีภัยสงครามนี้ โดยไม่คิดถึงการต่อสู้ป้องกันชาติเลยทางการอินโดจีนฝรั่งเศสก็พยายามปลุกปั่นให้พลเมืองในชาติของตนเกลียดชังสยาม และให้ความรู้สึกว่าการอยู่ในการปกครองของฝรั่งเศสมีความสุขเจริญรุ่งเรืองดีกว่าอยู่กับสยาม ทำให้คนเวียดนาม คนลาว เชื้อม่นในฝรั่งเศสมากกว่าสยาม เหตุนี้ก็เป็นสิ่งที่ไม่ควรอย่างยิ่ง โดยให้เหตุผลว่าเนื่องจากพลเมืองทั้ง 2 ฝ่ายนี้มีกำเนิดเป็นชาติเดียวกันและพูดภาษาเดียวกัน เข้าใจกันได้ง่าย ทำให้ความรู้สึกที่ดีต่อฝรั่งเศสนี้แพร่ไปได้ง่าย นอกจากนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจึงเสนอ ขอให้ นายกรัฐมนตรีหาทางป้องกัน โดยให้เป็นการดำเนินนโยบายร่วมกันของ 3 กระทรวง คือกระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม และกระทรวงการต่างประเทศ¹⁸

สำหรับกระทรวงมหาดไทยได้เสนอรายงานการเคลื่อนไหวทางด้านอินโดจีน ได้แก่ การแสดงปาฐกถาของนายวาเรน ข้าหลวงฝรั่งเศสประจำเมืองเวียงจันทน์ ที่กล่าวว่า ฝรั่งเศสต้องระลึกรู้ถึงสยามว่าเป็นประเทศที่มีกองทัพที่มั่นคงแข็งแรง และสั่งซื้อเรือรบหลายลำจากประเทศญี่ปุ่นและ อิตาลี "จึงไม่ควรลืมว่าการรุกรานเท่าที่ตั้งเค้าทางอินโดจีนเวลานี้" และรายงานเรื่องหนังสือพิมพ์ นครวัดรของเขมรได้ลงข่าวการขอกู้เงินจากราษฎรเพื่อมาใช้ในการบำรุงกองทัพ โดยเน้นย้ำให้เห็นถึงสิ่งที่สยามเคยทำกับเขมรในอดีตตามที่มีปรากฏอยู่ในพงศาวดารที่ทราบกันดีอยู่ สำหรับที่เวียงจันทน์ก็มีการเรียนการสอนนักเรียนชั้น มัธยม 4 – มัธยม 8 ให้เกลียดชังคนไทย¹⁹

¹⁸ หจข.สร 0201.35/1 ขวัญของประชาชนในภาคอีสาน จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถึงนายกรัฐมนตรี วันที่ 23 กรกฎาคม 2481.

¹⁹ หจข.มท. 2.4.2/15 ความตื่นเต้นของราษฎรชายแดนเกี่ยวกับสงคราม จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม วันที่ 25 กรกฎาคม 2481.

ข่าวลือเรื่องนี้มีรายงานของข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนมถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย ซึ่งได้เดินทางไปพบกับข้าหลวงฝรั่งเศสประจำเมืองท่าแขก สุวรรณเขตและปากเซ กล่าวถึงท่าที่ซึ่งยังคงเป็นมิตรที่ดีต่อกัน การเคลื่อนไหวทางทหารของอินโดจีน ไม่ว่าจะเป็นการตั้งกองทหาร การเรียกระดมพล หรือการประกาศขอยืมเงินจากราษฎร ฝรั่งเศสได้กล่าวว่าเนื่องจากมีความจำเป็น ต้องจัดเตรียมกองทัพเนื่องจากสงครามระหว่างญี่ปุ่นและจีนมากกว่า²⁰

จากรายงานฉบับดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าในอินโดจีนนั้นประเด็นที่มักจะนำมาใช้ในการโจมตีหรือกล่าวหาสยาม ก็คือประเด็นทางประวัติศาสตร์ที่ลาวและเขมรเคยตกเป็นประเทศราชของสยาม ซึ่งได้รับการมองว่าผู้ปกครองรัฐสยามในอดีตเอาัดเอาเปรียบและกดขี่ข่มเหง โดยที่ฝรั่งเศสนั้นคือผู้มาปลดแอก เมื่อมีข่าวในเรื่องการปรับปรุงกองทัพของสยาม และข่าวลือเรื่องสยามจะเอาดินแดนคืน จึงเกิดกระแสปลุกกระดมในลาวและเขมรว่าจะต้องกลับเข้ามาอยู่ในแอกของรัฐสยามอีกครั้งหนึ่ง

เรื่องดังกล่าวนี้รัฐบาลสยามเองมิได้นิ่งนอนใจหากได้รับดำเนินการ โดยสั่งการให้ข้าราชการในท้องถิ่นอบรมชี้แจงปลุกขวัญ และปลุกใจประชาชนให้เกิดความเชื่อมั่นต่อรัฐบาล และกำลังรบของกองทัพที่ทันสมัย นอกจากนี้ยังได้มอบหมายให้สำนักงานโฆษณาการ “ดำเนินการปาฐกถาประกอบภาพเช่นภาพยนตร์บางเรื่องที่แสดงถึงกำลังของกองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศของเรา เพื่อให้เป็นที่อุ่นใจ และเชื่อมั่นของฝ่ายพวกเราชาวไทย แต่อย่าแสดงปาฐกถาให้เลยเกินไป จนถึงกับจะเป็นการใส่ร้ายและเกลียดชังชาติอื่น”²¹

ภาพยนตร์ที่กล่าวถึง คือ ภาพยนตร์เรื่อง “เลือดทหารไทย” ชุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) เป็นผู้แต่งบทภาพยนตร์เมื่อปี พ.ศ. 2477 เพื่อให้กรมโฆษณาการนำออกฉายทั่วประเทศ มีจุดมุ่งหมายที่จะใช้สื่อทางด้านงานศิลปวรรณกรรมมาสร้างให้ประชาชนเกิดความศรัทธา ความภูมิใจในชาติ และเชื่อมั่นในสมรรถภาพและแสนยานุภาพของกองทัพไทย²² ซึ่งในระหว่างการเรียกร้อมดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกฉายอย่างสม่ำเสมอ จนมีบุคคลคณะหนึ่งไปตั้งเป็นชื่อกลุ่มของตนว่า คณะเลือดไทย

²⁰หจข.มท. 2.4.2/15 เรื่องการเคลื่อนไหวของฝรั่งเศส จากข้าหลวงประจำจังหวัดนครพนม ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 1 กรกฎาคม 2481.

²¹หจข. สร 0201.35/1 ขวัญของประชาชนในภาคอีสาน จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2481.

²²ประอรรัตน์ บุรณมาตย์, *หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 74 -75.

เมื่อเกิดความหวาดหวั่นต่อข่าวลือว่าจะมีการสู้รบกันขึ้นนั้น รัฐบาลดำเนินการทุกวิถีทางที่
ให้ประชาชนเชื่อมั่นในเสถียรภาพของรัฐบาลและกำลังรบของกองทัพ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามชี้
แจงให้ประชาชนทราบถึงนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการเป็นไมตรีกับทุกชาติ ไม่ต้องการให้เกิด
สงครามขึ้น โดยได้ประชุมผู้แทนจากกระทรวงต่าง ๆ ทั้งกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย
กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2481²³ ที่ประชุมกำหนดให้
กระทรวงการต่างประเทศจัดทำคำแถลงการณ์แจกจ่ายกับประชาชน เน้นให้เห็นความสัมพันธ์ที่ดี
ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส โดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ เป็นผู้จัดทำบันทึกเพื่อใช้ในการอบรมชี้แจงปลุกขวัญและปลุกใจประชาชนให้
เชื่อมั่นรัฐบาล เนื้อหาในบันทึกกล่าวถึง ข่าวลือที่เกิดขึ้นว่าเป็นผลงานของกลุ่มบุคคลที่มี "ความ
สามหาว ที่ปลุกปั่นให้ราษฎรเคียดแค้นอังกฤษและฝรั่งเศส ในการเร่งให้เอาเขตต์แดนคืน" ทำให้
เกิดผลเสียต่อประเทศชาติ และได้ยกตัวอย่างว่ากรณีนี้คล้ายกับการที่ขุนยัดเซ็นพยายามปลุกปั่น
เกิดความเคียดแค้นต่อชาติที่เป็นศัตรู ซึ่งกลับกลายเป็นว่าไม่ได้ช่วยให้ชาวจีนเกิดความรักชาติเมื่อ
เกิดภัยสงครามขึ้น ชาวจีนจำนวนไม่น้อยที่หลบหนีออกมาอยู่ในประเทศสยาม หรือที่แมนจูเรียซึ่ง
มีประชากร 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นชาวจีนก็ยังยอมอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น ไม่เห็นได้ลุกขึ้นทำ
การต่อสู้เลย จึงไม่ควรนํากรณีเรื่องการเสียดินแดนมาเป็นชนวนให้เกิดความเกลียดชังฝรั่งเศส โดย
ให้เหตุผล 2 ประการคือ ประการแรก เนื่องจากประชาชนที่อยู่ตามจังหวัดชายแดนนั้นมีภาษาและ
วัฒนธรรมที่ต่างไปจากไทย กล่าวคือเหมือนกับประชาชนส่วนใหญ่ในอินโดจีนของฝรั่งเศส ซึ่งรัฐบาล
ยังไม่ได้ทำให้พลเมืองเหล่านั้นรู้สึกว่าเป็นชาติเดียวกันทั่วทั้งประเทศสยาม "ฉะนั้นจะเอาเรื่องความ
เคียดแค้นไปปลุกปั่นนั้นแทนที่จะได้ผลดีอาจได้ผลตรงข้ามก็ได้" และเหตุผลประการที่ 2 คือ การ
ทำให้เกิดความโกรธแค้นต่อทั้ง 2 ชาตินั้นจะทำให้ต้องสู้รบกันและ

เป็นที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ประเทศที่อยู่ใกล้เรานั้น เรามีแสนยานุภาพ
มากกว่าหลายร้อยเท่า งบประมาณที่เราจะเอามาจากประเทศเมืองหลวงเขาก็เอา
ได้มาก เราจะแบ่งกำลังของเราให้เต็มที่สักอย่างไร ก็ยังหาทัดเทียมเขาได้ไม่... จริง
อยู่เราเสียอาณาเขตให้แก่อังกฤษและฝรั่งเศสคนไทยทุกคนยอมเสียตาย แต่เมื่อเรา

²³ หจข.มท. 2.4.2/15 รายงานการประชุมเรื่องขวัญของประชาชนในภาคอีสาน ครั้งที่ 1 ณ ห้องรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 8 สิงหาคม 2481.

ยังเตรียมอะไรไม่พร้อม เราจะทำการใด ๆ ให้เสียเขตต์แดนไปยิ่งกว่านี้ และให้เสียซึ่งความเป็นเอกราชไปด้วยนั้น ควรที่ผู้รักชาติทุกคนจะกระทำหรือ²⁴

ส่วนการดำเนินการของกระทรวงมหาดไทยที่ดำเนินไปแล้วคือ จัดทำใบปลิวแจกจ่ายราษฎรทั่วไป เช่น ที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้แจกใบปลิวในเดือนมิถุนายน 2481 เนื้อหาของใบปลิวกล่าวดังนี้

พลเมืองอุบลฯ จงทราบ

- 1) ประเทศสยามไม่เคยคิดจะรุกรานประเทศใด ๆ เลย
- 2) ประเทศสยามเจียมตัวมากเพราะรู้สึกว่าเป็นประเทศที่เล็ก
- 3) ประเทศสยามต้องการเป็นมิตรไมตรีกับนานาประเทศอยู่เสมอ เพราะสยามรู้ดีว่าความเจริญของสยามอยู่ที่ได้มาจากความสนับสนุนของนานาประเทศ
- 4) ประเทศสยามมีกองทัพไว้เพื่อยังความสงบเรียบร้อยของสยามเอง
- 5) พลเมืองอุบลฯ จงสงบอารมณ์ที่ฟุ้งซ่านเพราะข่าวอภุศลเสีย จงนอนตาหลับและทำมาหากินเลี้ยงชีพ โดยสุจริตสบายใจโดยทั่วหน้ากันเถิด²⁵

จะเห็นว่าการดำเนินการเกี่ยวกับข่าวลือดังกล่าวมีความแตกต่างกัน โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พยายามเน้นให้ประชาชนมั่นใจในแสนยานุภาพของกองทัพทั้ง 3 เหล่าทัพ ขณะที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ต้องการเน้นให้เห็นถึงสันติไมตรีและพยายามชี้ให้เห็นว่ากองทัพของสยามไม่อาจทัดเทียมอังกฤษและฝรั่งเศสได้

แม้จะมีความพยายามแสดงให้เห็นว่าสยามเป็นมิตรไมตรีกับนานาชาติ แต่ในทางปฏิบัติที่ถือว่าเป็นการเตรียมพร้อมในสถานการณ์ที่ตึงเครียดนั้น กระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งให้จังหวัดที่อยู่ตามชายแดนรายงานเหตุการณ์ และการเคลื่อนไหวทางทหารของอินโดจีนฝรั่งเศสเข้ามาอย่างสม่ำเสมอ เช่น นายอำเภอตะลุง จังหวัดบุรีรัมย์ รายงานเกี่ยวกับกำลังทหารอินโดจีนฝรั่งเศสในเขมรที่ตั้งอยู่ใกล้เขตแดนสยามที่บ้านสวายจิก บ้านพุทไธสมัน บ้านทะมอปิว (ทมอพวก: ผู้วิจัย)

²⁴หจข. มท. 2.4.2/15 บันทึกเรื่องการอบรมชี้แจงปลุกขวัญและปลุกใจประชาชนให้เชื่อมั่นในรัฐบาล โดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (เอกสารหมายเลข 2) ประกอบรายงานการประชุม เรื่องขวัญของประชาชนในภาคอีสาน วันที่ 8 สิงหาคม 2481.

²⁵หจข. มท. 2.4.2/15 ใบปลิวปลุกขวัญพลเมืองซึ่งจังหวัดอุบลราชธานีพิมพ์ มอบให้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อแจกจ่ายแก่ราษฎร เมื่อ 10 มิถุนายน 2481 (เอกสารหมายเลข 1) ประกอบรายงานการประชุม เรื่องขวัญของประชาชนในภาคอีสาน วันที่ 8 สิงหาคม 2481.

บ้านลำโรง ศรีโสภณ พระตะบองและที่อื่น ๆ รวมทั้งรายงานถึงการเร่งสร้างถนนของฝรั่งเศสเชื่อมเส้นทางชายแดนที่ติดกับเขตแดนสยามตลอดแนว การสำรวจช่องทางติดต่อระหว่าง 2 ประเทศ และข้อคิดเห็นเตรียมการในเรื่องของการป้องกันตนเองหากมีการต่อสู้เกิดขึ้น โดยมองว่าจุดอ่อนของสยามซึ่งหากเกิดการสู้รบขึ้นจริงก็คือ อินโดจีนฝรั่งเศสมีถนนเลียบบแนวเขตแดนสยามทางด้านเขมรที่มีหลายช่องทาง ซึ่งหากฝรั่งเศสสามารถยึดช่องทางเข้าสยามแล้วจะทำให้สยามเสียเปรียบทันทีเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เขตแดนด้านเขมรเข้าเข้ามาในเขตสยาม และ

สมมุติว่าเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองขึ้น อินโดจีนจะชิงได้เปรียบด้วยการรีบรุกเข้ามา และจุดสำคัญที่รีบรุกเข้าทางภาคอีสานและเลยเข้าพระนครเท่าที่จะทำได้ โคราชและปราจีนเป็นจุดที่มุ่งของอินโดจีนในการทำลายกองทัพของเรา และยึดไว้ ถ้ายึดโคราชได้ก็แปลว่าภาคอีสานทั้งภาคตกอยู่ในอำนาจของอินโดจีนแล้ว²⁶

3.1.2 การสนับสนุนให้อพยพพลเมืองจากอินโดจีน

การช่วยเหลือผู้อพยพหนีภัยอินโดจีนเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่รัฐบาลได้ให้การสนับสนุน วิธีโฆษณาให้ประชาชนที่อยู่ในอินโดจีนของฝรั่งเศสอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศไทย ที่เรียกว่า "ประมุขพลเมือง" ได้ดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว เช่น งดเว้นการเก็บเงินรัชชูปการ หรือมอบที่ดินให้อยู่อาศัยและทำเกษตรกรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติในทางการเมืองในอนาคต ดังปรากฏในข้อเสนอของอธิบดีกรมมหาดไทยต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2480 ว่า

เท่าที่ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าในยามที่บ้านเมืองเป็นไปอีกอย่าง 1 คือเมื่อไม่ใช่เวลารักษาทางพระราชไมตรีแล้ว พวกที่กล่าวนี้ย่อมจะทำให้เป็นกำลังประโยชน์ของประเทศในทางการเมืองได้โดยไม่ยากนัก แต่ในยามปกติเห็นว่าจะทำแต่เพียงดำเนินในทางให้เข้าใจถึงเชื้อชาติ ให้ค่อย ๆ แพร่หลายไป จะเป็นผลดีกว่าทางอื่น ๆ²⁷

²⁶ หจข.มท. 2.4.2/14 ส่งสำเนาเกี่ยวกับเหตุการณ์ชายแดน จากนายอำเภอตะลุง ถึงข้าหลวงประจำจังหวัดบุรีรัมย์ วันที่ 12 ธันวาคม 2481.

²⁷ หจข. (1)มท. 3.1.2.10/5 จะงดเว้นภาษีอากรและรัชชูปการในท้องที่ชายแดนชั่วคราว ไปบันทึก ราชการลับ จากอธิบดีกรมมหาดไทย เสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 18 พฤษภาคม 2480.

โดยทั่วไปการอพยพของพลเมืองในอินโดจีน ส่วนใหญ่มาจากปัญหาการบีบคั้นจากค่าภาษีต่างๆ ซึ่งในภายหลังรัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสเองก็ได้พยายามที่จะลดอัตราภาษีลง เพื่อจูงใจให้พลเมืองอพยพกลับ ฝ่ายสยามก็ทราบดีว่าหากไม่มีปัญหาเรื่องการปกครองแล้ว พลเมืองในอินโดจีนน่าจะสมัครใจที่จะอยู่อาศัยในอินโดจีนมากกว่า โดยเฉพาะพลเมืองในเขมรแถบพระตะบอง เสียมราฐ ดังปรากฏในรายงานของข้าหลวงประจำจังหวัดชุนันท์ ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2480 ว่า

ความคิดเห็นในการที่จะส่งเสริมการอพยพและการที่จะทำนุบำรุงต่อไปนั้น ในข้อนี้ถ้าหากฝรั่งเศสดำเนินการปกครองช่วยทำนุบำรุงไม่บีบคั้น ก็รู้สึกว่าเป็นการยากอยู่ เพราะถ้าจะเทียบถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพย์ในดินสินในน้ำแล้ว ของเรารู้เขาไม่ได้ เช่น ปลา สัตว์ป่า แลของป่านานานับว่าทางเขาบริบูรณ์ส่งเข้ามาจำหน่ายในสยามปีละมาก ๆ และพื้นที่ของเขาก็มีเป็นที่ราบว่างเปล่าเหมาะแก่การทำกสิกรรม ส่วนของเราเป็นโคกเป็นเขา เป็นป่าไม้ทึบ ส่วนปลาของเราก็ไม่มีหนองอันกว้างใหญ่พอที่จะขึ้นชื่อว่าสมบูรณ์ แต่ที่มีการอพยพเข้ามานั้นก็โดยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เป็นทำนองหนีร้อนมาพึ่งเย็น²⁸

การสนับสนุนเรื่องการอพยพของประชากรในอินโดจีนให้เข้ามาอยู่ในสยามนั้น รัฐบาลได้ดำเนินการอย่างลับ ๆ ทั้งการเกลี้ยกล่อมพลเมืองให้อพยพเข้ามา รวมทั้งการปลุกใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสยามและราษฎรอินโดจีน²⁹ โดยมีคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยในวันที่ 2 มิถุนายน 2480 ให้แต่ละจังหวัดตามชายแดนที่ติดกับอินโดจีนของฝรั่งเศสดำเนินการเป็นการภายใน ไม่ให้เข้าขัดขวางและกวดขันเรื่องการอพยพเข้าเมือง รวมทั้งให้ตรวจสอบเป็นการลับเพื่อมิให้กระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และรายงานเรื่องต่อไปนี้

- จำนวนพลเมืองอินโดจีนที่อพยพเข้ามาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2477 - 2480
- ลักษณะหรือวิธีการอพยพเข้ามา
- เชื้อชาติของพลเมืองที่อพยพเข้ามา
- มูลเหตุจูงใจให้อพยพเข้ามา
- มีการเกลี้ยกล่อมจากอินโดจีนของฝรั่งเศสให้มีการอพยพกลับออกไปหรือไม่

²⁸ หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 การอพยพของพลเมืองระหว่างสยามและอินโดจีน จากข้าหลวงประจำจังหวัดชุนันท์ ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 7 สิงหาคม 2480.

²⁹ หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 เจ้าพนักงานฝรั่งเศสเกลี้ยกล่อมพลเมือง จากคณะกรรมการจังหวัดปราจีนบุรี ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 22 พฤษภาคม 2480.

- มีราษฎรในอาณาเขตสยามอพยพออกไปหรือไม่
- แต่ละจังหวัดมีความคิดเห็นอย่างไร ที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้พลเมืองอินโดจีนอพยพเข้ามายิ่งขึ้น³⁰

จากคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย ทุกจังหวัดได้ส่งรายงานและข้อเสนอแนะเข้าไปยังกระทรวงมหาดไทย พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 - 2480 มีผู้อพยพจากอินโดจีนฝรั่งเศสเข้ามาในสยามถึง 13,000 คน โดยเป็นคนชาติเขมร ลาวและเวียดนามเล็กน้อย³¹ ซึ่งเรื่องของเชื้อชาตินี้จะพบว่ารายงานของข้าหลวงประจำจังหวัดที่รายงานเข้ามาก็จะกล่าวคล้ายคลึงกัน กล่าวคือในจังหวัดที่ติดกับลาวเช่น เชียงราย เลย หนองคาย นครพนม และอุบลราชธานี ผู้ที่อพยพเข้ามามักเป็นคนลาว และชาวเขา รวมทั้ง เวียดนาม โดยที่คนลาวนั้นถูกตีความโดยทางราชการว่า "ที่ว่าเป็นเชื้อชาติลาว ตามทางสันนิษฐานได้ความว่าเป็นคนไทยนี้เอง ที่ตกไปอยู่ในการปกครองของฝรั่งเศสจนทำให้ลี้มเลือนกันไป"³²

ส่วนจังหวัดที่มีชายแดนติดกับเขมรจะมีผู้อพยพส่วนใหญ่เป็นชาวเขมร รวมทั้งชาวไทยที่เคยอาศัยอยู่เมื่อครั้งเป็นมณฑลบูรพาซึ่งยังคงมีการอพยพกลับเข้ามาอยู่เป็นระยะ ดังปรากฏที่อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี ตามรายงานของคณะกรรมการอำเภอถึงกรมการจังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2480 ว่า "การอพยพของพลเมืองอินโดจีนทางอำเภออรัญประเทศ ไม่มีสถิติแสดงไว้เป็นรายปี และการอพยพนี้เริ่มแต่ พ.ศ. 2450 (ร.ศ. 126) นับแต่จังหวัดพระตะบอง, เสียมราฐและศรีโสภณตกไปเป็นของฝรั่งเศสเป็นต้นมา - บัดนี้นับได้ 30 ปีแล้ว"³³

สาเหตุการอพยพของพลเมืองอินโดจีนเข้ามาในสยาม คงจะเนื่องด้วยความสัมพันธ์ในทางเชื้อชาติกับชาวสยาม หรือการถูกบีบคั้นในทางการปกครองและการเก็บภาษี เป็นต้น

³⁰หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 การอพยพพลเมืองตามชายแดน จากข้าหลวงประจำจังหวัดเลย ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 21 กรกฎาคม 2480.

³¹หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 โบบันทึทที่ 172 / 2481 ของกระทรวงมหาดไทย เสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 12 กรกฎาคม 2481.

³²หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 การอพยพของพลเมืองระหว่างสยามกับอินโดจีน จากข้าหลวงประจำจังหวัดน่าน ถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 2 ตุลาคม 2480.

³³หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 การอพยพของพลเมืองระหว่างสยามกับอินโดจีน จากคณะกรรมการอำเภออรัญประเทศ ถึงกรมการจังหวัดปราจีนบุรี วันที่ 2 กรกฎาคม 2480.

แนวทางการสนับสนุนให้พลเมืองอินโดจีนนิยมอพยพเข้ามา มากขึ้นนั้น รัฐบาลได้ดำเนินการ ดังนี้

- งดเว้นภาษีอากรและยกเว้นเงินรัฐอุปการ
- ไม่กวดขันตามกฎหมายเข้าเมือง
- วางวิธีการอบรมสั่งสอนให้เกิดความนิยมไทย
- จัดที่ดินให้ตั้งภูมิลำเนา เพื่อป้องกันมิให้เข้าทำลายป่าไม้มีค่าของประเทศ³⁴

รัฐบาลสยามได้ให้ความสำคัญในเรื่องการพยายามทำให้พลเมืองในอินโดจีนฝรั่งเศส เกิดความคิดความรู้สึกว่าตนเป็นคนไทยด้วยกัน ควรอยู่ร่วมในการปกครองของคนไทยด้วยกันเองดีกว่าไปอยู่ใต้การปกครองของคนชาติอื่น คือ ฝรั่งเศส รัฐบาลได้เน้นในประเด็นนี้เป็นอย่างมาก โดยมีนโยบายสร้างความเข้าใจว่า "บุคคลเหล่านี้เป็นเชื้อสายของไทยเก่า แต่แตกแยกออกไปอยู่ประเทศอื่น และกลับมารวมเป็นคนไทยตามเดิม"³⁵ ส่วนวิธีดำเนินการกับคนอพยพเหล่านี้ คือ "ไม่ควรเกียดกันหรือจัดการอย่างคนต่างด้าวเข้าเมือง แต่ก็ไม่แสดงการรับรองเป็นพลเมือง เว้นแต่คนใดก่อการประทุพถุติอันไม่ชอบไม่สงบอย่างใด จึงให้เจ้าหน้าที่จัดการจะภาวะเรื่องจะภาวะรายนโยบายของกระทรวงในข้อนี้ก็เพื่อต้องการเพิ่มพูนพลเมืองชายแดน"³⁶

ทางด้านกรมตำรวจที่มีหน้าที่ป้องกันดูแลรักษาความสงบของประเทศ กลับมองว่าราษฎรที่อพยพเข้ามาอาจสร้างปัญหาให้กับประเทศได้ เพราะไม่แน่ใจว่าคนเหล่านี้จะมีความจงรักภักดีต่อประเทศสยามหรือไม่ และที่สำคัญคือคนที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่มักจะเป็นพวกเกเรไม่ทำมาหากิน หลบหนีการลงโทษจากทางการอินโดจีนเข้ามาฝั่งสยาม ซึ่งคนเหล่านี้ไม่น่าจะมาทำประโยชน์ให้แก่สยามได้ ดังเหตุผลปรากฏในบันทึกของ พ.ต.อ.หลวงจรจบจังหวัด (แทบ สหัสสานนท์) ถึงรองอธิบดีกรมตำรวจ เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2481 ว่า

ข้าพเจ้าได้พิจารณาแล้ว มีความเห็นพร้อมด้วยคณะกรรมการจังหวัดในเรื่องที่จะประมุขพลเมือง แต่ก็ยังสงสัยว่าคนเหล่านี้จะยังมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยปกครองเขามาแล้วหรือไม่ การเป็นเครือญาติพี่น้องกับคนในท้องถิ่นประเทศสยามนั้น หากเป็นเครื่องจูงใจให้คนเหล่านั้นมีความจงรัก

³⁴ หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 ไบบันทึกที่ 172 / 2481 ของกระทรวงมหาดไทย เสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 12 กรกฎาคม 2481.

³⁵ หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 ไบบันทึกกลับ ที่ 96 หรือการปฏิบัติตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง จาก พ.ต.อ.จรจบจังหวัด เสนอปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 10 พฤษภาคม 2480.

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

ภักดีต่อประเทศไทยได้ไม่...ทางอินโดจีนก็มีการประมูลพลเมืองอยู่เหมือนกัน... คนไหนไม่ทำมาหากินโดยชอบธรรม หรือเกะกะเหลวไหลก็ถูกเจ้าหน้าที่กดขี่ลงโทษอย่างรุนแรง เมื่อทนอยู่ไม่ไหวก็ต้องหนีข้ามมาอาศัยทางฝ่ายสยาม ดังนี้ ฉะนั้นข้าพเจ้าสงสัยว่าพวกที่ข้ามมาฝ่ายสยาม น่าจะเป็นจำพวกเหลือขอแล้วทั้งนั้น ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็ไม่มีหวังว่าพวกเหล่านั้นจะมาทำคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติได้แม้แต่น้อย กลับซ้ำจะทำให้เกิดความยุ่งยากให้แก่การปกครองอีกด้วย³⁷

อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ส่งผลดีในทางอ้อมต่อการเรียกร้องดินแดนคืน กล่าวคือ นอกจากจะเป็นการตัดกำลังของฝ่ายตรงข้ามมิให้เกณฑ์คนในพื้นที่มาทำการรบกับไทยแล้ว ยังเป็นการสร้างความภักดีให้เกิดในหมู่คนในพื้นที่เหล่านั้นต่อไทยด้วย และเมื่อประเทศไทยทำการเรียกร้องดินแดนคืนและได้ปกครองดินแดนบางส่วนของอินโดจีน รัฐบาลก็มีนโยบายที่จะนำพลเมืองที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ผู้เลื่อมใสต่อการปกครองของประเทศไทย ให้เข้าไปแทรกตัวปะปนกับพลเมืองในดินแดนที่ได้คืน ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะสร้างความภักดีให้เกิดขึ้น

3.2. ความเห็นผู้นำและวิธีการในการเรียกร้องดินแดน

แม้ว่าคณะรัฐบาลในชุดของหลวงพิบูลสงคราม จะมีความเห็นพ้องในความต้องการเรียกร้องดินแดนคืน แต่วิธีดำเนินการแตกต่างกันเป็น 2 แนวทาง ซึ่งน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของความแตกแยกทางความคิดเห็นทางการเมืองของผู้นำคนสำคัญ 2 คนคือ หลวงพิบูลสงคราม และหลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวคือ หลวงพิบูลสงครามและฝ่ายทหารมีความเห็นว่า แนวทางที่จะได้ดินแดนคืนนั้น จำเป็นต้องใช้กำลังทหาร ในขณะที่หลวงประดิษฐมนูธรรมเห็นว่าควรดำเนินการด้วยสันติวิธี

ขณะที่ฝ่ายรัฐบาลโดยหลวงพิบูลสงครามให้การสนับสนุน การดำเนินนโยบายเพื่อการเรียกร้องดินแดนคืน หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับดำเนินนโยบายที่ต้องการชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่ตรงกันข้ามกับการใช้ความรุนแรงในกำลังทหารโดยเรียกแนวทางนี้ว่า "แนวทางสันติวิธี" ซึ่งวิธีการที่เห็นเด่นชัดก็คือการเขียนนวนิยาย เพื่อสร้างเป็นภาพยนตร์ เรื่อง "พระเจ้าช้างเผือก" โดยมีจุด

³⁷ หจข.(1) มท. 3.1.2.10/5 โบราณทีก จาก พ.ต.อ.จรจบจังหวัด เสนอร่องอธิบดีกรมตำรวจ วันที่ 9 เมษายน 2481.

ประสงค์ที่จะนำเสนอเรื่องสันติภาพและสันติวิธี รวมทั้งการต่อต้านสงคราม³⁸ โดยให้ความเห็นไว้ในคำนำที่เขียนว่า “นวนิยายเรื่องนี้ เขียนขึ้นเพื่ออุทิศให้แก่ “สันติภาพ” เพราะชัยชนะแห่งสันติภาพนั้น มิได้มีชื่อเสียงบรรลือนามน้อยไปกว่าชัยชนะแห่งสงครามแต่อย่างใด”³⁹ แสดงว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมมีทัศนะทางการเมืองที่เน้นในเรื่องการฝึกฝนสันติภาพ และมุ่งเน้นการใช้สันติวิธีเป็นส่วนใหญ่ จึงได้ปรากฏออกมาในงานเรื่องพระเจ้าช้างเผือกนี้ ที่สร้างขึ้นระหว่างช่วงเวลาที่มีการเรียกร้องดินแดน คือ เขียนขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2482 – 2483 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2483 จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มโดยโรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2484 ฉายภาพยนตร์รอบปฐมทัศน์ในวันที่ 4 เมษายน 2484 และกำหนดฉายให้ประชาชนทั่วไปชมตั้งแต่วันที่ 10-16 เมษายน 2484 ที่ศาลาเฉลิมกรุง การสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้หลวงประดิษฐมนูธรรมได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากมิตรสหายที่มีแนวคิดในทางเดียวกัน เป็นที่น่าสนใจว่า นวนิยายและบทภาพยนตร์ของเรื่องนี้จัดทำเป็นภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการเผยแพร่ไปทั่วโลก โดยได้พบหลักฐานทั้งที่สหรัฐอเมริกา และสวีเดน⁴⁰

นอกจากนี้หลวงประดิษฐมนูธรรม ยังได้เสนอให้ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ โดยนำปัญหาดังกล่าวสู่ศาลโลกพิจารณาตัดสิน โดยอ้างเหตุผลในจดหมายที่มีไปถึงท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในเวลาต่อมาดังนี้

“...เมื่อประเทศฝรั่งเศสได้ยอมแพ้แก่เยอรมันแล้ว เวลานั้นผมเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เห็นว่ามีช่องทางที่ประเทศไทยจะได้ดินแดนที่ได้เสียไปคืนมาเป็นของไทย โดยวิธีทางกฎหมายระหว่างประเทศ จึงได้พบท่านจอมพล ป. พิบูลสงครามที่วังสวนกุหลาบ แสดงทรรศนะของผมว่า เป็นการสมควรที่รัฐบาลไทยจะนำเรื่องนี้ขึ้นสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือศาลโลกในสมัยนั้นให้วินิจฉัยว่าดินแดนที่ฝรั่งเศสได้ไปจากประเทศไทยตั้งแต่ ร.ศ. 112 เป็นต้นมา ต้องคืนมาเป็นของประเทศไทย เพราะประเทศไทยได้โอนดินแดนเหล่านั้นให้ฝรั่งเศส เพื่อให้อยู่ใน “อารักขา” ของฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสยอมแพ้เยอรมัน และบ้านเมืองระส่ำระสาย ก็เป็นการแสดงว่าประเทศฝรั่งเศสไม่สามารถที่จะอารักขาดินแดนที่ประเทศไทยได้โอนให้ไปนั้นอีก ประเทศไทยจึงมีสิทธิ์โดยชอบธรรมที่จะได้คืนดิน

³⁸สุรียา (เบญจโษะ) สุไลมาน, กระบวนทัศน์สันติวิธี ของปรีดี พนมยงค์ กรณีศึกษา เรื่อง พระเจ้าช้างเผือก (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2544), หน้า 58. (จัดพิมพ์เนื่องในงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส)

³⁹เรื่องเดียวกัน.

⁴⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 67 – 80.

แดนนั้น.แต่ความเห็นของผม มิได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาล คือรัฐบาลได้ใช้วิธี ยื่นบันทึกให้รัฐบาลวิชิคินดินแดนให้แก่ไทย เมื่อรัฐบาลวิชิไม่คืนให้รัฐบาลไทยก็ได้ ดำเนินการเอาดินแดนคืนโดยวิธีทางทหาร...⁴¹

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นอีกผู้หนึ่งที่ไม่เห็นด้วยต่อการดำเนินนโยบายเรียกร้องดินแดน ของหลวงพิบูลสงคราม แม้แต่บันทึกของ อ.พิบูลสงครามยังได้กล่าวถึงความคิดเห็นที่แตกต่างของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ไว้ว่า

แต่ท่ามกลางเสียงสนับสนุนที่พร้อมเพรียงเช่นนี้ พลันเสียงหนึ่งก็ดังชัดจังหวะ ขึ้นมาว่า "...เดิมเมื่อพิพาทแบ่งดินแดนกัน ใน พ.ศ. 2484 นั้นทางเราถูกหาว่าเป็น ฝ่ายรุกราน และรัฐบาลสมัยนั้นก็ยังขึ้นดำเนินการเอาดินแดนคืนมา โดยฝ่าฝืนคำแนะนำของอังกฤษและอเมริกาจนเป็นเหตุให้ทั้งสองมหาอำนาจยึดหลักสถานะ ดั้งเดิมมาตั้งแต่นั้น" และอีกตอนหนึ่งว่า "...เรายังจำกันได้ว่าอินโดจีนฝรั่งเศสได้ ยินยอมให้ญี่ปุ่นเข้าครอบครองดินแดนส่วนเหนือของตนก่อน ถ้าเราสงบนิ่งไว้ไม่ ก่อเหตุกรณีพิพาทกับอินโดจีนขึ้นแล้ว เมื่อภายหลังที่ญี่ปุ่นรุกเข้ามาเมืองไทย เรา ก็จะถูกกล่าวอ้างได้หลังสงครามว่าอินโดจีนฝรั่งเศสเปิดประตูหลังบ้านให้ญี่ปุ่นเข้ามา รุกรานเรา อันจะเป็นทางให้เราเรียกร้องเอาดินแดนของเราคืนได้เป็นค่าสินไหม ทดแทน...⁴²

ในทัศนะของฝ่ายทหารที่แสดงความคิดเห็น คัดค้านแนวคิดที่ต้องการใช้วิธีทางการทูต เช่น ประยูร ภมรมนตรี กล่าวว่า การดำเนินวิธีการเรียกร้องดินแดนที่กระทำนั้นถูกต้องเหมาะสมกับเหตุการณ์ขณะนั้น ส่วนวิธีการพิจารณาคดีของศาลโลกแล้วนั้นไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์เนื่องจาก

ศาลโลกนั้น จะพิพากษาคดีระหว่างประเทศให้เด็ดขาดลงไปได้โดยยาก ส่วน มากหาทางประนีประนอมและประวิงเวลากัน เพื่อให้เหตุการณ์คลี่คลายไปเองซึ่ง ใช้เวลานานปี ความจริงศาลและกฎหมายก็เป็นหลักที่ควรยึดถือแต่ในเหตุการณ์ อุกฉิน ในมรสุมสงครามซึ่งจำจะต้องชิงชัยกันในสมรภูมิจึงจำเป็นต้องเผชิญต่อ เหตุการณ์เป็นสำคัญ จะมาหวังศาลและกฎหมายเป็นสิ่งที่พึ่งไม่ได้โดยเฉพาะ สำหรับศาลโลก⁴³

⁴¹สุพจน์ ด่านตระกูล, นายพลสิงคโปร์กับการอภิวัฒน์ในประวัติศาสตร์ลาว (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2540), หน้า 12 - 13.

⁴²อ.พิบูลสงคราม, จอมพล ป.พิบูลสงคราม เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค, 2540), หน้า 166 - 167.

⁴³ประยูร ภมรมนตรี, ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เนื่องอักษร, 2518), หน้า 413.

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าจริงๆ แล้ว ความคิดและวิธีดำเนินการของผู้เป็นนักการทหารและนักกฎหมายนั้นต่างกัน นักการทหารมักมีความเห็นว่าการดำเนินการด้วยกองทัพจึงจะสำเร็จ ขณะที่นักกฎหมายจะมองเห็นทางสำเร็จด้วยการใช้การเจรจา จากความแตกต่างทางด้านอาชีพของบุคคลดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงไม่แปลกที่มีทัศนคติแตกต่างกัน

หากมองบริบทสังคมโลกในเวลานั้น กระแสแนวคิดฟาสซิสต์ที่เน้นความเข้มแข็งของชาติผู้นำที่เป็นทหารกำลังเป็นที่ได้รับความนิยมอย่างสูง ประกอบกับช่วงเวลาแห่งสงครามโลกครั้งที่ 2 การเปลี่ยนแปลงในสงครามของฝรั่งเศส และการไม่ยอมเจรจาในเรื่องดินแดนกับประเทศไทย ย่อมเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินการทางทหารน่าจะได้รับการมองว่าจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการเรียกร้องดินแดนคืนมากกว่า

แม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ต่อวิธีดำเนินการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสของสองผู้นำที่สำคัญในคณะราษฎรก็ตาม กลุ่มบุคคลในคณะราษฎรยังสามารถประสานงานและร่วมรัฐบาลกันได้ แต่หลังจากการเข้ามามีอิทธิพลและเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองภายในระหว่างบุคคลทั้งสอง คือ หลวงประดิษฐมนูธรรมและจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีพื้นฐานความคิดเห็นที่แตกต่างกันมาก่อน⁴⁴ แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส รัฐบาลมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 การใช้นโยบายทางการทูตและการต่างประเทศ

การให้ความสำคัญต่อดินแดนที่เสียให้แก่ฝรั่งเศส ในเบื้องต้นรัฐบาลได้ดำเนินวิธีการทางการทูต เพื่อขอปรับปรุงเส้นเขตแดนกับฝรั่งเศส โดยใช้ร่องน้ำลึกในแม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนธรรมชาติเพื่อให้เป็นไปตามหลักกฎหมายนานาชาติ ซึ่งหมายถึงจะทำให้ไทยได้ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่เสียไปให้กับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2446 คือ หลวงพระบางฝั่งขวา และเมืองจำปาศักดิ์ กลับคืนมา รัฐบาลสามารถทำความตกลงทางการทูตบางประการกับรัฐบาลฝรั่งเศส ดังจะเห็นได้จากการทำอนุสัญญา และสนธิสัญญาต่างๆ ดังนี้

⁴⁴ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศระหว่าง พ.ศ.2481 – 2492, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 128 – 129.

การทำอนุสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเพื่อวางระเบียบความเกี่ยวพันระหว่างสยามกับอินโดจีนใน พ.ศ. 2469

เนื่องจากสยามคำนึงถึงปัญหาเรื่องนิติสภาพของแม่น้ำโขงมาตลอด เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 สยามได้เฝ้าติดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุโรปอย่างใกล้ชิด จนกระทั่งมีแนวโน้มว่า ฝ่ายสัมพันธมิตรจะเป็นฝ่ายได้ชัยชนะ รัฐบาลสยามจึงได้ประกาศสงครามกับเยอรมนี ออสเตรีย ฮังการี ซึ่งเป็นฝ่ายอักษะ และเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 (ค.ศ.1917) เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ยุติลงสยามจึงมีส่วนในชัยชนะครั้งนี้ด้วย และได้ส่งคณะผู้แทนเข้าร่วมประชุมทำสัญญาสันติภาพที่แวร์ซายส์เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2461 (ค.ศ. 1919) และได้ถือโอกาสดังกล่าวทบทวนทามคณะผู้แทนอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา เพื่อแก้ไขสัญญาไม่เสมอภาคที่ทำไว้กับประเทศเหล่านั้น โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการขอแก้ไขสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในประเทศสยาม ตลอดจนการเก็บอัตราภาษีศุลกากรที่ถูกกำหนดไว้ตายตัวตามสนธิสัญญา ซึ่งมีได้เป็นไปตามหลักแห่งความยุติธรรม โดยสยามและฝรั่งเศสสามารถบรรลุข้อตกลงกันได้ มีการลงนามในสนธิสัญญาทางพระราชไมตรี การค้าขาย และการเดินเรือ แต่ก็มิได้มีการลงนามในสนธิสัญญาเรื่องนิติสภาพแม่น้ำโขงให้เด็ดขาดไป กระนั้นก็ยังมิมีข้อตกลงที่จะเจรจาทำความตกลงระหว่างไทยกับฝรั่งเศสอีก ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ในเรื่องนิติสภาพแม่น้ำโขง ได้ลงนามตกลงกันเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2469 อนุสัญญานี้ระบุชัดว่าแม่น้ำโขงประกอบเป็นเขตแดนระหว่างสยามกับอินโดจีน โดยให้คณะข้าหลวงใหญ่ สยาม - ฝรั่งเศส ประจำแม่น้ำโขง เป็นผู้ดำเนินการกำหนดเส้นเขตแดน และตกลงกำหนดปักปันเส้นเขตแดนเสร็จเรียบร้อยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2473 แบ่งข้อพิจารณาออกเป็น 2 ส่วนคือ

- 1) ลำแม่น้ำโขงตอนที่แยกออกเป็นหลายสายเพราะเกาะ ให้ถือร่องน้ำเป็นเส้นเขตแดนระหว่างสยามกับอินโดจีน
- 2) ลำแม่น้ำโขงตอนที่แยกออกเป็นหลายสายเพราะมีเกาะ ซึ่งแยกออกห่างจากฝั่งสยาม โดยมีกระแสน้ำไหลพัดอยู่ในระหว่างนั้น จะเป็นเวลาหนึ่งเวลาใดในรอบปี ให้ถือร่องน้ำของสายแยกที่ใกล้ฝั่งสยามที่สุด

จากข้อตกลงในอนุสัญญานี้ นับได้ว่าข้ออ้างของสยามที่ต้องการให้แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำระหว่างประเทศ และเส้นเขตแดนต้องผ่านร่องน้ำลึก เป็นที่ยอมรับกันโดยชัดแจ้ง แม้จะมีข้อตกลงให้ถือร่องน้ำเป็นเขตแดนก็ตาม แต่ในระหว่างที่มีเกาะใกล้เขตประเทศสยามให้ถือร่องน้ำระหว่างนั้นแทน รัฐบาลไทยยังคงมีความเห็นว่า ไม่ได้การปฏิบัติตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ยอมรับนับถือหลักกรรมชาติ หลักยุทธศาสตร์ หลักเศรษฐกิจศาสตร์ และหลักความยุติธรรม ซึ่งควรจะให้มี

การดัดแปลงแก้ไขใหม่⁴⁵ ดังนั้นข้อตกลงในอนุสัญญานี้จึงถูกหลวงวิจิตรวาทการอธิบายว่า "ไทยไม่ได้
รับความยุติธรรมเป็นอย่างมาก กล่าวคือ

หลักการเรื่องเขตต์แดนแม่น้ำโขงจึงยังเป็นหลักการที่อยู่ยุติธรรมมาจน
กระทั่งบัดนี้ และเป็นแห่งเดียวในโลกที่มีวิธีแบ่งเขตต์แดนอย่างนี้ ซึ่งเราอาจ
กล่าวได้ว่าไม่มีชาติใดในโลกที่จะได้รับความยุติธรรมเท่าชาติไทยและไม่มี
ชาติใดในโลกที่จะทำความยุติธรรมแก่เราเท่าฝรั่งเศส⁴⁶

การทำสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์ และการเดินเรือ ระหว่างไทยกับ ฝรั่งเศส 7
ธันวาคม พ.ศ. 2480

เมื่อรัฐบาลสยามประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ทันสมัยตามแบบตะวันตกครบถ้วน ในปี
พ.ศ. 2478 แล้ว รัฐบาลพยายามดำเนินการเปิดการเจรจากับนานาประเทศ เพื่อบอกเลิกสนธิ
สัญญา "ไม่เสมอภาค" ที่สยามเคยทำไว้กับประเทศเหล่านั้น ในการนี้ได้มีการเจรจาขอแก้ไขสนธิ
สัญญาทางไมตรีกับฝรั่งเศสด้วย เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2480 หลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงต่างประเทศ ประรากับผู้เจรจาฝ่ายฝรั่งเศสในเรื่องขอปรับปรุงพรมแดนแม่น้ำโขง
แต่ได้รับคำตอบว่ายังไม่เหมาะแก่เวลา ขอให้รอเจรจากันเมื่อทำสัญญาเกี่ยวกับอินโดจีนซึ่ง
กำหนดจะให้มีการเจรจากันอีกใน 5 ปี นับแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันสนธิสัญญาฉบับใหม่นี้ และ
ในระหว่างนี้ให้คงใช้อนุสัญญาฉบับลงวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2469 ดังนั้นปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับ
ไทยและอินโดจีนของฝรั่งเศสจึงเป็นเรื่องที่ค้างค้ำอยู่โดยไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ จนกระทั่ง
เกิดกรณีพิพาทจนถึงขั้นใช้กำลังระหว่างกองทหารไทยและกองทหารฝรั่งเศสในกรณีพิพาทอินโด
จีน พ.ศ. 2483 – 2484 ⁴⁷

⁴⁵ สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ.
2490)," หน้า 39 - 46.

⁴⁶ หลวงวิจิตรวาทการ, "การเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส," ใน ปาฐกถาและคำบรรยาย (พระนคร: เสริมวิทย์
บรรณาการ, 2516), หน้า 379.

⁴⁷ สลร. สร. 1/22 (ปีก 1) บันทึกกลับ การทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศสจะมีทางได้ทางเสียอย่างไร
และ คำแปลหนังสือแลกเปลี่ยนต่อท้ายสนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชย และ การเดินเรือระหว่างสยามกับฝรั่งเศส
อ้างถึงใน สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ.
2490)," หน้า 52 - 53.

การทำกติกาสัญญาไม่รุกรานระหว่างไทยกับฝรั่งเศส 12 มิถุนายน 2483

ภายหลังการทำสนธิสัญญาทางไมตรี พาณิชยและการเดินเรือระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2480 โดยไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนิติสภาพใด ๆ ในแม่น้ำโขง แต่เมื่อสถานการณ์ของสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทวีปยุโรปทวีความตึงเครียดขึ้น จึงเป็นโอกาสใหม่โดยไม่ได้คาดฝันของไทย อีกครั้งที่จะเจรจาปัญหาเรื่องเขตแดน การเจรจานี้เกิดขึ้นในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2482 เมื่อ พลอ.ลาปิสซิเอร์ อัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทย ได้มาทาบทามหลวงพิบูลสงคราม ในฐานะรัฐมนตรีต่างประเทศ เพื่อขอทำกติกาสัญญาไม่รุกรานระหว่างกัน ซึ่งขณะนั้นในทวีปยุโรปเกิดวิกฤตการณ์ฉนวนโปแลนด์ และเสรีนครดานซิก ขณะเดียวกันเยอรมนีและสหภาพโซเวียต ได้ตกลงทำกติกาสัญญาไม่รุกรานกันในวันที่ 21 สิงหาคม 2482 จึงทำให้แน่ใจได้ว่าจะต้องเกิดสงครามระหว่างเยอรมนีและฝรั่งเศส ในสถานการณ์ที่คับขันนี้ ฝรั่งเศสได้คำนึงถึงความปลอดภัยของอาณานิคมของตน⁴⁸ จึงได้ทาบทามมายังรัฐบาลไทยเพื่อขอทำกติกาดังกล่าวขึ้น เพื่อให้มั่นใจว่าประเทศไทยจะไม่ถือโอกาสรุกรานอาณานิคมของตน ทั้งนี้มีข่าวและเหตุการณ์ก่อนหน้านี้แล้วถึงความต้องการดินแดนคืนของไทย ซึ่งฝรั่งเศสเคยเรียกร้องให้อังกฤษช่วยระงับความคิดที่ไทยจะเรียกร้องดินแดนคืนจากอินโดจีนฝรั่งเศสด้วย⁴⁹

อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยก็ยินดีที่จะทำกติกากับฝรั่งเศส รวมทั้งอังกฤษและญี่ปุ่น อันเป็นการดำเนินตามนโยบายรักษาความเป็นกลางของไทยเอง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศสนั้น รัฐบาลไทยได้ถือโอกาสนี้เสนอต่อฝรั่งเศสว่า ปัญหาเรื่องเขตแดนแม่น้ำโขงซึ่งยังไม่สะดวกแก่การปกครองนั้น ก็ควรทำความตกลงแก้ไขเสียให้ถูกต้องตามหลักเรื่องร่องน้ำลึก (Thalweg) เพื่อให้เป็นไปตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และฝรั่งเศสก็ตอบตกลงรับในหลักการ แต่กว่าจะมีการลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกันก็ล่วงเลยมาจนถึงวันที่ 12 มิถุนายน 2483 ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกันกับชาติอื่น ๆ พร้อมกันทั้ง 3 ชาติคือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่นในส่วนของอังกฤษและญี่ปุ่นนั้น ปรากฏว่ารัฐบาลของประเทศคู่สัญญาต่างก็ได้ลงนามในสัตยาบันแล้ว แต่ประเทศฝรั่งเศสยังมีได้ลงนามในสัตยาบันสารกับประเทศไทย เนื่องจากหลังจากนั้น 2 วัน คือวันที่ 14 มิถุนายน 2483 กองทัพของเยอรมนีได้บุกเข้ากรุงปารีส และฝรั่งเศสได้ประกาศยอมสงบศึกต่อเยอรมนี

⁴⁸E. Thadeus Flood, "The 1940 Franco - Thai Border Dispute and Phibuun Songkhram Commitment To Japan," *Journal of Southeast Asian History* (September, 1969): 307.

⁴⁹ทวี วีระวงศ์เสรี, *สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น*, หน้า 77.

การดำเนินการขั้นต่อไปคือ ในวันที่ 2 สิงหาคม 2483 หลวงพิบูลสงครามในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้ให้รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นายดิเรก ชัยนาม ดำเนินการเจรจากับอัครราชทูตฝรั่งเศส นายปอล เลบิสซีเยร์ ในเรื่องการปักปันเขตแดนใหม่ตามที่ได้มีการตกลงกันแล้วในกติกาสัญญาไม่รุกรานต่อกัน และจะได้ทำสัตยาบันในกติกาสัญญาไม่รุกรานกันพร้อมกันทีเดียว⁵⁰ จากท่าทีของอัครราชทูตฝรั่งเศสประจำประเทศไทยแสดงให้เห็นถึงความพร้อมที่จะมีการปักปันเขตแดนใหม่ โดยคาดว่าจะดำเนินการได้ประมาณเดือน พฤศจิกายน 2483 แต่เรื่องดังกล่าวก็จะต้องนำเสนอต่อรัฐบาลฝรั่งเศสก่อน

ต่อมาในวันที่ 10 กันยายน 2483 รัฐบาลไทยได้รับแจ้งจากอัครราชทูตไทยที่เมืองวีซี ประเทศฝรั่งเศสว่า ฝรั่งเศสเสนอให้กติกาสัญญาไม่รุกรานต่อกันมีผลบังคับใช้ทันที โดยไม่ต้องแลกเปลี่ยนสัตยาบันสาร ซึ่งหมายถึงจะไม่มีมีการปักปันเขตแดนดังที่ได้เคยเจรจากัน หลวงพิบูลสงคราม จึงมีคำสั่งให้ยื่นบันทึกถึงอัครราชทูตฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ ในวันที่ 11 กันยายน 2483 พร้อมกับยื่นข้อเสนอ 3 ข้อ ใจความสำคัญ คือ รัฐบาลไทยยินดีทำตามข้อเสนอของฝรั่งเศสในเงื่อนไขที่สถานการณ์ในอินโดจีนยังคงปกติอยู่ แต่ในเวลานั้น ไม่เป็นเช่นนั้น "รัฐบาลไทยจึงหวังว่า รัฐบาลฝรั่งเศสคงจะเข้าใจได้ว่า ย่อมเป็นธรรมดาอยู่เองที่รัฐบาลไทยจะไม่สนใจต่อโชคชะตาของคนไทยในดินแดนดังกล่าวไม่ได้" ฉะนั้นก่อนที่จะให้กติกาสัญญาไม่รุกรานต่อกันมีผลบังคับใช้ รัฐบาลไทยเสนอให้มีการทำความเข้าใจที่แน่นอนในเรื่องต่อไปนี้

1) การกำหนดเขตเส้นแดนในแม่น้ำโขง โดยให้ถือเอาร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ และการตกลงกันในปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการปกครองทั้งหลายที่ค้างค้างอยู่ตามที่กำหนดไว้ในหนังสือแลกเปลี่ยนลงวันที่ 12 มิถุนายน 2483

2) ให้ปรับปรุงเส้นเขตแดนให้เป็นไปตามธรรมชาติ คือถือเอาแม่น้ำโขงเป็นเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสองตั้งแต่ทิศเหนือจดทิศใต้จนถึงเขตแดนกัมพูชา โดยให้ฝ่ายไทยรับดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับหลวงพระบาง และปากเซคืน

3) รัฐบาลไทยจะรู้สึกขอบคุณมาก ถ้ารัฐบาลฝรั่งเศสจะกรุณาให้คำมั่นเป็นหนังสือว่า ในกรณีที่อินโดจีนจะต้องเปลี่ยนไปจากอธิปไตยของฝรั่งเศสนั้น ฝรั่งเศสจะคืนดินแดนลาวและเขมรให้แก่ไทย โดยรัฐบาลไทยจะปฏิบัติแก่เจ้าหน้าที่ฝรั่งเศส ในดินแดนที่เกี่ยวข้องนั้นด้วยดี⁵¹

กล่าวได้ว่านี่เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลไทยได้กล่าวออกมาเป็นประเด็นของการเรียกร้องดินแดนจากฝรั่งเศสอย่างชัดเจนในการดำเนินนโยบายทางการทูต รัฐบาลไทยได้แสดงท่าทีอย่างเด่นชัดใน

⁵⁰ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2, หน้า 24 - 35.

⁵¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

เรื่องการเรียกร้องดินแดนในทุก ๆ ด้าน ข้อเสนอใน 2 ข้อแรกเป็นการย้ำข้อตกลงเดิมที่ได้เคยพูดกันเอาไว้ส่วน ข้อที่ 3 ที่เป็นการแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนของรัฐบาล โดยเห็นว่า "ก็เป็นการขอความยุติธรรมตามสมควรแก่เหตุเพราะดินแดนทั้งสองนั้นเป็นดินแดนของไทยมาก่อน"⁵² และหลังจากที่ไทย "กำลังรอผลการตอบของฝรั่งเศสอย่างกระหายนั้น"⁵³ ในวันที่ 17 กันยายน 2483 รัฐบาลฝรั่งเศสก็ตอบมาว่า

1) รัฐบาลฝรั่งเศสไม่ได้ขอให้ใช้กติกาสัญญาไม่รุกรานกัน ก่อนการแลกเปลี่ยนสัตยาบัน รัฐบาลฝรั่งเศสแสดงความปรารถนาว่า การแลกเปลี่ยนสัตยาบันนั้นควรกระทำโดยเร็วที่สุดที่สัตยาบันสารของฝ่ายฝรั่งเศสมาถึงกรุงเทพฯ

2) รัฐบาลฝรั่งเศสไม่เห็นเหตุผลที่ชักจูงรัฐบาลไทย ให้ถือว่าเหตุการณ์ปัจจุบันในอินโดจีนนั้นผิดปกติ รัฐบาลฝรั่งเศสจึงไม่เห็นผลที่รัฐบาลไทยจะวิตกถึงส่วนนั้นส่วนนี้ของพลเมืองที่อยู่ใต้อธิปไตยของฝรั่งเศส

3) รัฐบาลฝรั่งเศสพร้อมที่จะให้คณะผู้แทนมาทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับแม่น้ำโขง และจะให้คณะผู้แทนประชุม ในเวลาเดียวกันกับการให้สัตยาบันกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน

4) รัฐบาลฝรั่งเศสตกลงใจอย่างหนักแน่น ที่จะต่อสู้ป้องกันการเรียกร้องและการโจมตีทั้งหลายไม่ว่าจะมาจากทางไหน เพื่อจะเปลี่ยนสถานะทางการเมืองและบูรณภาพแห่งอาณาเขตอินโดจีน คำเรียกร้องดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงคั้นนั้นเป็นอันยอมรับไม่ได้

ส่วนเหตุที่ขอคำมั่น ว่าด้วยการชอกัมพูชาและลาวคืนให้แก่ไทยนั้น ต้องถือว่าไม่มีมูล⁵⁴

กล่าวได้ว่า การดำเนินนโยบายทางการทูตของไทยเพื่อการเรียกร้องดินแดนคืน ไม่ประสบความสำเร็จซึ่งในท้ายที่สุดแล้วก็ได้เกิดการสู้รบขึ้น ส่วนเหตุผลที่ไทยกล้าเจรจาทันทีกับมหาอำนาจฝรั่งเศสในการเรียกร้องดินแดน อาจเป็นเพราะปัจจัยหลายประการ คือ

1) ปัญหาเรื่องร่องน้ำลึก และปัญหาเรื่องดินแดนเมืองหลวงพระบางและปากเซนั้น เป็นปัญหาที่เรื้อรังมานานมิใช่เป็นปัญหาใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2483

2) ในการเจรจาเรื่องกติกาสัญญาไม่รุกรานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 - 2483 นั้นเป็นความต้องการของฝ่ายฝรั่งเศสมิใช่ความต้องการของฝ่ายไทย

⁵²สังข์ พันธ์อินทัย, ศึกไทยในรอบปี 2385 - 2485 (พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอกอม พิชยนทรโยธิน, 16 ธันวาคม 2485), หน้า 128.

⁵³เรื่องเดียวกัน.

⁵⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 128 - 129.

3) ไม่ใช่ความต้องการของไทยในการทำสัญญาไม่รุกรานต่อกัน แต่ไทยยินดีจะทำสัญญาด้วย บนความเข้าใจที่ว่าฝรั่งเศสยินดีที่จะทำความเข้าใจใหม่ เพื่อความยุติธรรมในปัญหาเรื่องพรมแดน โดยใช้ร่องน้ำลึก และบนพื้นฐานของการทำความเข้าใจด้วยวาจากับอัครราชทูต ปอล ลาปีสซีเออร์ อาจจะทำให้ไทยได้หลวงพระบางและปากเซกลับคืนมา เพื่อที่จะทำให้แม่น้ำโขงเป็นพรมแดนธรรมชาติตั้งแต่เหนือจรดใต้ถึงกัมพูชา

4) เจ้าหน้าที่รัฐบาลฝรั่งเศสทั้งที่กรุงเทพฯและที่ปารีสยินยอมรับข้อตกลงของไทย และยินดีที่จะส่งคณะทูตมาเพื่อทำความเข้าใจกัน จึงเป็นเหตุผลให้รัฐบาลไทยเชื่อว่าสัญญาไม่รุกรานกัน จะได้รับการตกลง และข้อเสนอของไทยจะได้รับการพิจารณาใหม่⁵⁵

จากการดำเนินการแก้ไขสถานการณ์อินโดจีนที่ผ่านมา ประเทศไทยมองเห็นผลประโยชน์จากสถานการณ์ที่อ่อนแอของอินโดจีนและคิดว่าควรจะได้ผลประโยชน์ที่เคยเสียไปกลับคืนมา ในครั้งแรก ประเทศไทยขอแต่เพียงให้ตกลงกันในปัญหาแม่น้ำโขงให้เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เมื่อสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปอีกโดยญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นมหาอำนาจที่สามพยายามเข้ามามีอิทธิพลในอินโดจีน ซึ่งในสถานการณ์ที่อ่อนแอของฝรั่งเศสเช่นนี้ ประเทศไทยจึงได้เพิ่มข้อเรียกร้องขอดินแดนตรงข้ามหลวงพระบางและปากเซคืนมา โดยอ้างหลักกฎหมายระหว่างประเทศเพื่อความชอบธรรม และยิ่งกว่านั้นเมื่อประเทศไทยเกรงว่าอินโดจีนจะต้องตกไปอยู่ในความครอบครองของญี่ปุ่นเนื่องจากการเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากของญี่ปุ่น ประเทศไทยจึงได้เรียกร้องขอดินแดนลาวและกัมพูชาคืน

การยั้งท่าทีของนานาประเทศในนโยบายเรียกร้องดินแดนคืนของไทย

เมื่อการเจรจาเพื่อขอปรับปรุงเขตแดนด้านอินโดจีนฝรั่งเศส ซึ่งหมายถึงประเทศไทยจะต้องได้ดินแดนบางส่วนคืนมา สร้างความไม่พอใจให้แก่ฝรั่งเศส ยังผลให้ฝรั่งเศสไม่อาจตกลงด้วยได้ ในขณะเดียวกันเมื่อฝรั่งเศสได้ยอมเซ็นสัญญาสงบศึกต่อเยอรมนีและอิตาลี และยินยอมอนุญาตให้ญี่ปุ่นสามารถตั้งฐานทัพในอินโดจีนได้ ยิ่งเพิ่มความหวาดระแวงให้แก่ประเทศไทยว่า อาณานิคมอินโดจีนจะเปลี่ยนมือไปเป็นของญี่ปุ่น จะเห็นว่าข้อเรียกร้องของไทยได้เปลี่ยนเป็นการเรียกร้องขอคืนดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ซึ่งการกระทำดังกล่าวของไทยเป็นที่จับตามองของนานาประเทศ ดังนั้นก่อนที่รัฐบาลไทยจะดำเนินการอย่างไรต่อไป หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี

⁵⁵E. Thadeus Flood, "The 1940 Franco – Thai Border Dispute and Phibuon Songkhram Commitment To Japan," *Journal of Southeast Asian History*: 309.

ต้องการหยั่งท่าทีของนานาประเทศว่าจะสนับสนุนไทยในการเรียกร้องดินแดนคืนหรือไม่ จึงติดต่อกับประเทศต่าง ๆ คือ ญี่ปุ่น เยอรมนี อิตาลี อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา⁵⁶ โดยได้ดำเนินการดังนี้

1) หลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้มอบหมายให้นายดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ดำเนินการสอบถามความคิดเห็นจาก คณะทูตของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เยอรมนีและอิตาลี เกี่ยวกับกรณีในประเทศไทยจะครอบครองดินแดนที่เคยเป็นของไทยมาก่อนในอินโดจีนฝรั่งเศส หากมีการเปลี่ยนแปลงในอนาคตอันใกล้ ซึ่งตกไปอยู่ในครอบครองของญี่ปุ่น รัฐบาลของประเทศเหล่านี้จะมีความคิดเห็นอย่างไร ปรากฏว่า รัฐบาลเยอรมนีและอิตาลีมีท่าทีสนับสนุนไทยเป็นอย่างมาก ขณะที่ในเบื้องต้นอัครราชทูตอังกฤษ เซอร์โจชยา ครอสมบี้ มีท่าทีเห็นใจไทยอยู่มาก แต่อังกฤษเองต้องฟังความเห็นของสหรัฐอเมริกาเช่นกัน ในที่สุดอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาก็กล่าวถึงความสงสัยในการกระทำของไทย ว่าได้รับแรงกระตุ้นจากที่ใด แต่ยินดีที่จะโทรเลขไปขอคำแนะนำจากรัฐบาลของเขา และคำตอบที่ได้รับคือ ต้องการให้คงสถานะเดิมดังในขณะที่ยุทธการยังมีผลสงบในปี พ.ศ. 2480 รวมทั้งไม่เห็นด้วยต่อแผนการณ์ดังกล่าวของหลวงพิบูลสงคราม ซึ่งมีผลให้อังกฤษเปลี่ยนท่าทีในเวลาต่อมา⁵⁷

เรื่องดังกล่าวนายกรัฐมนตรียังได้รับหนังสือจาก ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยที่วอชิงตัน สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2483 รายงานว่ารัฐบาลสหรัฐอเมริกามีความคิดเห็นว่าการที่ประเทศไทยกำลังจะส่งทหารเข้าไปในอินโดจีนนั้น เป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศส และถือว่าไทยเอาเปรียบฝรั่งเศสซึ่งตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบอย่างมาก ในหนังสือฉบับเดียวกันยังมีข้อความของนายแฮมิลตัน รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต่ออัครราชทูตไทย ถึงเรื่องการเรียกร้องดินแดนว่าสหรัฐอเมริกาไม่วิตกที่ไทยต้องการดินแดนในอินโดจีนคืน แต่ที่วิตกกังวลและสงสัยก็คือประเทศไทยจะร่วมมือกับญี่ปุ่น และการดำเนินการครั้งนี้เป็นเพราะการเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นที่หนุนหลังประเทศไทยอยู่⁵⁸ และมีผลต่อมาคือในเดือนพฤศจิกายน 2483 สหรัฐอเมริกายกเลิกการส่งเครื่องบินจำนวน 10 เครื่อง ให้แก่ประเทศไทยทั้งที่เครื่องบินดังกล่าวลำเลียงมาถึงฟิลิปปินส์แล้ว เพื่อหวังให้ประเทศไทยขาดกำลังยุทธโปกรณ์และยุติความคิดที่จะส่งกองกำลังเข้าอินโดจีน อย่างไรก็ตามการกระทำ

⁵⁶ Ibid., p.312 - 313.

⁵⁷ ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2, หน้า 35.

⁵⁸ หจข.สร.0201.35/3 กติกาสัญญาไม่รุกรานกับฝรั่งเศสและการที่ฝ่ายไทยขอคืนดินแดนทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงคืน จากกระทรวงการต่างประเทศ ถึงนายกรัฐมนตรี วันที่ 15 ตุลาคม 2483.

ดังกล่าวกลับช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นให้แก่ประเทศไทยและญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นได้เสนอที่จะส่งเครื่องบินทดแทนให้แก่ประเทศไทย

2) หลวงพิบูลสงครามมอบหมายให้ นายวินช ปานะนนท์ อธิบดีกรมการค้าเดินทางไปญี่ปุ่นตั้งแต่วันที่ 23 กรกฎาคม 2483 เพื่อเจรจาขายข้าวและถือโอกาสหยั่งดูท่าที่ที่ญี่ปุ่นมีต่อไทยด้วย ในการพบปะเจรจากับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ ญี่ปุ่น ฝ่ายญี่ปุ่นยืนยันที่จะสนับสนุนไทย แต่ได้ตำหนิการดำเนินนโยบายเหยียบเรือสองแคมของไทยด้วย ซึ่งนายวินช ปานะนนท์ รับปากจะได้รายงานให้หลวงพิบูลสงครามทราบต่อไป⁵⁹ การที่ประเทศไทยถูกมองว่ามีนโยบายเหยียบเรือสองแคมนี้ ก็คือการที่ประเทศไทยดำเนินนโยบายติดต่อกับทั้งญี่ปุ่นและกับฝ่ายประเทศในยุโรป คือสหรัฐอเมริกาและอังกฤษด้วยจึงทำให้ญี่ปุ่นมองประเทศไทยว่าหาประโยชน์ทั้ง 2 ทาง

หลวงสินธุ์สงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) เป็นอีกผู้หนึ่งที่ติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยเข้าพบนายอาซาตะ อุปทูตญี่ปุ่นรักษาการแทน โดยหลวงสินธุ์สงครามชัยได้เปิดเผยให้นายอาซาตะทราบถึงแนวคิดของไทยว่า เห็นควรถือโอกาสตอนที่ญี่ปุ่นบีบบังคับอินโดจีนอยู่นี้เรียกร้องดินแดน และได้เตรียมกำลังทหารไว้พร้อมรับสถานการณ์ และได้เน้นย้ำว่าไทยจะดำเนินการให้สอดคล้องกับนโยบายด้านอินโดจีนของญี่ปุ่นด้วย⁶⁰

3) รัฐบาลประกาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2483 ถึงการส่งคณะทูตพิเศษ 3 ชุด เพื่อเดินทางไปเยือนประเทศต่าง ๆ ประกอบด้วย

ชุดที่ 1 ไปประเทศญี่ปุ่น โดยผ่านทางอินโดจีน มีนายพันเอกหลวงพรหมโยธี (มังกร ผลโยธิน) เป็นหัวหน้าคณะ

ชุดที่ 2 ไปยุโรป มีนายพลเรือตรีหลวงสินธุ์สงครามชัย เป็นหัวหน้าคณะ (ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าคณะเป็น นายพันโทประยูร ภมรมนตรี) เพื่อไปดูการต่อเรือในประเทศอิตาลี เยี่ยมประเทศอิตาลีและประเทศอื่น ๆ ในยุโรป

ชุดที่ 3 ไปสหรัฐอเมริกา อินเดีย และจักรภพอังกฤษในเอเชีย โดยมีนายพันเอกพระบริภัณฑ์ยุทธกิจ (ภา เพียรเลิศ) เป็นหัวหน้าคณะ⁶¹

⁵⁹ ทวี ธีระวงศ์เสรี, สัมพันธ์ภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น, หน้า 87.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁶¹ สดใส ชันติพรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490)," หน้า 152 - 153.

คณะทูตพิเศษชุดแรก นอกจาก หลวงพรหมโยธี หัวหน้าคณะแล้ว ยังประกอบด้วย หลวงยอดอาวุธ (พื่อน ฤทธาคณี) หลวงยุทธศาสตร์โกศล นายทวี ตะเวทิกุล และ (น.อ.) สกล รัตนานท์⁶² ได้เดินทางไปญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2483 ทั้งนี้ได้แวะที่ไซ่ง่อนและฮานอย เพื่อพบนายพลเดอกูซ์ ผู้สำเร็จราชการแห่งอินโดจีนก่อน คณะทูตพิเศษของไทยได้ยื่นข้อเสนอต่อนายพลเดอกูซ์ในเรื่องความร่วมมือกันระหว่างประเทศไทยและอินโดจีนในการต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น แต่ก็ได้รับการปฏิเสธ เพราะในขณะนั้นฝรั่งเศสและญี่ปุ่นได้ทำความตกลงกัน และมีหนังสือแลกเปลี่ยนระหว่างนายอาซาตะ รัฐมนตรีต่างประเทศญี่ปุ่นและนายอาแซน อังรี เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสที่โตเกียว ในวันที่ 30 สิงหาคม 2483 แล้ว⁶³

ข้อเสนอดังกล่าว เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีการกล่าวถึงกันมาก่อนเลยในการดำเนินนโยบายทางการทูตของไทย ซึ่งจะเห็นว่าเป็นเรื่องน่าแปลกมากที่ประเทศไทยยื่นต่อฝรั่งเศสในความร่วมมือต่อต้านการรุกรานญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามนี้เป็นเพียงหลักฐานที่ E. Thadeus Flood อ่างงานเขียนของเดอกูซ์เท่านั้น จากเอกสารของญี่ปุ่นที่ปรากฏในงานวิจัยของ E. Thadeus Flood ยังได้กล่าวถึงหลวงพิบูลสงครามว่า ได้นำเรื่องการส่งคณะทูตไปญี่ปุ่นนั้นไปปรึกษากับนายอาซาตะ และเสนอว่าจะส่งหลวงพรหมโยธีไปทำหน้าที่ในครั้งนี้ เนื่องจากต้องการเปลี่ยนความคิดของนายทหารที่เป็นลูกน้องคนสำคัญคนนี้ ให้เลิกนิยมยุโรปและหันมานิยมญี่ปุ่นแทน ซึ่งนายอาซาตะก็เห็นดีด้วย นี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งคณะทูตชุดนี้เดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ ในปี พ.ศ.2483⁶⁴

จะเห็นได้ว่าในคณะรัฐบาลเวลานั้น ประกอบไปด้วยบุคคลที่นิยมญี่ปุ่น เช่นหลวงพิบูลสงครามเอง รวมทั้งหลวงวิจิตรวาทการ หลวงสินธุ์สงครามชัย นายวนิช ปาณะนนท์ และนายประยูร ภมรมนตรี เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นฝ่ายที่นิยมยุโรป เช่น หลวงประดิษฐมนูธรรม และนายดิเรก ชัยนาม เป็นต้น โดยเฉพาะนายดิเรก ชัยนาม ในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่มีหลวงพิบูลสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการนั้น ในการติดต่อกับต่างประเทศจะได้

⁶²สกล รัตนานท์, "ระลึกถึง จอมพลอากาศ พัน รณนภาภาค ฤทธาคณี", ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลอากาศ พัน รณนภาภาค ฤทธาคณี, (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ บางเขน, 2530), หน้า 114.[ยศในวงเล็บเป็นยศที่ปรากฏในหนังสือ โดยไม่ทราบว่าเป็นขณะนั้น (พ.ศ. 2483) ผู้เขียนมียศอะไร]

⁶³E. Thadeus Flood, "The 1940 Franco – Thai Border Dispute and Phibuun Songkhram Commitment To Japan," *Journal of Southeast Asian History*: 318.

⁶⁴Ibid; p.313, p.319.

รับมอบหมายให้ทำการติดต่อกับประเทศในยุโรป โดยเฉพาะกับอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ขณะที่ในการติดต่อกับญี่ปุ่น หลวงพิบูลสงครามจะมอบให้บุคคลอื่นทำหน้าที่ติดต่อแทน

คณะของหลวงพรหมโยธีเดินทางถึงประเทศญี่ปุ่นในวันที่ 20 กันยายน 2483 และได้เปิดการเจรจากับเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นในวันที่ 23 กันยายน 2483 ซึ่งแจ้งว่าประเทศไทยต้องการให้ญี่ปุ่นให้อิทธิพลบังคับฝรั่งเศสให้ยอมรับรองพรมแดนของไทย ถ้าญี่ปุ่นไม่ให้การสนับสนุนแล้วประเทศไทยก็ไม่มีทางอื่นนอกจากจะใช้กองทัพ อย่างไรก็ตามในเวลานั้นญี่ปุ่นยังมีนโยบายเป็นกลางอยู่ ทั้งนี้ตามรายงานที่ปรากฏในเอกสารกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ก็ยืนยันว่าในระยะแรกนั้นญี่ปุ่นไม่ได้ยุหรือเข้าใจให้ไทยเรียกร้องดินแดนคืน ตรงกันข้ามกลับทำให้ญี่ปุ่นลำบากใจเสียด้วยซ้ำไป เพราะในขณะนั้นญี่ปุ่นกำลังเจรจากับรัฐบาลวีซีซีของฝรั่งเศสเพื่อขอใช้อินโดจีนเป็นฐานทัพ⁶⁵ นโยบายของไทยที่จะปรับปรุงพรมแดนด้านอินโดจีนนี้จึงเป็นอันตรายต่อความร่วมมือของฝรั่งเศสกับญี่ปุ่นในอนาคต ทำให้ญี่ปุ่นมีท่าทีที่ไม่ให้การสนับสนุนไทยในตอนแรกเมื่อคณะทูตของหลวงพรหมโยธีเดินทางไปญี่ปุ่นในครั้งนั้นจึงมิได้รับคำตอบใด⁶⁶

สำหรับการเดินทางไปยุโรป ได้เปลี่ยนหัวหน้าคณะผู้แทนเป็นนายพันโทประยูร ภมรมนตรี ไปเยือนเยอรมนี ฝรั่งเศสและอิตาลี เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2483 อ้างว่ามีจุดประสงค์เพื่อเยี่ยมชมนิกการต่อเรือแต่ในความเป็นจริง รัฐบาลไทยต้องการสอบถามความคิดเห็นในการสนับสนุนประเทศไทยเรียกร้องดินแดนคืน การที่รัฐบาลเลือกนายพันโทประยูร ภมรมนตรีเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนให้ไปพบกับนายพลเกอริงผู้นำทางทหารของเยอรมนี เนื่องจากบุคคลผู้นี้อยู่ในฝ่ายผู้สนับสนุนการเรียกร้องดินแดนโดยใช้กำลังทหารและการมีเชื้อสายเยอรมันจากแม่ของท่าน ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการเจรจา ดังจะเห็นว่า เยอรมนีให้การสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืนแต่ขอให้เป็นดินแดนเดิมของไทยจริง ๆ รวมทั้งยังสนับสนุนให้ประเทศไทยเรียกร้องดินแดนเดิมของไทยทางด้านพม่าและมลายูอีกด้วย⁶⁷

ดิเรก ชัยนาม ได้บันทึกไว้ว่าในการติดต่อกับทูตประเทศต่าง ๆ ของยุโรปนั้น หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จะให้ ดิเรก ชัยนาม เป็นผู้ดำเนินการส่วนการติดต่อกับฝ่ายญี่ปุ่นนั้นได้ใช้ให้ผู้อื่นติดต่ออย่างใกล้ชิดแล้ว, ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2*, หน้า 38.

⁶⁵ดิเรก ชัยนาม, *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2*, หน้า 38, และ E. Thadeus Flood, "The 1940 Franco - Thai Border Dispute and Phibuon Songkhram Commitment to Japan," *Journal of Southeast Asian History*: 319 - 320.

⁶⁶Nagaoga Shinjiro, "The Drive into Southern Indochina and Thailand," in *The Fateful Choice: Japan's Advance into Southeast Asia 1939 - 1941* (New York: Columbia University Press, 1980), p.216.

⁶⁷ประยูร ภมรมนตรี, *ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า*, หน้า 408 - 410.

3.2.2 การใช้พลังมวลชนในการเรียกร้องดินแดนคืน

สิ่งหนึ่งที่เป็นความสำเร็จของรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม คือการสร้างความรู้สึกร่วมในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส รัฐบาลได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างมาก และได้ใช้เป็นข้ออ้างต่อการดำเนินการทางการเมืองว่า เพื่อทำตามความต้องการของ “มติมหาชน” ทั้งนี้ ความล้มเหลวในการเรียกร้องดินแดนคืนด้วยวิธีการทางทูตได้ผลักดันให้หลวงพิบูลสงคราม ต้องหันไปรณรงค์ความรู้สึกราชาตินิยม หรือปลุกเร้าความต้องการได้ดินแดนคืนในหมู่ประชาชน เพื่อเปิดทางให้ฝ่ายทหารใช้มาตรการทางกำลังทหารเข้าแทรกแซง⁶⁸

วิธีที่รัฐบาลใช้รณรงค์เพื่อสร้างพลังมวลชน ในช่วงเวลาแห่งความตึงเครียดต่อเหตุการณ์เรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสคือการออกคำปราศรัยตามสื่อต่าง ๆ ได้แก่

ในวันที่ 17 ตุลาคม 2483 หลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวปาฐกถาเรื่อง “การเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส” ให้แก่คณะครูและนักเรียนกรมยุทธศึกษาทหารบก เนื้อหาของปาฐกถาแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความคิดเรื่องการเรียกร้องดินแดนคืน ที่ไม่จำกัดเฉพาะแต่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมไปถึงทุกดินแดนที่ชนเชื้อชาติไทยอาศัยอยู่ ดังคำกล่าวในตอนหนึ่งว่า “เราจะไม่พูดกันแต่เพียงเขตต์แดนแม่น้ำโขง เราจะไม่พูดกันแต่เพียงดินแดนฝั่งขวาตรงหน้าหลวงพระบาง และปากเซ เราจะพูดกันถึงฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตลอดไป เราจะต้องพูดกันถึงดินแดนทุก ๆ ชั้นที่เราเสียไปให้แก่ฝรั่งเศส”⁶⁹

เนื้อหาสำคัญที่แสดงถึงการปลุกเร้าของหลวงวิจิตรวาทการ ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นถึงความต้องการดินแดนทุก ๆ ส่วนที่ไทยต้องเสียไปกลับคืนมาโดยให้เหตุผลความคิดนี้เป็นข้อๆ คือ

1. ความคิดเรื่องความต้องการดินแดนนี้เป็นความคิดของชาติที่มีเกียรติที่จะทนดูคนเชื้อชาติไทยด้วยกันถูกคนชาติอื่นดูถูกรังแกไม่ได้
2. เป็นเรื่องของการรักษาศักดิ์ศรี ในอดีตเราต้องยอมเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสที่มาข่มเหงรังแกเพราะเรามีกำลังไม่พอ แต่ขณะนี้ประเทศไทยมีกำลังที่ทัดเทียมเพียงพอแล้วที่จะขอคืนดินแดนกลับคืน

⁶⁸ สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศระหว่าง พ.ศ.2481 – 2492. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 53 - 56.

⁶⁹ หลวงวิจิตรวาทการ, “การเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส.” ใน ปาฐกถา และคำบรรยาย. หน้า 391.

3. เป็นความจำเป็นของประเทศที่จะต้องเป็นมหาอำนาจ ในสภาวะการณ์ของโลกในขณะนี้ หากไม่เช่นนั้นประเทศไทยจะกลายเป็นชาติที่อ่อนแอและถูกกลืนชาติไปในที่สุด ซึ่งการได้ดินแดนกลับคืนมาจะทำให้ไทยเป็นมหาอำนาจขึ้นมาได้

4. การได้ดินแดนคืนมาจะทำให้ประเทศไทยได้คืนและได้ดินแดนเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้คนไทยต้องขยันขันแข็งเพราะถ้าไม่รีบสร้างความเข้มแข็งจะถูกฝรั่งเศสมาเอาคืนไป⁷⁰

วันที่ 20 ตุลาคม 2483 หลวงพิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวปาฐกถาออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงให้ประชาชนรับฟังพร้อมกันทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังให้พิมพ์แจกจ่ายไปยังทุกหน่วยงาน กระทรวงทบวงกรมกองต่างๆ เพื่อให้ทำการเผยแพร่ลงสู่ประชาชนโดยทั่วกัน รวมทั้งให้จัดพิมพ์เป็นหนังสือที่ระลึกในงานกฐินพระราชทานเดือนพฤศจิกายน 2483 ปาฐกถาดังกล่าวนี้นช่วยสร้างความตื่นตัวของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการเรียกร้องดินแดนคืนอย่างมาก โดยเนื้อหาของปาฐกถากล่าวถึง เหตุผลที่ประเทศไทยจำเป็นต้องขอปรับปรุงเส้นเขตแดนด้านอินโดจีนฝรั่งเศสเพื่อความยุติธรรม แต่ก็ไม่ได้รับการพิจารณาจากฝรั่งเศส ส่งผลให้ประเทศไทยจำเป็นต้องดำเนินการเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม เพราะประเทศไทยต้องเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศสไปด้วยการบีบบังคับ ซึ่งการดำเนินการในครั้งนีถือเป็นงานใหญ่ของชาติ ต้องการให้คนในชาติร่วมมือกันเพื่อให้งานครั้งนี้ประสบความสำเร็จ⁷¹

วันที่ 27 พฤศจิกายน 2483 นายดิเรก ชัยนาม ได้แสดงปาฐกถาเรื่อง "เขตแดนของรัฐ" ที่กรมโฆษณาการ ซึ่งเป็นอีกปาฐกถาหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของรัฐบาลในการขอปรับปรุงเขตแดนเพื่อต้องการให้แม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

วันที่ 15 ธันวาคม 2483 หลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวปาฐกถาเรื่อง "ชาติไทยจะชนะ" ซึ่งบรรยายทางวิทยุกระจายเสียง มีเนื้อหาในการเรียกร้องดินแดนที่กล่าวถึงประเทศไทยดำเนินการเพื่อความถูกต้องและจะต้องประสบชัยชนะในที่สุด

ปาฐกถาเหล่านี้ได้ให้จัดพิมพ์เผยแพร่แจกจ่ายลงสู่ประชาชนด้วยเช่นกัน⁷² นอกจากนี้ยังได้พิมพ์เอกสารภาษาอังกฤษออกเผยแพร่เพื่อให้เป็นที่รับรู้ถึงความถูกต้องชอบธรรมของไทยและความจำเป็นต้องปรับปรุงเส้นเขตแดนเพื่อความถูกต้องตามหลักกฎหมายด้วย คือ

⁷⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 391 – 395.

⁷¹หลวงพิบูลสงคราม, การปราศรัยของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่มวลชนชาวไทย โดยทางวิทยุกระจายเสียง 20 ตุลาคม 2483.

⁷²พช. สร. 0201.35/7 เรื่องปาฐกถาของนายกรัฐมนตรี จาก เลขานุการคณะรัฐมนตรี ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 26 ตุลาคม 2483.

เรื่อง The Frontiers of a State⁷³ ของ ดิเรก ชัยนาม ซึ่งอธิบายถึงเรื่องเขตแดนของรัฐในภาคภาษาอังกฤษ และเรื่อง Thailand: How Thailand Lost Her Territories to France ของกรมโฆษณาการ⁷⁴ ตีพิมพ์เผยแพร่ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2483 อันเป็นช่วงที่มีความตึงเครียดมาก เอกสารกล่าวถึงการเสียดินแดนของไทยให้แก่ฝรั่งเศสรวม 5 ครั้ง คือ การเสียดินแดนกัมพูชา สิบลองจู่ไทย ผังซ้ายแม่น้ำโขง ผังขวาแม่น้ำโขง และพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ และมีแผนที่แสดงรายละเอียดถึงดินแดนที่เสียไปในแต่ละครั้งประกอบ นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดของสนธิสัญญาฉบับต่าง ๆ ที่ไทยทำกับฝรั่งเศสตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2410 เป็นต้นมา จนถึง ปี 2480 (ค.ศ.1867 - ค.ศ. 1937)

ส่วนเอกสารภาษาไทยที่กล่าวถึงการเสียดินแดน เช่น งานเขียนของ อัช บุญญานนท์ เรื่อง "สังเขปเอกสารประวัติศาสตร์ ร.ศ.112" ซึ่งในการตีพิมพ์ครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2483 เพื่อใช้เป็นแบบเรียนสำหรับเยาวชน กรมวิชาการ ได้เพิ่มเติมเนื้อหาจากเดิมที่เขียนอธิบายเพียงแค่สาเหตุการเสียดินแดนในปี ร.ศ.112 โดยเพิ่มเติมเรื่องการเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส 5 ครั้งไว้ในท้ายเล่มพร้อมกับแผนที่การเสียดินแดนครั้งต่าง ๆ⁷⁵ (ดูแผนที่ ในภาคผนวก จ)

นอกจากนี้ในระหว่างที่เหตุการณ์กรณีพิพาทมีความตึงเครียด กรมโฆษณาการยังได้ส่งกระจุกโฆษณาไปฉายตามโรงภาพยนตร์ในจังหวัดต่าง ๆ โดยผ่านทางกระทรวงมหาดไทยเพื่อเตือนสติพี่น้องชาวไทยให้ร่วมมือร่วมใจกันทั้งชาติในการเรียกร้องดินแดนคืน และการระงับมิให้เกิดผลร้ายแก่ชาติ ไม่ว่าจะเป็นการพูด การฟัง หรือการคิด⁷⁶

นอกจากรัฐบาลไทยจะผลิตงานโฆษณาณรงค์เพื่อกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมให้เกิดในหมู่ประชาชนในความต้องการเรียกร้องดินแดนคืนแล้ว สิ่ง que เข้าถึงประชาชนได้ดีไม่แพ้กันก็คืองานเขียนเพื่อความบันเทิงต่างๆ โดยเฉพาะผลงานเขียนชุด "พล นิกร กิมหงวน" ของ ป.อินทรปาลิต ซึ่งเป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในขณะนั้น เพื่อกระตุ้นความรู้สึกร่วมของประชาชนในการเรียกร้องดินแดน เช่น ในเรื่อง "เลือดไทย" มีการวางโครงเรื่องให้ 3 เกลอป คือ พล นิกร และกิมหงวน เข้าร่วมเดินขบวนเพื่อสนับสนุนการเรียกร้องดินแดน หนังสือชุดนี้ออกวางตลาดเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม

⁷³Direck Jaiyanama, The Frontiers of a State (Bangkok: Department of Publicity, 1941).

⁷⁴Department of Publicity, Thailand: How Thailand Lost Her Territories to France (Bangkok: Department of Publicity, 1940).

⁷⁵อัช บุญญานนท์, สังเขปเอกสารประวัติศาสตร์ ร.ศ.112 (พระนคร: โรงพิมพ์ยิ้มศรี, 2483).

⁷⁶หจช.มท.2.2/156 ขอความร่วมมือในการส่งกระจุกโฆษณาเตือนสติพี่น้องชาวไทย ไปฉายตามโรงภาพยนตร์ในจังหวัดต่าง ๆ จาก อธิบดีกรมโฆษณาการ ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย วันที่ 27 มกราคม 2484.

2483 ภายหลังจากการเดินขบวนสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนของนักเรียน นิสิต นักศึกษา เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2483 และเป็นหนังสือที่ขายดีมาก⁷⁷

วิธีดำเนินการอีกประการหนึ่งของรัฐบาล เพื่อสร้างพลังมวลชน ก็คือ การโฆษณาโจมตีฝ่ายตรงข้าม โดยได้มีหนังสือ ลับ - ด่วน ของ นายกรัฐมนตรี ถึงทุกกระทรวง ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน 2483 มีคำสั่งให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม ร่วมมือกับรัฐบาลและปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันในเรื่องการเรียกร้องดินแดน โดยรัฐบาลมีนโยบายที่จะปฏิบัติด้วยสันติวิธี และพยายามหลีกเลี่ยงการใช้อาวุธให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้⁷⁸ ซึ่งต้องอาศัยเวลา ความสุขุมคัมภีรภาพ และนโยบายทางการทูตต่างๆ และให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่มีความสามารถ ให้หาข้อมูลของอินโดจีนฝรั่งเศสในเรื่องที่ดินรับผิดชอบ และนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อ "ให้ทราบความเป็นอยู่ทางอินโดจีนว่าแตกต่างจากเราอย่างไร รัฐบาลอินโดจีนปฏิบัติการโหดร้ายต่อชาวอินโดจีนอย่างไร และให้พยายามโฆษณาให้ประชาชนทั้งฝ่ายเราและอินโดจีนทราบความแตกต่างนี้"⁷⁹ มีหน่วยงานราชการที่รายงานเข้ามา เช่น อธิบดีกรมมหาดไทยรายงานถึงเลขานุการนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2483⁸⁰ เรื่อง "ความไม่เสมอภาคในการปกครองข้าราชการแห่งแคว้นลาวและแคว้นเขมร" โดยกล่าวถึงข้าราชการในแคว้นลาวและแคว้นเขมร ต้องทำงานหนักกว่าข้าราชการชาวฝรั่งเศสแต่ได้รับเงินเดือนเพียงเล็กน้อย ขณะที่ข้าราชการฝรั่งเศสได้รับเงินเดือนมากกว่า ซึ่งเรื่องนี้ได้โฆษณาให้ประชาชนทั้งในประเทศไทย ในลาวและในเขมร เห็นถึง

ความแตกต่างในเรื่องฐานะความเป็นอยู่ ของข้าราชการชาวพื้นเมืองเขมร ลาวและญวน กับข้าราชการชาวฝรั่งเศสเป็นเครื่องแสดงให้เห็นอยู่อย่างชัดเจนว่า รัฐบาลอินโดจีนและชาวฝรั่งเศสได้เกียดกันเหยียดหยาม และถูกผิดข้าราชการชาวพื้นเมืองเป็นอย่างมาก การลบล้างบุญคุณของเจ้าของถิ่นเดิม ซึ่งตนได้เข้ามาอาศัยทำมาหากินมีความสุขสมบูรณ์ตลอดครอบครัว แต่กลับทรยศทำการบีบคั้นข่มเหงผู้เป็นเจ้าของถิ่นเดิม มิให้ได้รับความสุขความเสมอภาค เช่นเดียวกับตน

⁷⁷ เริงชัย พุทธาโร, ป. อินทรปาลิต: ชีวิตของคนชายฝั่ง. พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2541), หน้า 127.

⁷⁸ หจข.สร.0201.35/11 ขอให้ร่วมมือกับรัฐบาลปฏิบัติงานในส่วนราชการของตนเกี่ยวกับนโยบายเรียกร้องดินแดนคืน จากนายกรัฐมนตรี ถึง ทุกหน่วยงาน วันที่ 8 พฤศจิกายน 2483.

⁷⁹ หจข.สร.0201.37.6/18 การดำเนินอรรถคดีในประเทศอินโดจีน จากอธิบดีกรมอัยการ ถึงเลขานุการนายกรัฐมนตรี วันที่ 21 พฤศจิกายน 2483.

⁸⁰ หจข.สร.0201.37.6/18 ความไม่เสมอภาคในการปกครองข้าราชการแห่งแคว้นลาวและแคว้นเขมร จากอธิบดีกรมมหาดไทย ถึงเลขานุการนายกรัฐมนตรี วันที่ 14 พฤศจิกายน 2483.

...ถ้าจะเปรียบเทียบข้าราชการในประเทศไทยแล้วแตกต่างกันมาก ในประเทศไทย ข้าราชการทุกคนได้รับความคุ้มครองเป็นอย่างดี...ประเทศชาติไทยจึงเจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับอย่างรุดหน้า เป็นการแสดงให้เห็นถึงจิตใจของข้าราชการ⁸¹

การโฆษณาชักชวนให้พี่น้องในแคว้นลาวและเขมร เข้ามาอยู่ร่วมในการปกครองของประเทศไทย เน้นให้เห็นถึงความคิดในการรวมเผ่าไทยของรัฐบาลไทย เพื่อความเป็นประเทศมหาอำนาจ โดยกล่าวชักชวนว่า

ส่วนพี่น้องชาวไทยของเราซึ่งเป็นข้ารัฐการอยู่ในความอารักขาของอินโดจีนฝรั่งเศสมิได้รับความเสมอภาค และความยุติธรรมเช่นข้าราชการในประเทศไทย ดังได้ให้เหตุผลมาแล้วแต่ต้น เป็นที่น่าสงสารเวทนายิ่งนัก เพราะต้องถูกตัดเสรีภาพถูกตัดความสุขสำราญแทบทุกอย่างทางกายและทางใจ มาเกิดพี่น้องชาวไทยมีลาวและเขมรเป็นต้นมาร่วมจิตต์ร่วมใจกันสร้างชาติไทยของเราให้เจริญก้าวหน้าเป็นมหาอำนาจให้ได้โดยเร็ว

พวกเราขอทำคอยต้อนรับพี่น้องร่วมเผ่าพันธุ์กับเราอยู่ทุกเมื่อ พวกเราพร้อมที่จะสนับสนุนให้พี่น้องชาวไทยในแคว้นลาวและเขมร ให้ได้รับเสรีภาพและความเสมอภาคอย่างบริบูรณ์ เช่นเดียวกับประเทศไทยได้ปฏิบัติอยู่ การรวมเผ่าพันธุ์ไทยให้เป็นปึกแผ่นและเข้าร่วมการปกครองพี่น้องชาวไทยให้เป็นประเทศเดียวกันภายใต้รัฐธรรมนูญเดียวกันเป็นสิ่งที่พึงประสงค์⁸²

สิ่งที่รัฐบาลเน้นในการโฆษณาอีกประการหนึ่งคือ การกดขี่ในด้านแรงงานของพลเมืองในแคว้นลาวต้องถูกเกณฑ์แรงงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างและยังต้องหาอาหารไปรับประทาน รวมทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเอง หากไม่อยากถูกเกณฑ์แรงงานต้องเสียเงินในจำนวนที่แพงมาก รวมทั้งความบีบคั้นเรื่องภาษีต่าง ๆ นานา เพื่อให้เห็นและเปรียบเทียบกับกรปกครองของไทยที่ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่อย่างสุขสบาย

จากการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้นของรัฐบาล ประสบผลสำเร็จอย่างงดงาม ประชาชนให้การสนับสนุนรัฐบาล เห็นได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น 2 ประการคือ

⁸¹ เรื่องเดียวกัน.

⁸² เรื่องเดียวกัน. (ขีดเส้นใต้โดยผู้วิจัย)

การร่วมเดินขบวนเพื่อสนับสนุนรัฐบาลในการเรียกร้องดินแดนคืน

การประชุมร่วมเดินขบวนเพื่อสนับสนุนรัฐบาล เริ่มขึ้นเมื่อสถานการณ์เรียกร้องดินแดนตึงเครียด กล่าวคือเป็นช่วงเวลาที่ประชาชนชาวไทยเกิดความตื่นตัวต้องการดินแดนที่เสียไปกลับคืนมา อันเป็นผลมาจากการสร้างความรู้สึกราชาตินิยมของรัฐบาลลงสู่ประชาชน ซึ่งจะเน้นย้ำอยู่ตลอดเวลาถึงความยิ่งใหญ่ของชาติไทย และความยุติธรรมของฝรั่งเศสที่บีบบังคับเอาดินแดนไปจากไทย

การเดินขบวนเริ่มขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 6 ตุลาคม 2483 เมื่อมีข่าวว่านิสิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะเดินทางไปสมทบกับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในเวลา 07.00 น. แต่ก็มีข่าวว่าได้รับการคัดค้านจาก หลวงประดิษฐมนูธรรม ในฐานะผู้ประสานการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองสั่งห้ามการเดินขบวน โดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลกระทำทุกอย่างเกี่ยวกับกรณีการขอคืนดินแดนคืนด้วยความยุติธรรมและสันติวิธี หากจะมาแห่กันขึ้นอีกจะเป็นการไม่เหมาะสม⁸³ หลวงประดิษฐมนูธรรมได้กล่าวว่า

ที่มานี้ไม่ได้มาห้ามไม่ให้เดิน การเดินหรือไม่เดินเป็นเรื่องที่พวกคุณจะต้องวินิจฉัย แต่ขอให้คิดให้ดี เวลานี้ฝรั่งเศสกำลังทรุดหนัก เยอรมนีบุกฝรั่งเศสอย่างหนัก การที่เราจะไปซ้ำเติมคนที่กำลังแพ้ว ไม่ใช่วิสัยที่ดี การเรียกร้องดินแดนนี้ ผมเชื่อว่าได้คืนแน่ เพราะฝรั่งเศสกำลังแย่ แต่ผมขอพูดไว้ล่วงหน้าว่าดินแดนที่ได้คืนมาจะต้องกลับคืนไป ในชีวิตของผมอาจจะไม่เห็น (การกลับคืนไป) แต่ในชีวิตของพวกคุณจะต้องได้เห็นอย่างแน่นอน⁸⁴

ในส่วนของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีการชุมนุมกันของนิสิตคณะต่าง ๆ ร่วมปรึกษาและเตรียมการในการชักชวนนิสิต นักศึกษาและนักเรียนให้เข้าร่วมการเดินขบวน วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2483 ได้เดินขบวนเพื่อสนับสนุนการเรียกร้องดินแดน โดยขบวนเริ่มออกจากมหาวิทยาลัย เวลา 08.00 น.เศษ และมีคนเข้าร่วมไม่น้อยกว่า 3,000 คน มาหยุดหน้ากระทรวงกลาโหม หลวงพิบูลสงคราม ได้กล่าวให้โอวาทแก่ผู้ร่วมเดินขบวนสนับสนุนในครั้งนี้ ความตอนหนึ่งว่า “ดินแดนที่เราขอไปนั้น ข้าพเจ้าก็ยังหวังอยู่ว่า เราจะได้คืนมาโดยปราศจากการเสียเลือดเนื้อใด ๆ”⁸⁵

⁸³ชาลี เขี่ยมกระสินธุ์, ศึกอินโดจีน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: บริษัทต้นอักษรกรรม จำกัด, 2543), หน้า 20 – 21.

⁸⁴ประจวบ อัมพะเสวต, พลิกแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2543), หน้า 100 – 101. (ข้อความในวงเล็บเป็นของประจวบ อัมพะเสวต)

⁸⁵กองโฆษณาการ, กรมโฆษณาการ, ประเทศไทยเรื่องการได้ดินแดนคืน. (ม.ป.ท.), 2484., หน้า 27.

และในการชุมนุมครั้งนี้มีแผ่นป้ายแสดงความต้องการดินแดนคืนจำนวนมาก ที่แสดงถึงความต้องการดินแดนคืนและการประณามการกระทำของฝรั่งเศสในเรื่องการใช้อำนาจเอาดินแดนไปจากไทย เช่น

“เร็ว ๆ อย่ามัวโยเย ปากเซ อยู่那儿 แคว้นเราทั้งนั้น เขาโกงเราไป”

“ไทยยอมตาย เพื่อให้ได้ดินแดนคืน”

“เราต้องรบถ้าไม่คืน”

“ขอด้วยไมตรีจิตนิดเดียว ขึ้นชื่อเหนียวเอาหมด”

“เราไม่รุกราน แต่เราต้องการดินแดนของเราคืน”

“พูดดี ๆ ไม่ชอบ ต้องปลอบด้วยลูกปืน”

“เราขอด้วยละม่อมมานาน หรือจะต้องการด้วยอำนาจ”⁸⁶

แม้ว่าจะได้รับการห้ามปรามจากหลวงประดิษฐมนูธรรม แต่ป้ายวันเดียวกัน (8 ตุลาคม 2483) ขบวนการนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ก็ได้ออกมาเดินขบวนสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้าที่จะมีการเดินขบวน กลุ่มผู้นำนักศึกษา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เช่น วิม อธิติกุล สำราญ กัลญาณรุจ ทวี วงศ์รัตน์ ประทีป รามสูตร ประภาส คงสมัย บุญทรง ลิ้มปพันธ์ ก่อเกียรติ ษ์ภูเสน อุทธรณ์ พลกุล อัสนี พลจันทร์ และจินดา ยิมเรวัต ได้ปรึกษากันถึงข่าวที่จะมีการร่วมเดินขบวนของนักเรียนโรงเรียนต่างๆ รวมทั้งนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจะร่วมเดินขบวนด้วยหรือไม่ ที่ประชุมสงสัยว่ารัฐบาลจะคิดอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย การประชุมในครั้งนี้มีผู้คัดค้านอย่างเต็มที่คนหนึ่ง คือ อัสนี พลจันทร์ แต่ก็ได้ชี้แจงเหตุผลการคัดค้านเพียงแต่กล่าวว่า “คิดอะไรโง่ ๆ”⁸⁷ การคัดค้านในครั้งนี้สร้างความไม่พอใจให้อย่างมาก แม้แต่คนในครอบครัวของอัสนี พลจันทร์เอง “ถึงขนาดไม่ให้อยู่ในบ้านต่อไป”⁸⁸ แสดงว่าขณะนั้นกระแสความต้องการดินแดนคืนเป็นกระแสที่แรงมาก

⁸⁶ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์, ศึกอินโดจีน, หน้า 21-22.

⁸⁷ประจวบ อัมพะเสวต, พลิกแผ่นดิน, หน้า 100.

⁸⁸ดำริห์ เรื่องสุธรรม, ขบวนการแรงงานไทยในการต่อต้านญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2544), หน้า 76.

การเดินทางของนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้ตกลงร่วมเดินขบวนเมื่อได้รับการติดต่อจากนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีตัวตั้งตัวตีดำเนินงานคือ อุทธรณ์ พลกุล ซึ่งได้เร่งรีบทำโปสเตอร์มีข้อความต่าง ๆ เช่น

“เสียมราษฎร พระตะบอง บ้านพี่เมืองน้อง”

“เอาดินแดนของเราคืนมา”

“สันติภาพก่อน อาวุธทีหลัง”⁸⁹

ข้อความในโปสเตอร์ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ไม่รุนแรงเท่ากับโปสเตอร์สนับสนุนการเรียกร้องดินแดนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย⁹⁰ แสดงให้เห็นว่าบรรยากาศเรียกร้องให้เกิดการเดินทางเพื่อสนับสนุนรัฐบาลขณะนั้น แม้แต่หลวงประดิษฐมนูธรรมยังไม่สามารถทัดทาน กระแสการเดินทางเพื่อการเรียกร้องดินแดนคืนโดยการใช้อำนาจได้

การเดินทางในครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทอย่างมากของยุวชนทหาร ซึ่งนิสิตนักศึกษาเหล่านี้ต่างก็เป็นยุวชนทหาร และได้รับการสนับสนุนการเดินทางจากทหารเป็นอย่างดี เมื่อข่าวการเดินทางของนิสิตนักศึกษาทั้งสองมหาวิทยาลัยแพร่ออกไป ได้กระตุ้นให้เกิดการเดินทางของประชาชนทั้งในพระนครและต่างจังหวัด ในแต่ละครั้งก็มีการให้โอวาทของประธานในพิธี เช่น การเดินทางในพระนคร หลวงพิบูลสงครามจะมาเป็นประธานในพิธีด้วยตนเอง หากเป็นต่างจังหวัด ข้าหลวงประจำจังหวัดจะมาเป็นประธานในพิธีและให้โอวาท เนื้อหาของโอวาทกล่าวถึงการเสียดินแดนใน ร.ศ. 112 อันเกิดจากบีบบังคับของฝรั่งเศสด้วยความอยุติธรรม และความพร้อมของไทยที่จะเรียกความยุติธรรมกลับคืนมา พร้อมกับขอให้ชาวไทยร่วมใจกันเรียกร้องดินแดนคืน ดังคำกล่าวในโอวาทของนายพันตรีหลวงอัศวินศิริวิลาส (อิน ศรีวิลาส) ข้าหลวงประจำจังหวัดกาญจนบุรี ในการเดินทางสนับสนุนของประชาชนชาวจังหวัดกาญจนบุรี เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2483 ว่า

ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง....ในการจัดขบวนแห่เพื่อส่งเสริมในการที่รัฐบาลไทยเรียกร้องขอคืนดินแดนของเราที่เสียไปเมื่อ ร.ศ. 112 คืนมาจากรัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งในขณะนี้รัฐบาลกำลังทำการเจรจาอยู่... ดินแดนของเราที่เสียไปเมื่อ

⁸⁹ ประจวบ อัมพะเสวต, พลิกแผ่นดิน. หน้า 101.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน.

ร.ศ. 112 นั้นด้วยการถูกบีบคั้นบังคับเป็นการชอกช้ำใจมาจนบัดนี้ บรรดาท่านนัก
ศึกษาหรือผู้ที่สนใจคงจะทราบได้ดีแล้ว⁹¹

นอกจากการกล่าวให้โอวาทแล้ว ข้าหลวงประจำจังหวัดยังต้องรายงานให้รัฐบาลทราบ
เพื่อนำมาใช้ประชาสัมพันธ์ทางวิทยุกระจายเสียงให้ประชาชนรับทราบ⁹² ซึ่งเป็นวิธีในทางจิตวิทยา
ที่ช่วยสร้างกระแสการเรียกร้องดินแดนในหมู่ประชาชนทั่วไป และทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัว
เข้าร่วมในการเรียกร้องดินแดนมากขึ้น

รัฐบาลใช้สื่อที่สำคัญในการเผยแพร่กระแสการเรียกร้องดินแดน คือ วิทยุกระจายเสียง
ตามหมู่บ้านต่างๆ ได้เกณฑ์ประชาชนให้ไปฟังวิทยุกระจายเสียง แม้แต่เด็ก ๆ ก็ยังตามผู้ใหญ่ไปฟัง
จนรับรู้เรื่องราวด้วย เช่น นางสาวมาลย์ ทองรักษุ⁹³ ขณะนั้นมีอายุประมาณ 13 ปี เรียนอยู่ชั้น
มัธยมปีที่ 3 ได้ตามคุณพ่อคุณแม่พายเรือข้ามแม่น้ำปราจีนบุรีเพื่อไปฟังวิทยุที่วัดมะกอกทุกวัน สิ่ง
ที่พอจะจำได้ก็คือ การพูดถึงนายปาวีที่ทำให้ไทยต้องเสียดินแดนในสมัยรัชกาลที่ 5 ในตอนนั้นนาง
สุมาลย์รู้สึกโกรธนายปาวีเป็นอย่างมาก ต่อมาครูที่โรงเรียนก็เกณฑ์นักเรียนให้ไปร่วมเดินขบวน
สนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืน ผู้ปกครองของเด็กหลายคนต้องหาชื่อรองเท้าสีขาวคู่มือใหม่ให้เพื่อ
แสดงถึงความเป็นระเบียบและพร้อมเพรียง ซึ่งผู้ปกครองโดยทั่วไปก็ยินดีที่จะสละเงินในครั้งนี้

การสนับสนุนเงินและสิ่งของช่วยเหลือ

นอกจากการร่วมเดินขบวนสนับสนุนรัฐบาลแล้ว ประชาชนยังร่วมบริจาคเงินและสิ่งของ
เป็นจำนวนมาก การบริจาคของประชาชนแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้อพยพหนี
ภัยอินโดจีน และการบริจาคเงินและสิ่งของเพื่อสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืน

ส่วนที่ 1 ระหว่างที่มีการดำเนินการเรียกร้องดินแดน รัฐบาลได้สนับสนุนการอพยพของ
ราษฎรมากขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าการปกครองของไทยดีกว่า และให้ถือว่าเป็นพี่น้องชาวไทยที่
ต้องการมาอยู่ร่วมกัน รัฐบาลได้ตั้ง "องค์การสงเคราะห์ประชาชนยามสงคราม" ในวันที่ 27
พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้อพยพหนีภัยสงคราม การดำเนินนโยบายต่อผู้อพยพ
มีทั้งการประกาศยกเว้นค่าธรรมเนียมเข้าเมือง และไม่ต้องรับใบสำคัญแสดงรูปพรรณและใบ

⁹¹ นช.มท. 2.2/94 เรื่องสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืนจังหวัดกาญจนบุรี จากข้าหลวงประจำ
จังหวัดกาญจนบุรี ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 15 ตุลาคม 2483.

⁹² เรื่องเดียวกัน.

⁹³ สัมภาษณ์ นางสาวมาลย์ ทองรักษุ (สุบิน ทองแถม) อายุ 72 ปี ข้าราชการครูเกษียณราชการ
บ้านเลขที่ 20 หมู่ 6 ตำบลรอบเมือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดปราจีนบุรี วันที่ 25 สิงหาคม 2545.

ลำคัญถันที่อยู่ รวมทั้งการแจกจ่ายพันธุ์ข้าว พืชพันธุ์ต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือทำนาและอำนวยการความสะดวกในเรื่องที่พักอาศัยแก่บุคคลเหล่านี้ด้วย⁹⁴

รัฐบาลยังออกประกาศเชิญชวนประชาชนชาวไทย ให้บริจาคเงินช่วยเหลือผู้อพยพมาจากอินโดจีนฝรั่งเศสและได้ทำเครื่องหมายที่ระลึก "รวมไทย 2483" ให้กับผู้บริจาคเงินช่วยเหลือ⁹⁵ โดยให้ความเห็นว่า "ผู้อพยพเหล่านี้มีเป็นจำนวนมากและอดคัดค้านจึงสมควรแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อด้วยไมตรีจิต เพราะเป็นผู้หนีร้อนมาพึ่งเย็น"⁹⁶

ส่วนที่ 2 ซึ่งได้ดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน คือ การบริจาคเงินและสิ่งของช่วยเหลือสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืน มีหลายวิธีเช่น คณะกรรมการจังหวัดสมุทรสงคราม จัดแสดงละครเรื่อง "เลือดรักชาติ" หรือ "ทนายทพระยอด" ในวันที่ 18 – 25 มกราคม 2484 เพื่อนำเงินมาช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลทหาร ช่วยเหลือผู้อพยพหนีภัยมาจากอินโดจีน และช่วยประชาชนยามสงครามเป็นจำนวนเงินถึง 14,460 บาท รวมทั้งชาวประมงในจังหวัดร่วมแสดงความยินดีในชัยชนะของประเทศด้วยการแห่ด้วยขบวนเรือประมง พร้อมทั้งร่วมบริจาค "ถุงของขวัญ" ที่ประกอบไปด้วยข้าวสาร มะพร้าว น้ำตาล ไข่เจ็ด ไข่เค็ม และอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก⁹⁷

นอกจากนี้ประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ ยังร่วมบริจาคสิ่งของต่าง ๆ เช่น ข้าวสารอาหารแห้ง และอาหารกระป๋อง อาหารทะเลตากแห้งต่าง ๆ รวมทั้งสัตว์เลี้ยงเป็นๆ เช่น ไก่ หมู จำนวนมากจนถึงกับต้องปล่อยเข้าป่าไปก็มี การบริจาคครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่คนไทยรู้จักคำว่า "ถุงของขวัญ" ที่คนไทยส่งมาให้เป็น "กองภูเขา" ที่หน้ากระทรวงกลาโหมเพื่อมอบให้แก่ทหาร⁹⁸ การบริจาคเงินและสิ่งของช่วยเหลือในการเรียกร้องดินแดนคืนนี้ ได้มีผู้บริจาคมาอย่างต่อเนื่อง แม้ภายหลังที่ประเทศไทยได้ดินแดนคืนมาแล้ว จำนวนเงินที่มีผู้ร่วมบริจาคตามที่กระทรวงกลาโหมได้แจ้งไว้จนถึงวันที่ 19 พฤศจิกายน 2484 เป็นเงินทั้งสิ้น 677,784.49 บาท ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้ออกประกาศปิดรับการบริจาคในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2484⁹⁹

⁹⁴ กองโฆษณาการ, กรมโฆษณาการ, ประเทศไทยเรื่องการได้ดินแดนคืน, หน้า 110-119.

⁹⁵ หจข. (2) ศธ. 15.3/5 การบริจาคเงินช่วยเหลือผู้ที่อพยพมาจากอินโดจีน ฝรั่งเศสและเหนียวรวมไทย 2483 จาก เลขานุการคณะรัฐมนตรี ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ วันที่ 11 พฤศจิกายน 2483.

⁹⁶ หจข. สร.0201.35/8 เรื่องชักชวนให้สละเงินช่วยเหลือผู้ที่อพยพมาจากอินโดจีน. (พ.ศ. 2483 – 2484).

⁹⁷ หจข.มท.2.2.9/3 สนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืน จาก คณะกรรมการจังหวัดสมุทรสงคราม ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2484.

⁹⁸ อ. พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 1, หน้า 148.

⁹⁹ กรมยุทธการทหารบก, แผนกเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับเกียรติประวัติการปฏิบัติงานของ พลเอก มังกร พรหมโยธี (ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ วัดเทพศิรินทราวาส, 29 มิถุนายน 2509), หน้า 27 – 28.

3.2.3 การใช้กำลังทหารในการเรียกร้องดินแดนคืน

หลวงพิบูลสงครามถือเป็นบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญ ในการดำเนินนโยบายเพื่อการเรียกร้อง ดินแดนคืน ทั้งในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรี ที่กล่าวอ้างว่าการดำเนินการทั้งหลายกระทำตาม คำเรียกร้องของมติมหาชน ในขณะที่เดียวกันก็ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ ที่พยายาม ดำเนินการทางการทูตเพื่อขอปรับปรุงเส้นเขตแดน และในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ก็ได้พยายามปรับปรุงกองทัพ ให้มีความเข้มแข็งและความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนในประสิทธิภาพ ของกำลังทหาร

เหตุการณ์ที่ตึงเครียดระหว่างไทยและอินโดจีนของฝรั่งเศส ในการเจรจาเกี่ยวกับเรื่องเขตแดนในราวเดือนกันยายน พ.ศ. 2483 นั้น ดำเนินไปพร้อมกับการเคลื่อนไหวทางทหาร ที่ฝ่ายไทย กล่าวอ้างการกระทำของอินโดจีนฝรั่งเศสว่าเป็นการ “คุกคาม” และ “ข่มขู่และยั่วยุและทำร้าย ประชาชาติไทย”¹⁰⁰ ดังนั้น ฝ่ายไทยจึงได้ส่งกองกำลังไปขัดตาทัพไว้ตามบริเวณชายแดนทั้ง 3 เหล่าทัพ ได้แก่ กำลังกองทัพบก ส่งไปประจำที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่จังหวัดนครพนม จังหวัดหนองคาย จังหวัดอุบลราชธานี และที่อำเภออรุณประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี ส่วนกองกำลัง นาวิกโยธินไปประจำที่จังหวัดจันทบุรี กำลังกองทัพเรือจำนวน 3 ลำ ไปประจำการที่เกาะช้าง และกำลังกองทัพอากาศ ไปประจำที่จังหวัดนครพนม 1ฝูง จังหวัดอุบลราชธานี 3 ฝูงบิน¹⁰¹

เหตุการณ์ที่ตึงเครียดนี้ ทำให้รัฐบาลมีหนังสือถึงคณะกรรมการกฤษฎีกาให้ทำร่างพระราชกำหนดปิดการติดต่อทางด้านอินโดจีน ในวันที่ 24 กันยายน 2483¹⁰² และได้มีคำสั่งให้ปิดพรมแดนทางด้านอินโดจีน ในวันที่ 11 ตุลาคม 2483¹⁰³ รวมทั้งห้ามการติดต่อการเดินทางเรือทุกชนิดตลอดลำน้ำโขง และการติดต่อทางทะเลกับอินโดจีนของฝรั่งเศส หากบริษัทเดินเรือที่จดทะเบียนเรือไทย ต้องการจะติดต่อกับอินโดจีนต้องขออนุมัติจากกรมเจ้าท่าก่อน ในการห้ามการติดต่อดังกล่าวส่งผลกระทบต่อธุรกิจต่าง ๆ ของไทยที่เคยมีการติดต่อกับอินโดจีนชะงักลง จึงมีบางบริษัทขออนุญาตต่อรัฐบาลเพื่อติดต่อกับอินโดจีน เช่น ในเดือนธันวาคม 2483 บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด ซึ่งได้ทำ

¹⁰⁰กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด, ประวัติการรบของทหารไทย กรณีพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศส (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2541), หน้า 78 – 80.

¹⁰¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 125-126.

¹⁰²พ.ร.ก.สร.0201.35/5 ปิดพรมแดนด้านอินโดจีน จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึงคณะกรรมการกฤษฎีกา วันที่ 24 กันยายน 2483.

¹⁰³พ.ร.ก.สร.0201.35/5 การควบคุมสินค้าและคนเข้าออกทางด้านอินโดจีน จาก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึง ทูทกระทรวง วันที่ 11 ตุลาคม 2483.

สัญญาฉบับซื้อถ่านหินจากบริษัท Société Française des Chardonages du Tonkin แห่งเมืองไฮฟอง จำนวน 25,000 ตัน ได้ขนามาบางส่วนแล้วและยังเหลืออีก 8,731 ตัน ซึ่งบริษัทมีปัญหาในการขนส่งเนื่องจากพระราชกำหนดการปิดพรมแดนดังกล่าว บริษัทจึงขอให้รัฐบาลไปช่วยพูดกับอังกฤษให้เรือที่ฮ่องกงช่วยไปขนถ่านหินดังกล่าวมาให้ด้วย ซึ่งเรื่องนี้กระทรวงการต่างประเทศเห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะไปขอความช่วยเหลือจากชาติอื่น ให้บริษัทหาซื้อถ่านหินจากแหล่งอื่นแทน ในที่สุดรัฐบาลก็อนุญาตให้ บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด เดินทางติดต่อกับอินโดจีนได้ โดยให้เหตุผลว่า การขาดแคลนถ่านหินของบริษัททำให้ต้องหยุดการผลิตที่จะกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศได้¹⁰⁴

นอกจากบริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด ที่ติดต่อขอเดินเรือติดต่อกับอินโดจีนแล้ว ในเดือนมกราคม 2484 ขณะสถานการณ์การสู้รบรุนแรงขึ้น ก็ได้มี บริษัท เดินเรือไทย จำกัด ขออนุญาตให้เรือพาณิชย์ไปรับปลาเค็มจากเกาะกงเพื่อส่งต่อไปยังสิงคโปร์ โดยเจ้าของเรือแจ้งเพิ่มเติมว่าหากสามารถบรรทุกปลาไปขายได้ ก็ยินดีจะสละเงินช่วยราชการทหารรวมทั้งบริจาคปลาเค็มให้ถึง 5,000 กิโลกรัม โดยกล่าวว่าหากไม่บรรทุกปลาไปขายเมื่อนำกลับไปยังเกาะกงจะถูกฝรั่งเศสนำไปหมด ในการขออนุญาตนี้ปรากฏว่าได้มีการขนส่งปลาเค็มไปสิงคโปร์ได้ถึง 2 เที่ยว¹⁰⁵ แต่ก็มีปัญหาว่าใครเป็นผู้อนุญาตให้ทำการขนส่งติดต่อกับอินโดจีน

ปัญหาเรื่องที่มีผู้ทำการลักลอบติดต่อกับอินโดจีนนี้ ได้มีการนำเข้าไปประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 15 มกราคม 2484 หลวงกาจสงคราม (เทียน เก่งระดมยิง) ในฐานะอธิบดีกรมศุลกากรชี้แจงว่าได้ห้ามการขนส่งและการติดต่อกับอินโดจีนตามนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งไม่ออกใบอนุญาตตามที่มีเรือบางลำขอเข้ามา แต่ขณะเดียวกันก็ยังมีเรือบางลำที่รัฐบาลยังคงอนุญาตให้ติดต่อกับอินโดจีนได้เพื่อขนส่งพลเมืองที่ต้องการอพยพเข้ามายังประเทศไทย และเรือเหล่านี้เองอาจนำสินค้าเข้ามาบ้างก็ได้ เนื่องจากไม่มีกฎหมายห้ามเอาไว้ ดังนั้นหลวงกาจสงครามจึงได้เสนอว่าน่าจะมีการประกาศกฎหมายสำนักนายกรัฐมนตรีเพิ่มเติมอีก เรื่องนี้จะทำให้นายกรัฐมนตรีโกรธอย่างมากถึงกับกล่าวในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในครั้งนั้นว่า

เรื่องใหญ่กว่านี้ยังกล้าทำแม้จะมีกฎหมายห้าม เรื่องเล็กน้อยเท่านั้นทำไมได้เพราะไม่มีกฎหมายห้าม บ้านเมืองจะเป็นอะไรก็ช่าง ฉะนั้นถ้าทางนี้ขัดข้องในทางปฏิบัติ ข้าพเจ้าจะได้สั่งให้ทหารดำเนินการห้ามปรามต่อไป เพราะเป็นเขตต์

¹⁰⁴ หจข.สร.0201.35/9 ห้ามมิให้เรือไทยทำการติดต่อกับอินโดจีน จากบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด ถึงนายกรัฐมนตรี วันที่ 16 ธันวาคม 2483.

¹⁰⁵ หจข.สร.0201.35/9 เรือพาณิชย์รับบรรทุกปลาจากพ่อค้าเกาะกง จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ถึง นายกรัฐมนตรี วันที่ 7 มกราคม 2484.

ประกาศกฎอัยการศึก ความจริงน่าจะช่วยกันทุก ๆ ทางเพื่อตัดกำลังทางเศรษฐกิจทางอ้อมของฝ่ายข้าศึก ไม่ว่าจะโดยวิธีใด เพราะการที่เขาส่งมาขายนี้ย่อมเป็นทางทำให้มีเงินซึ่งอาจจะโอนไปซื้อเข้าของไปในอินโดจีนได้¹⁰⁶

ในปลายเดือนธันวาคม รัฐบาลได้มีหนังสือด่วนถึงทุกกระทรวง มีคำสั่งให้ข้าราชการทุกหน่วยราชการปฏิบัติหน้าที่เสมือนหนึ่งในเวลาประกาศใช้กฎอัยการศึก โดยมีคำสั่งว่าสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนี้กำลังอยู่ในยามฉุกเฉิน ดังนั้นข้าราชการทุกกระทรวงจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ราชการของตนและช่วยเหลือกันให้ราชการของชาติสำเร็จด้วยดีให้เกิดผลดีแก่ชาติ ถ้าข้าราชการทำผิดจะได้รับโทษโดยไม่สามารถยกโทษได้เลย เพราะถือเป็นความจำเป็นต้องป้องกันรักษาชาติให้ปลอดภัย ทุกคนต้องเสียสละเหมือนกับเวลาประกาศกฎอัยการศึก¹⁰⁷

ต่อมารัฐบาลประกาศกฎอัยการศึกในวันที่ 7 มกราคม 2484 ภายหลังจากที่มีการสู้รบและรุกเข้าไปในแดนฝ่ายตรงข้ามแล้ว เหตุการณ์สู้รบเป็นไปด้วยความรุนแรงมาก โดยประกาศเฉพาะจังหวัดที่มีชายแดนที่ติดต่อกับอินโดจีนฝรั่งเศสและพื้นที่ที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญรวม 24 จังหวัด คือ เชียงราย น่าน อุตรดิตถ์ เลย ชัยภูมิ อุตรธานี หนองคาย ขอนแก่น นครพนม ร้อยเอ็ด มหาสารคาม สกลนคร นครราชสีมา อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา นครนายก ระยอง ชลบุรี จันทบุรี และตราด¹⁰⁸

กองกำลังฝ่ายทหารของไทยได้เตรียมพร้อมในการรบ ก่อนที่จะมีเหตุการณ์ปะทะกันอย่างรุนแรง โดยการจัดกำลังกองทัพเริ่มจากแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ และแม่ทัพอากาศ ในวันที่ 13 พฤศจิกายน 2483 ประกอบด้วย

1. นายพลตรีหลวงพิบูลสงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด มีอำนาจบังคับบัญชาแม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ และแต่งตั้งข้าราชการได้ตามที่เห็นสมควร และดำรงตำแหน่งแม่ทัพบกอีกตำแหน่งหนึ่ง

2. นายพลเรือตรีหลวงสินธุ์สงครามชัย ผู้บัญชาการทหารเรือ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพเรือ

¹⁰⁶ หจข.สร.0201.35/9 ห้ามมิให้เรือไทยทำการติดต่อกับอินโดจีน บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 15 มกราคม 2484.

¹⁰⁷ หจข.สร.0201.35/11 ให้ข้าราชการปฏิบัติงานเสมือนหนึ่งในเวลาประกาศกฎอัยการศึก จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึง ทุกกระทรวง วันที่ 30 ธันวาคม 2483.

¹⁰⁸ หจข.มท. 1/91 เรื่องประกาศกฎอัยการศึก จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 7 มกราคม 2484.

3. นายนาวาอากาศเอกหลวงอภัยเทวเดช (เจียม โกลมมิตร) รองผู้บัญชาการทหารอากาศ ดำรงตำแหน่งแม่ทัพอากาศ

จากนั้น หลวงพิบูลสงคราม ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุด ยังได้จัดตั้งกองทัพสนามขึ้น ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2483 โดยแต่งตั้งนายทหารดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในกองทัพสนาม ประกอบด้วย นายนาวาอากาศเอกพระศัลยาศาสตร์ (ภักดี เกษสำลี) เป็นเสนาธิการกองทัพสนาม นายพันเอกหลวงพรหมโยธี เป็นรองแม่ทัพบกและแม่ทัพที่ 1 นายพันเอกหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต (ควน จินตะคุณ) เป็นผู้ช่วยแม่ทัพบก และแม่ทัพที่ 2 นายพันเอกพระประจันปัจฉิม (พุก มหาดิถ) เป็นผู้ช่วยการส่งกำลัง นายพันเอกหลวงวิชิตสงคราม (จืด ยุวนวรรณนะ) เป็นเสนาธิการกองทัพบก นายนาวาเอกหลวงนาวาวิจิตร ร.น. (ผัน นาวาวิจิต) เป็นเสนาธิการกองทัพเรือ นายนาวาอากาศเอกหลวงเทวฤทธิ์พันธุ์ (ภาพย์ ทัดตานนท์) เป็นเสนาธิการกองทัพอากาศ นายพันเอกพระยาศักดาอุยฤทธิ์ (อิน ทิพานนท์) เป็นผู้บัญชาการเขตภายใน นายพันเอกพระยาอภัยสงคราม (จวน โชติดิถ) และนายนาวาเอกพระยาวิจิตรจรัญจรัญ ร.น. (บุญรอด สวาทะสุข) เป็นที่ปรึกษาผู้บัญชาการเขตภายใน¹⁰⁹

ในวันที่ 19 พฤศจิกายน 2483 ก็ได้มีการแต่งตั้งให้ นายพลตรีพระยาพลพยุหเสนา จเรทหารทั่วไป เป็นที่ปรึกษาการทหารสูงสุด และนายพันเอกหลวงพรหมโยธี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด¹¹⁰

สำหรับการจัดกำลังรบในกองทัพสนามนั้น ได้จัดเป็น 2 กองทัพ และกองพลต่าง ๆ คือ กองทัพบูรพา มีหลวงพรหมโยธีเป็นแม่ทัพ นายพันเอกหลวงเสรีเรืองฤทธิ์ (จรูญ รัตนกุล) และนายพันเอกหลวงไพโรจน์เดชะ (กี ชมะบูรณ์) เป็นรองแม่ทัพ

กองทัพอีสาน มีนายพันเอกหลวงเกรียงศักดิ์พิชิตเป็นแม่ทัพ นายพันเอกหลวงชำนาญยุทธศาสตร์ (ผิน ชุณหะวัณ) เป็นรองแม่ทัพ

กองพลพายัพ โดยมีนายพันเอกหลวงหาญสงคราม (พ็อน สุวรรณไศละ) เป็นผู้บัญชาการกองพลและกองพลอื่น ๆ¹¹¹

¹⁰⁹ กรมยุทธการทหารบก, ผนวกเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับเกียรติประวัติการปฏิบัติงานของ พลเอก มังกร พรหมโยธี. หน้า 1 – 2.

¹¹⁰ มูลนิธิจอมพล ป. พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงครามครบรอบศตวรรษ (14 กรกฎาคม 2540), หน้า 46. และดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน, กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด, ประวัติการรบของไทย ไทย กรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส. หน้า 127-131.

กองทัพอีสาน ใช้การสะกดคำตามที่ปรากฏในเอกสารขณะนั้น

¹¹¹ มูลนิธิจอมพล ป. พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงครามครบรอบศตวรรษ. หน้า 47.

นอกจากนี้ยังได้จัดเตรียมกำลังโดยการระดมพลทั้งสามเหล่าทัพ มีการขยายเวลาประจำการของทหารเกณฑ์ ระดมทหารกองหนุนเข้าประจำการทั้งนายดาบ นายสิบ และพลทหารกองหนุน ต้องไปรายงานตัวต่อต้นสังกัดภายในวันที่ 6 ธันวาคม 2483 ดังตัวอย่างของ นายน้อย อุปถัมภ์ ที่เข้ารับการเกณฑ์ทหารในเวลานั้น และนายเนื่อง อุปถัมภ์ พี่ชายของนายน้อย อุปถัมภ์ ซึ่งเดิมมีการโอนนาให้เป็นกรรมสิทธิ์เพื่อคุ้มการถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทหารในฐานะเป็นพี่ชายคนโตที่ต้องช่วยพ่อแม่ในการทำนา แต่ในเวลานั้นรัฐบาลไม่อนุญาตให้ใช้นาคุ่มแล้ว จึงต้องไปเป็นทหารกองหนุนในสังกัดทหารช่าง ช. พัน 3 จังหวัดฉะเชิงเทรา¹¹²

กระทรวงกลาโหมได้เปิดโรงเรียนนายทหารเสนาธิการที่จังหวัดลพบุรี และผลิตนายทหารออกมารับราชการ โดยเร่งรัดหลักสูตรการสอบวิชาทหารเพื่อให้สามารถออกมารับราชการได้ในระยะเวลาที่สั้นลงกว่าเดิม เช่น ให้นักเรียนนายสิบและนักเรียนเทคนิคทหารบก ออกรับราชการในเดือนสิงหาคม 2483 และให้นักเรียนนายสิบอีกรุ่นหนึ่งออกรับราชการทหารในวันที่ 10 ธันวาคม 2483 โดยได้รับการบรรจุให้ออกปฏิบัติราชการในสนามทั้งสิ้น ตัวอย่างของการออกรับราชการเร็วกว่าปกติ เช่น พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในขณะนั้นเป็นนักเรียนนายร้อยเทคนิค รุ่นที่ 5 ทางราชการให้สำเร็จการศึกษา ก่อนจบหลักสูตร 5 ปี คือ ศึกษาได้เพียง 3 ปี จากนั้นต้องเข้ารับทำหน้าที่ผู้บังคับหมวดประจำกองรถรบทำการรบอยู่ที่ปอยเปต ในขณะนั้นยังมีสภาพเป็นนักเรียนอยู่ หลังจากนั้นอีก 17 วันจึงได้รับแต่งตั้งเป็นว่าที่ร้อยตรี¹¹³ และตัวอย่างของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ออกเป็นทหารเร็วกว่าเดิม 1 ปี ในขณะนั้นมียศเป็นนายร้อยตรีสมจิตร ชุณหะวัณ ในกองพันทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์ (ม.พัน 1 รอ.) โดยมีนายร้อยเอกประพันธ์ ศรีจิตติ เป็นผู้บังคับกองร้อย¹¹⁴

ขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้ง ตำรวจจักษนาม ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2483 เป็นหน่วยขึ้นตรงต่อกองบัญชาการทหารสูงสุด ในวันที่ 30 พฤศจิกายน 2483 ได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้หลวงอดุลเดชจรัส (บัตร พึ่งพระคุณ) เป็นผู้บังคับการตำรวจจักษนาม และหลวงวิฑิตกมลชัย (เนื่อง ทองโกลิต) เป็นรองผู้บังคับการตำรวจจักษนาม¹¹⁵ กองตำรวจจักษนาม แบ่งเป็น 4 เขต ประกอบด้วย กองบังคับการ

¹¹²สัมภาษณ์นายน้อย อุปถัมภ์ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 2 ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2545.

¹¹³กองทัพบก, มองกองทัพผ่านผลงานรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์. (กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้ง, 2543), หน้า 64.

¹¹⁴ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และวิภักย์ พงศ์พนิตานนท์, (บรรณาธิการ), จอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 10-11.

¹¹⁵ศรีศัลย์ แฟงสภา, สงครามอินโดจีน ไทยรบฝรั่งเศส พ.ศ. 2483. (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2545), หน้า 136.

ตำรวจสนามเขต 1 ได้แก่ จังหวัดเชียงราย แพร่ น่าน ลำปาง พิชณุโลก และเชียงใหม่ เขต 2 ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี จันทบุรี และตราด เขต 3 ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี หนองคาย นครพนม และเลย เขต 4 ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ กองตำรวจสนามได้เปิดรับสมัครพลตำรวจสนามตามจังหวัดต่าง ๆ ที่มีชายแดนติดกับอินโดจีน ซึ่งมีผู้ไปสมัครกันมาก ดังเช่น นาย ศิลปชัย ชาญเฉลิม ที่ไปสมัครเป็นพลตำรวจสนามที่จังหวัดศรีสะเกษ และฝึกภายในเวลาอันจำกัด ก็ให้ออกไปราชการสนามทันที¹¹⁶

การวางแผนการทำสงครามเรียกร่องดินแดนคืนครั้งนี้ ฝ่ายทหารได้วางแผนการยุทธ์ที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายในการรบของไทยเพื่อยึดครองดินแดนอินโดจีน ซึ่งมีการวางแผนการรบไว้ 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 ให้กองทัพบูรพา เคลื่อนที่เข้ายึดกรุงพนมเปญ ตามเส้นทางหลักอรัญประเทศ – ศรีโสภณ – พนมเปญ และกองทัพอีสานมีที่หมายที่กรุงพนมเปญเช่นกัน โดยเคลื่อนที่มุ่งลงสู่ทิศใต้ไปทำการยุทธ์บรรจบกับกองทัพบูรพาที่พนมเปญ ส่วนกองทัพพายัพเข้ายึดเขตหลวงพระบาง แล้วเคลื่อนลงมาบรรจบกับกองทัพอีสาน

ชั้นที่ 2 หลังจากที่เข้ายึดพนมเปญได้แล้ว ให้ขยายผลไปทางทิศตะวันออกเพื่อยึดดินแดนพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ¹¹⁷

จากการวางแผนการยุทธ์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงความหมายสองนัย กล่าวคือ นัยแรก ฝ่ายทหารของไทยมีจุดมุ่งหมาย ที่ต้องการยึดครองทั้งเขมรและลาวตามแผนการยุทธ์ดังกล่าว หรือนัยที่สอง เป็นการวางแผนเป้าหมายดำเนินการเพื่อเล็งผลเลิศ แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่จำเป็นต้องให้สมบูรณ์ตามเป้าหมายที่วางไว้

ทางด้านอินโดจีนของฝรั่งเศส ก็ได้ส่งเครื่องบินลอบเข้ามาโจมตีตามแนวชายแดนไทย ประปราย จนกระทั่งวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 เครื่องบินฝรั่งเศส 5 ลำ ได้บินล้าเข้ามาทิ้งระเบิดที่นครพนมมีประชาชนบาดเจ็บถึง 6 คน และนับเป็นเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การปะทะกันอย่างรุนแรง ระหว่างกองทัพไทยและกองทหารอินโดจีนฝรั่งเศส ในวันเดียวกันนั้นฝ่ายไทยได้บินไปทิ้งระเบิดตามเมืองซึ่งเป็นศูนย์บัญชาการทหารของฝรั่งเศสเป็นการตอบแทน เกิดการสู้รบทาง

¹¹⁶ ศิลปชัย ชาญเฉลิม, คำให้การนายหนอย นุกเมืองเขมร (กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์, 2521), หน้า 79 – 80.

¹¹⁷ กรมยุทธศึกษาทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด, ประวัติการรบของทหารไทยกรณีพิพาทอินโดจีน ฝรั่งเศส, หน้า 175

อากาศระหว่างไทยกับฝรั่งเศส และในการสู้รบกันครั้งนี้ นายนาวาอากาศตรีสานิต นวลมณี นายทหารอากาศของไทยต้องเสียชีวิตลง¹¹⁸

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาการรบระหว่างทั้ง 2 ฝ่ายก็ทวีความรุนแรงขึ้น แต่ทั้งสองฝ่ายยังคงตึงกำลังตามแนวชายแดนและส่งเครื่องบินโจมตีตามที่สำคัญต่าง ๆ เท่านั้น จนกระทั่งวันที่ 5 มกราคม 2484 กองกำลังทหารฝรั่งเศสได้โจมตีหน่วยรักษาการณ์ของไทยที่ตึงกำลังอยู่บริเวณประตูชัย ตำบลคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี จนทำให้มีนายทหารเสียชีวิต กองทัพไทยจึงรุกเข้าไปในอินโดจีนด้านกัมพูชา จำปาศักดิ์ และฝั่งขวาของหลวงพระบาง ในการสู้รบครั้งนี้ถือเป็นกรณีพิพาทระหว่างประเทศไทยและอินโดจีนฝรั่งเศส มิได้เป็นการสงครามระหว่างกัน และการสู้รบดำเนินมาจนถึงวันที่ 28 มกราคม 2484

ระหว่างที่เกิดกรณีพิพาท ยังคงมีการเจรจาทางการทูตอยู่ โดยญี่ปุ่นเป็นผู้เสนอตัวเข้ามาทำหน้าที่ไกลเกลี่ย ด้วยหวังเกรงว่า ทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกาจะเสนอตัวเข้ามาทำหน้าที่นี้แทน จะเป็นผลให้บทบาทของญี่ปุ่นลดลง แต่ทั้ง 2 ประเทศ ดังกล่าวได้ปฏิเสธข่าวลือเรื่องนี้ ดังนั้นในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ญี่ปุ่นจึงได้ทาบทาม หลวงพิบูลสงครามอย่างไม่เป็นทางการในการเสนอตัวเข้าเป็นผู้ไกลเกลี่ย กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส "โดยเป็นที่เข้าใจดีระหว่างกันว่า ญี่ปุ่นจะสนับสนุนให้ไทยได้ดินแดนส่วนหลวงพระบางและปากเซคืน ส่วนไทยก็ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นเป็นการตอบแทน"

นอกจากนี้กระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่น ยังสนับสนุนให้ไทยได้ดินแดนที่เสียไปแก่อังกฤษ กลับคืนมาอีกด้วย ในทางตรงกันข้ามหากไทยไม่ยอมให้การสนับสนุนญี่ปุ่นหรือปฏิเสธ ญี่ปุ่นก็จะหันไปสนับสนุนอินโดจีนฝรั่งเศสแทน สำหรับอินโดจีนฝรั่งเศสหากไม่ยอมให้ความร่วมมือ ญี่ปุ่นจะอาศัยเยอรมนีบีบบังคับรัฐบาลฝรั่งเศสที่เมืองวีซีอีกต่อหนึ่ง ซึ่งในการเจรจาเสนอตัวเข้าไกลเกลี่ย ฝ่ายฝรั่งเศสได้ตอบปฏิเสธหลายครั้งขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็ได้จัดส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ให้แก่ไทยตามที่ยุทธการทหารบกของญี่ปุ่นเสนอขอให้ช่วยเหลือไทย¹¹⁹

การสู้รบครั้งนี้ ฝ่ายไทยมีความได้เปรียบในการรบทางบก เนื่องจากสามารถบุกเข้าไปในดินแดนของอินโดจีนฝรั่งเศส ทั้งในเขมรโดยกองทัพบูรพาทิศบุกเข้าไปตามเส้นทางสายอรัญประเทศ ศรีโสภณ พระตะบอง และกองทัพอีสานบุกเข้าทางด้านช่องจอม จังหวัดสุรินทร์ และในดินแดนลาวกองทัพอีสานสามารถบุกยึดเข้าไปได้ถึงเมืองจำปาศักดิ์ นอกจากนี้กองพลพายัพยังสามารถยึดหลวงพระบางฝั่งขวาได้เป็นผลสำเร็จ ส่วนกำลังกองทัพอากาศสามารถส่ง

¹¹⁸ กองโฆษณาการ, กรมโฆษณาการ, ประเทศไทยเรื่องการได้ดินแดนคืน, หน้า 147-148.

¹¹⁹ ทวี ธีระวงศ์เสรี, สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น, หน้า 95-96.

เครื่องบินขึ้นบินต่อสู้กับเครื่องบินของอินโดจีนฝรั่งเศส และทิ้งระเบิดตามจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่าง ๆ ในอินโดจีน เช่น ที่สนามบินเมืองพระตะบอง เสียมราฐ นครวัด¹²⁰ และเวียงจันทน์ เป็นต้น

จากความเสียหายอย่างหนักของไทยในยุทธนาวีที่เกาะช้าง เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2484 ซึ่งเดิมฝรั่งเศสมีแผนที่จะเคลื่อนกำลังทางบกเข้ามาในไทย แต่ก็ต้องประสบอุปสรรคกับภูมิประเทศ ส่วนกำลังทางทหารของไทยได้เคลื่อนเข้ายึดดินแดนบางส่วนของอินโดจีนไว้ จึงทำให้ฝรั่งเศสต้องเปลี่ยนแผนการตอบโต้ของไทยโดยกำลังทางเรือแทน เพื่อให้ไทยลดการคุกคามภาคพื้นดินลงไป ฝรั่งเศสจึงได้ส่งกองกำลังทางเรือ นำโดยเรือลาดตระเวน ลามอตต์ ปิเกตต์ ได้แล่นเข้ามาในอ่าวไทย จึงเกิดการยิงโต้ตอบกับกองกำลังกองทัพเรือไทยนำโดยเรือหลวงธนบุรีที่บริเวณเกาะช้าง จังหวัดตราด ผลการสู้รบเรือหลวงธนบุรีได้รับความเสียหายอย่างหนัก ไปเกยตื้นที่แหลมงอบและเรือหลวงชลบุรีถูกยิงจนกระทั่งจมลง¹²¹ จากความเสียหายนี้เอง หลวงพิบูลสงคราม จึงได้แจ้งต่อ นายฟูตานิ อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ถึงความต้องการช่วยเหลือของไทยในการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่น หรือหากไม่เช่นนั้นไทยก็พร้อมให้อังกฤษหรือสหรัฐอเมริกาเข้าช่วยเหลือหากทั้งสองชาติแสดงเจตจำนง ทั้งนี้เนื่องจาก "ไทยคงจะยืนหยัดอยู่ได้อีกประมาณ 2 สัปดาห์"¹²² ด้วยเหตุนี้เองญี่ปุ่นจึงได้เจรจาผ่านไปยังผู้แทนฝรั่งเศสในเชิงขู่บังคับให้ยอมรับการไกล่เกลี่ยได้ในที่สุด¹²³

ในการสู้รบกันนี้ฝ่ายไทยได้รับความเสียหายอย่างหนัก และปรารถนาที่จะได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ กรณีพิพาทเรื่องดินแดนของไทยมิใช่แค่เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสองประเทศ แต่ยังมีส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายทางการเมืองในระดับโลก เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาแห่งสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ละประเทศต่างต้องการหาพันธมิตรและแนวร่วมในการสงคราม ซึ่งหากอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา เข้าทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทครั้งนี้ได้สำเร็จ ก็มีแนวโน้มว่าประเทศไทยจะต้องให้ความร่วมมือในการป้องกันการขยายตัวของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยเองก็มีแนวทางที่ต้องการขจัดอำนาจของตะวันตกและขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงความเป็นชาติตะวันตกด้วยกัน ทั้งสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งย่อมต้องให้ความช่วยเหลือกัน ดังนั้นประเทศไทยจึงพร้อมที่จะทำให้ญี่ปุ่นเป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ยมากกว่า และการเสนอตัวเข้าไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นครั้งนี้ สร้างความชื่นชมยินดีให้แก่ผู้นำไทยเป็นอย่างมาก

¹²⁰ ศรีพนม สิงห์ทอง, "จอมพลฟื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี ผู้พิทักษ์น่านฟ้าไทย", อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จอมพลฟื้น รณนภากาศ ฤทธาคนี, (วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ, 2530), หน้า 29 - 42.

¹²¹ ซาลี เอียมกระสินธุ์, ศึกอินโดจีน กรณีพิพาทไทยกับอินโดจีน พ.ศ. 2483, หน้า 83 - 105.

¹²² ทวี ธีระวงศ์เสรี, สัมพันธภาพทางการเมืองระหว่างไทยกับญี่ปุ่น, หน้า 98-99.

¹²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

มากจึงไม่ใช่เรื่องแปลกใด ๆ ที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นจะดีขึ้นและผู้นำไทยเริ่มจะคำนึงถึงคำขวัญที่ว่า "เอเชียสำหรับชาวเอเชีย"¹²⁴

ภายหลังจากที่ตกลงให้หยุดยิงกันในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2484 เวลา 12.00 น. ตามเวลาประเทศญี่ปุ่น หรือ 10.00 น. ตามเวลาท้องถิ่น กำลังทหารไทยสามารถยึดพื้นที่ต่าง ๆ ในอินโดจีน ดังที่กองบัญชาการทหารสูงสุดได้เสนอข่าวดังนี้

1. ด้านจันทบุรี ยึดบ้านบ่อตั้งสู้ บ้านกุมเรียงกรม จุดทิศตะวันตกของบ้านแดง 30 กม. และหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งอยู่ทิศใต้ของบ้านบ่อตั้งสู้ลงไป
2. ด้านปราจีนบุรี ยึดบ้านวังสมัคร์ และตามแนวซึ่งกำลังส่วนใหญ่ของกองทัพบูรพายึดอยู่ระหว่างบ้านสำโรง กันดัล กับบ้านสวายจิก
3. ด้านบุรีรัมย์ สุรินทร์และศรีสะเกษ ยึดพื้นที่จากบ้านสวายจิก ไปยังเขตแดนบริเวณระลมเบง แนวตัดตรงถึงเขตแดนด้านทิศเหนือของบ้านอำปิล แล้วหักตรงไปยังบ้านสำโรง (เหนือจกัล) จากบ้านสำโรงจุดเขตแดนทิศเหนือของบ้านอัลลองเวง ต่อจากนั้นแนวขนานกับแนวอัลลองเวง เจียมกระสาน (จอมกระสาน) จนจุดเขตแดนทิศเหนือของเจียมกระสาน
4. ด้านจำปาศักดิ์ ยึดแคว้นจำปาศักดิ์ตั้งแต่เมืองเก่า(กากรุง) ไปจนถึงบ้านมูลป่าโมกข์
5. ด้านหลวงพระบาง ยึดพื้นที่แคว้นหลวงพระบางฝั่งขวาซึ่งมีเมืองสำคัญ คือ ปากลาย แก่นท้าว สะยะพูน บ่อแตน เมืองงา เมืองพุง เมืองเลียบ เมืองผา และบ้านห้วยทราย เป็นต้น¹²⁵ (ดูแผนที่ ในภาคผนวก ฉ)

การเข้ายึดครองพื้นที่ในอินโดจีนของกองกำลังทหารฝ่ายไทย ทางด้านจังหวัดจันทบุรีใช้กำลังนาวิกโยธิน จากกองพลนาวิกโยธินจันทบุรี มีนายนาวาตรีทหาร ขำหิรัญ เป็นผู้บัญชาการกองพล และเป็นกำลังส่วนหนึ่งของกองทัพบูรพา นำกำลังเข้าโจมตีทางด้านอำเภอโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นช่องทางที่ใช้เดินทางติดต่อระหว่างเขมรและไทยมาแต่เดิม โดยผ่านเมืองไพลินไปยังเมืองพระตะบองได้โดยสะดวก อย่างไรก็ตามกองกำลังส่วนนี้ก็ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายในการยึดครองที่ตั้งไว้ว่าจะรุกเข้าไปถึงเมืองพระตะบองจนถึงพนมเปญ แต่สามารถเข้ายึดครองได้เพียงหมู่บ้านบ่อตั้งสู้ กุมเรียงกรมและบริเวณใกล้เคียงเท่านั้น

¹²⁴Charnvit Kasetsiri, "The First Phibun Government and its Involvement in World War II," *Journal of the Siam Society*: 52.

¹²⁵กรมยุทธการทหารบก, *ผนวกเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับเกียรติประวัติการปฏิบัติงานของ พลเอก มังกร พรหมโยธี*, หน้า 9 - 10.

ทางด้านจังหวัดปราจีนบุรี กองพลและกองกำลังทหารต่าง ๆ ของกองทัพบูรพาสามารถรุกเข้าไปตามเส้นทางสายอรัญประเทศ โดยมีเป้าหมายคือเมืองพระตะบองจนถึงพนมเปญเช่นกัน แต่สามารถเข้ายึดครองได้เพียงแค่อำเภอศรีโสภณ

กองทัพอีสานซึ่งปฏิบัติการทางด้านจังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ก็ใช้เส้นทางที่เป็นช่องทางติดต่อโบราณระหว่างไทยกับเขมร เช่น ช่องจอมในจังหวัดสุรินทร์ และช่องโอบกในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น ทหารไทยในกองกำลังส่วนนี้ สามารถเข้ายึดพื้นที่ได้ถึงป้อมบ้านสำโรง จนถึงอัลลองเวงและจอมกระสาน การปฏิบัติการของกองทัพที่เข้าตีทางด้านเมืองจำปาศักดิ์โดยใช้เส้นทางช่องเม็กในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งการรบทางด้านนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้นำในเมืองจำปาศักดิ์ คือ เจ้าราชดภัย ณ จำปาศักดิ์ ทำให้การรบทางด้านนี้สามารถยึดครองเข้าไปได้ถึงเมืองมูลป่าโมกข์ทีเดียว

ในส่วนกองกำลังที่เข้ายึดครองดินแดนหลวงพระบางฝั่งขวานั้นมี 2 ส่วน คือ กองกำลังจากกองทัพอีสานที่เข้าตีทางด้านจังหวัดเลย และกองพลพายัพที่เข้ายึดครองจากทางด้านจังหวัดเชียงราย น่าน และอุตรดิตถ์ สามารถยึดพื้นที่ด้านนี้ได้ตลอดแนวแม่น้ำโขงฝั่งขวา โดยไม่มีการปะทะที่รุนแรง เนื่องจากทางด้านนี้การต้านทานของกองกำลังฝรั่งเศสไม่เหนียวแน่นและถอนตัวออกไปก่อน¹²⁶

แม้ว่าการยึดครองดินแดนอินโดจีนในกรณีพิพาทระหว่างไทยและฝรั่งเศสครั้งนี้ กองทัพไทยสามารถยึดพื้นที่บางส่วนของอินโดจีนได้ แต่ผลการเจรจาเพื่อยุติการรบกลับช่วยให้ประเทศไทยสามารถได้ดินแดนมากกว่าที่ยึดครองได้ นับเป็นผลสำเร็จอย่างสูงของประเทศไทย

สิ่งหนึ่งที่น่าสังเกตในการสู้รบครั้งนี้ คือ การสู้รบ ฝ่ายไทยสามารถยึดพื้นที่ต่าง ๆ ได้โดยง่าย และวิธีการรบของฝรั่งเศสจะเป็นการสู้พลาถอยพลาถ เนื่องจากฝ่ายอินโดจีนของฝรั่งเศสอยู่ในฐานะหวั่นหน้าพะวงหลังเพราะนอกจากต้องรบกับไทยแล้ว ในอินโดจีนฝรั่งเศสมีปัญหาวุ่นวายจากกลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราช ทำให้ฝรั่งเศสไม่กล้าใช้ทหารเวียดนาม เขมร หรือลาว มารบกับไทยโดยไม่มีนายทหารฝรั่งเศสควบคุมอย่างใกล้ชิด อีกทั้งจะส่งหน่วยทหารมาตามชายแดนเป็นส่วนมากก็ไม่ได้ เพราะเกรงว่าชาวพื้นเมืองก่อการร้ายขึ้นในเขตหลัง ทหารฝรั่งเศสก็มีไม่มากนัก และต้องพยายามถนอมกำลังไว้ ทหารที่ฝรั่งเศสพอไว้ใจได้และส่งมารบกับไทยก็คือ กองทหารต่างด้าว ซึ่งมีไม่กี่กองพันเพราะส่วนมากต้องรักษาความสงบในอาณานิคมที่ทวีปแอฟริกา กำลังรบของฝรั่งเศสในยุโรปก็ถูกเยอรมนีทำลายเกือบหมด การที่จะลำเลียงมาช่วยอินโดจีนจะต้องใช้เรือ

¹²⁶"สงครามอินโดจีน (พ.ศ. 2483 - 2484)", ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก หลวงหาญสงคราม, ณ วัดเทพศิรินทราวาส, 2512., หน้า 134 - 135.

จำนวนมากและใช้เวลานานพอสมควร และประการสุดท้าย คือ การรบกับไทย ฝรั่งเศสมิได้รับความสนับสนุนจากคนพื้นเมือง นอกจากกลุ่มคนที่ชื่นชอบฝรั่งเศสซึ่งมีจำนวนน้อย ผิดกับทางฝ่ายไทยที่คนทั้งชาติให้การสนับสนุนรัฐบาลและกองทัพไทยอย่างเต็มที่¹²⁷

สำหรับเชลยศึกของกองทัพอินโดจีนที่ฝ่ายไทยจับได้มีถึง 222 คน และอาวุธยุทธภัณฑ์อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งในขณะที่กำลังมีการรบอยู่นั้นกรมโฆษณาการได้ประกาศเชิญชวนประชาชนให้ไปชมอาวุธยุทธภัณฑ์ที่ยึดได้ และนำไปตั้งแสดงที่สวนอัมพร ในวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2484¹²⁸ ทั้งนี้เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงานของทหาร และสร้างความรู้สึกเชื่อมั่นต่อประชาชนโดยทั่วไปว่าไทยจะสามารถได้ดินแดนกลับคืนมา ในจำนวนนี้ข้าวทหารของไทยได้รายงานว่าจะเชลยศึกที่ฝ่ายไทยจับได้มีทั้งนายทหารชาวฝรั่งเศส ทหารแขกดำและทหารเวียดนาม¹²⁹ ซึ่งทหารแขกดำที่จับได้นั้นคือทหารรับจ้างจากแอฟริกา รัฐบาลได้ยื่นประท้วงและที่เป็นพยานไปถึงสถานทูตฝรั่งเศส เนื่องจากฝรั่งเศสกล่าวว่า ในอินโดจีนไม่เคยมีทหารแขกเลย¹³⁰

ระหว่างการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส รัฐบาลไทยได้พยายามชักชวน กลุ่มชาตินิยมทั้งในลาว เขมร และเวียดนามให้ร่วมด้วย เห็นได้จากการได้รับความร่วมมืออย่างดีจากกลุ่มชาตินิยมซึ่งเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชของลาว เช่น เจ้าเพชรราช และท้าวอุ่น ชนะนิกร เป็นต้น¹³¹ และในเขมรได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเขมรอิสระที่เข้าร่วมกับรัฐบาลไทย เช่น พระพิเศษพานิชย์ นอกจากนี้รัฐบาลยังมีนโยบายที่จะโน้มน้าวชาวเวียดนามที่อยู่ในประเทศไทยให้ร่วมมือกับไทยในการเรียกร้องดินแดนคืน โดยได้มีโทรเลขคำสั่งของนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 3 มกราคม 2484 ถึงข้าหลวงประจำจังหวัดชายแดนด้านอินโดจีนให้ประชุมชาวเขมรและชาวเวียดนาม ชี้แจงการกระทำที่ไม่ดีของฝรั่งเศสเพื่อให้ช่วยกันปลดแอกจากฝรั่งเศส เท่ากับเป็นการหาแนวร่วมในการกำจัดอิทธิพลฝรั่งเศส โดยการสนับสนุนขบวนการเรียกร้องเอกราชในอินโดจีน เช่น ข้าหลวงประจำจังหวัด

¹²⁷ เนตร เหมะโยธิน, ชีวิตนายพล, (พระนคร: เกษมบรรณกิจ, 2510), หน้า 106- 107.

¹²⁸ กองโฆษณาการ, กรมโฆษณาการ, ประเทศไทยเรื่องการได้ดินแดนคืน, หน้า 202.

¹²⁹ กรมยุทธการทหารบก, ผนวกเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับเกียรติประวัติการปฏิบัติงานของ พลเอก มังกร พรหมโยธี, หน้า 11.

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46.

¹³¹ ท้าวอุ่น ชนะนิกร, ความหลังของข้าพเจ้า ท้าวอุ่น "ดินเย็น" ชนะนิกร, (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, 2520), หน้า 25 – 29. และดูรายละเอียดเพิ่มเติมเรื่องกลุ่มขบวนการเรียกร้องเอกราชของลาวใน พิมพ์ต พิชฌ์ณกุล "บทบาทของรัฐบาลและผู้นำทางการเมืองไทยต่อขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชลาว ระหว่าง พ.ศ. 2483-พ.ศ. 2492," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

อุตรธานีจัดประชุมชาวเวียดนาม เพื่อกล่าวถึงการรุกรานของฝรั่งเศส ทำให้เวียดนามเสียเอกราช และปกครองด้วยความกดขี่ มีชาวเวียดนามคิดก่อกบฏต่ออำนาจการปกครองฝรั่งเศส แต่ถูกฝรั่งเศสฆ่าตายหมดโดยไม่เลือกว่าเป็นผู้หญิง เด็ก หรือคนแก่ ขณะนี้ประเทศไทยกำลังเรียกร้องดินแดนคืน ฝรั่งเศสต้องพบว่าพลังกำลังทหารมารักษาเขตแดน จึงเป็นโอกาสอันดีที่ชาวเวียดนามจะได้ก่อกบฏภาพ ดังนั้นจึง “ขอให้ชาวญวนทุกคนสนับสนุนรัฐบาลไทยและช่วยชาติของตนในโอกาสต่อไป”¹³²

รัฐบาลอินโดจีนฝรั่งเศสเองก็ได้ดำเนินการบางอย่างกับชาวไทยที่อาศัยอยู่ในอินโดจีน คือ จำกัดที่อยู่ของนักโทษในคดีทางการเมืองของไทย ที่หลบหนีเข้าไปอยู่ในอินโดจีนฝรั่งเศสตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2476 เมื่อคราวกรณีกบฏบวรเดช เรื่อยมาจำนวน 21 ราย¹³³ ในเรื่องนี้อัครราชทูตฝรั่งเศสให้เหตุผลว่าเนื่องจากบุคคลเหล่านี้ได้คบคิดกันอันอาจเป็นภัยต่อประเทศไทยขึ้นได้¹³⁴ เพื่อเป็นการตอบแทนการกระทำที่หวังดีต่อประเทศไทย นายกรัฐมนตรีจึงมีคำสั่งให้กระทรวงมหาดไทยรับดำเนินการระงับการเผยแพร่ข่าวอุกุศลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองอินโดจีนเสีย เพราะกระทรวงการต่างประเทศกำลังดำเนินการทำความตกลงฝรั่งเศสอยู่ อย่างไรก็ตามนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งให้กระทรวงการต่างประเทศ ติดตามสอบสวนในเรื่องการจำกัดที่อยู่ของนักโทษทางการเมืองเหล่านี้ ซึ่งได้ถูกจำกัดบริเวณให้อยู่อาศัยเฉพาะใน 3 จังหวัด คือ ที่เชียงใหม่ ไซลอง และยาดิน เช่น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช นายพันเอกพระยาศรีสรศักดิ์ (ทองอยู่ ตุทานนท์) เป็นต้น มีเพียง 2 – 3 คน เท่านั้นที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่ โดยบุคคลเหล่านี้ได้ติดต่อกับทางการอินโดจีนฝรั่งเศสเพื่อขอผ่อนผัน เนื่องจากมีบ้านเรือนและการลงทุนไปแล้วและได้รับการผ่อนผันให้ นอกจากนี้ ทางการอินโดจีนฝรั่งเศสยังได้เรียกบุคคลเกี่ยวข้องในคดีทางการเมืองที่อาศัยอยู่ในเขมรให้เข้ามาอยู่ใน 3 เขตที่กำหนด มีรายชื่อที่ปรากฏได้แก่ นายพันโทพระปัจเจกนิพนาศ(แปลก เอกะสิริ) ขุนเหมสมหาร (ประพงค์ สกุนตะนาค) หลวงรณสิทธิพิชัย และนายพันเอกพระยาทรงสุรเดช¹³⁵ เป็นต้น

การกักบริเวณนักโทษในคดีทางการเมืองของไทย มาจากการที่อินโดจีนฝรั่งเศสเองก็ไม่ไว้ใจนักโทษเหล่านี้ แม้จะเป็นนักโทษแต่บุคคลเหล่านี้ก็เคยเป็นมันสมองที่สำคัญของประเทศไทยมา

¹³² หจข.สร. 0201.37.6/21 ให้ประชุมชาวญวนชี้แจงการไม่ดีของฝรั่งเศส จากข้าหลวงประจำจังหวัดอุตรธานี ถึงนายกรัฐมนตรี วันที่ 10 มกราคม 2484.

¹³³ ดูรายละเอียดในเกี่ยวกับกบฏบวรเดชใน ไทยน้อย (นามแฝง), เกาะนรกกลางทะเลชเลลาม (พระนคร: แพร์พิทยา, 2506), หน้า 465 – 466.

¹³⁴ หจข.สร.0201.37.6/17 ให้ระงับการเผยแพร่เกี่ยวกับการเมืองทางอินโดจีน จากเลขานุการคณะรัฐมนตรี ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ไม่ปรากฏวันที่ เดือนกันยายน 2483.

¹³⁵ หจข.สร.0201.37.6/17 หนังสือจาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (ดิเรก ชัยนาม ลงนามแทน) ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี วันที่ 1 ตุลาคม 2483 และวันที่ 28 พฤศจิกายน 2483.

ก่อน ในขณะที่ประเทศไทยมีการเคลื่อนไหวของบุคคลผู้รักชาตินั้น คนเหล่านี้อาจมีพฤติกรรมบางอย่างที่น่าจะส่อแวว ให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนคืนของไทยด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากได้มีรายงานเพิ่มเติมของกงสุลไทยที่เมืองไซ่งอนว่า กลุ่มนักโทษการเมืองเหล่านี้ที่เป็นชั้นผู้น้อยสังเกตว่ายังมีความรักชาติบ้านเมืองอยู่ แต่ที่เป็นชั้นผู้ใหญ่สังเกตพฤติกรรมไม่ชัดเจน¹³⁶ ซึ่งก็แสดงว่าคนเหล่านี้ต้องมีการกระทำบางอย่างที่ก่อให้เกิดการไม่พอใจต่ออินโดจีนฝรั่งเศสจึงได้ทำการกักบริเวณ หรืออีกประการหนึ่งอย่างน้อยที่สุดบุคคลเหล่านี้ก็เป็นคนไทย ดังนั้นเมื่อเกิดมีเหตุการณ์กระทบต่อประเทศไทย การกักบริเวณบุคคลของประเทศที่เป็นศัตรูจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกระทำ

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยเข้าร่วมการรบ ในกรณีพิพาทระหว่างไทยและอินโดจีนของฝรั่งเศส ทำให้ทราบว่าในความเป็นจริงแล้วทหารไทยที่เข้าร่วมในการสงคราม มีทั้งผู้ที่จำใจเดินทางไปรบ และผู้ที่ยินดีที่จะเข้าร่วมรบด้วยใจรักและคิดถึงชาติบ้านเมืองเป็นหลัก กล่าวคือจากการสัมภาษณ์ นายหม่อม อุบัติมภ์ ซึ่งเข้ารับในกองทัพบูรพา ด้านอรัญประเทศ และตั้งกำลังอยู่ที่หน้าเมืองศรีโสภณ (อีก 6 กิโลเมตร ถึงเมืองศรีโสภณ) คนที่ไปพร้อมกันเสียชีวิตในการสู้รบ 3 คนที่ต้องถูกเรียกระดมพลไปพร้อมกับพี่ชาย 2 คน คือนายเนือง และนายถนอม พร้อมกับคนในหมู่บ้านเดียวกันอีก 3 คน คือนายปิ่น คงไชย นายถัน วัฒนพานิช และนายเหล็ง ซึ่งในขณะนั้นนายหม่อม อุบัติมภ์ มีครอบครัวแล้วและลูกชายคนแรกเพิ่งเกิดได้ไม่นาน จึงไม่ยอมไปรบ ในความรู้สึกนั้นเป็นห่วงครอบครัวเป็นอย่างมาก “ใจคิดแต่อยากกลับบ้าน”¹³⁷ ขณะที่นายเปียน ภาสดา เข้าทำการรบในกองทัพอีสาน นั้นเมื่อถูกเรียกระดมพลยังไม่มียังครอบครัวและรู้ว่าจะรบกับ “ฝรั่ง” ก็ “ยินดียอมสละชีวิต ถึงตัวตายไม่เป็นไรแต่อย่าให้ประเทศชาติเป็นอะไร”¹³⁸

ในความรู้สึกของยุวชนทหาร จากการสัมภาษณ์พันโทประดิษฐ์ เลิศศิลป์¹³⁹ ซึ่งขณะนั้นเป็นยุวชนทหารปีที่ 1 โรงเรียนปราจีนราษฎร์บำรุง จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อรัฐบาลได้เตรียมพร้อมโดย

¹³⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁷ สัมภาษณ์ นายหม่อม อุบัติมภ์ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 2 ตำบลหนองบัว อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2545.

¹³⁸ สัมภาษณ์ นายเปียน ภาสดา อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 110 หมู่ 6 บ้านสุขสำราญ ตำบลหนองแวง กิ่งอำเภอดอกสูง จังหวัดสระแก้ว วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2545 บ้านเดิมอยู่ บ้านญี่ปุ่น ตำบลญี่ปุ่น อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เข้ารบในกองทัพอีสาน ด้านช่องเม็ก รบกันที่บ้านดู่และไปตั้งกำลังที่ปราสาทวัดภู เมืองจำปาศักดิ์

¹³⁹ สัมภาษณ์ พันโทประดิษฐ์ เลิศศิลป์ อายุ 75 ปี นายทหารนอกราชการ บ้านเลขที่ 1254 ถ. ปราจีนอนุสรณ์ ตำบลท่างาม อำเภอเมืองฯ จังหวัดปราจีนบุรี วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545.

ให้ยุวชนสมัครเป็นกองหนุน แต่ไม่ได้ออกรบเพราะยุติการรบก่อน และเนื่องจากเป็นลูกนายทหารคือ นายร้อยเอกลี เลิศศิลป์ ผู้บังคับหมวดปืนเล็กกองพันทหารราบ (ร.พัน.11) ค่ายจักรพงษ์ จึงมีความ คิดความรู้สึกสนับสนุนการเรียกร้องดินแดนอย่างเต็มที่ รวมทั้งมีโอกาสได้เดินทางเข้าไปยังค่ายที่ ปอยเปตในระหว่างที่ไทยตริ่งกำลังทหารในระหว่างการพักรบด้วยเพราะบิดาเป็นผู้บังคับหมวดอยู่ที่นั่น

ชาวบ้านทั่วไปก็รับทราบข่าวการเรียกร้องดินแดนคืนจากการกระจายเสียงของรัฐบาล แต่ ก็มีบ้างที่เพียงแคร์รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีความคิดสนับสนุนหรือร่วมบริจาคใดๆ เช่น นาง สายชล คุ่มทอง¹⁴⁰ ภรรยาของนายปุ่น คุ่มทอง ซึ่งถูกเกณฑ์ไปสงครามในครั้งนั้น เล่าว่ารับทราบเช่นกัน และขณะเกิดเหตุการณ์พิพาทกันนั้นได้เห็นฝ่ายตรงข้ามเอาเครื่องบินมาทิ้งระเบิดในค่ายจักร พงษ์ จังหวัดปราจีนบุรี แต่บ้านอยู่ไกลจากจุดเกิดเหตุจึงไม่รู้สึกลัวแต่กลับตื่นตื่น พี่ชายของตนก็ ปืนต้นไม้ดูเห็นไฟแวบ ๆ รัฐบาลได้ออกประกาศให้ชาวบ้านบริเวณหน้าค่ายจักรพงษ์อพยพออกไป แต่บ้านตนอยู่ไกลจึงไม่ได้อพยพ กับอีกเรื่องที่ได้รับรู้เกี่ยวกับการเรียกร้องดินแดนคือทราบว่านายปุ่น คุ่มทอง ขณะนั้นยังเป็นเพียงแค่คนรู้จักในหมู่บ้านเดียวกันจะต้องถูกเรียกระดมพล

การสร้างขวัญและกำลังใจในการสู้รบนั้น ปรากฏว่าทหารที่เข้าร่วมในการรบส่วนใหญ่ มัก จะมีเครื่องรางประจำตัวอยู่ด้วยเสมอ ดังเช่น นายน้อม อุปลัมภ์ และนายเปลี่ยน ภาสดา ก่อนจะ เดินทางเข้าไปรายงานตัวในกรมทหารได้ขอวัตถุมงคลจากวัดที่ตนนับถือก่อน นายน้อม อุปลัมภ์ เล่าว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขณะนั้น ก็มีเสี้ยยันต์สีแดงของหลวงพ่อบุญ วัดบางกระเบา จังหวัดปราจีนบุรี และ หลวงพ่อคง วัดชำป่างาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และเล่าให้ฟังถึงการรบด้านอรัญประเทศ ที่บุกเข้าไป เรื่อย ๆ ตามเส้นทางรถยนต์จนถึงหน้าเมืองศรีโสภณนั้น ทหารไทยเสียชีวิตมากเนื่องจาก “ห่าวกิน ไป” รุกเข้าไปมากกว่าคำสั่งจึงถูกกองทหารฝรั่งเศสยิงตาย วิธีการบุกของไทยนั้นไปตามทางรถ ดยนต์ แล้วก็ให้ทำทางวางรางรถไฟขนานกันไป ตอนขากลับในเดือนเมษายน 2484 นั้นได้นั่งรถไฟ กลับออกมา จนถึงสถานีฉะเชิงเทรา

ส่วนนายเปลี่ยน ภาสดา ไปหาพระภิกษุแห่งหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งขณะนั้นตนเองจำชื่อ พระภิกษุรูปนั้นและวัดนั้นไม่ได้แล้ว เพื่อให้ท่านลงยันต์ที่ตัวให้ และยังไปหาหมอดูดวงให้ด้วย เมื่อ รู้ว่าวัดไหนมีของดีก็จะไปหาเพื่อขอของดีมาป้องกันตัวเช่นกัน ในการสู้รบกับกองทหารอินโดจีน ทางด้านเมืองจำปาศักดิ์ของลาวนั้น ฝรั่งเศสใช้ทหารเขมรในการสู้รบ โดยมีนายทหารฝรั่งเศสควบคุมไม่ให้ทหารลาว จากการสอบถามทหารเขมรที่จับตัวได้แล้วว่า พอยิงกันเห็นว่าสู้ไม่ได้นายทหาร

¹⁴⁰สัมภาษณ์ นางสาวสายชล คุ่มทอง อายุ 78 ปี บ้านพักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ปราจีนบุรี อำเภอเมืองฯ จังหวัดปราจีนบุรี วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2545.

ฝรั่งเศสนั้นก็หนีไป และวิธีการยิงนั้นทหารเขมรใช้วิธียิงสูงเพื่อไม่ต้องทำให้โดนคนหรืออาจยิงไม่เป็นก็ได้ และเล่าว่าถูกบังคับให้มารบกับไทย และกลัวที่เห็นทหารไทยพอกถูกปืนยิงตายไปแล้วยังสามารถลุกขึ้นมายิงต่อได้อีกคล้ายกับมีคาถาอาคมดี ซึ่งที่จริงแล้ว นายเปียน ภาสดา เล่าว่าไม่ได้เหนียวอะไร เพียงแต่เวลาฝ่ายตรงข้ามยิงมาทหารไทยก็หมอบลงไป แล้วลุกขึ้นยิงสวนออกไปเท่านั้นเอง ในการสู้รบที่บ้านคู่นั้นมีทหารตายเพียง 1 คน เนื่องจากเวลาเคลื่อนที่ไปข้างหน้าออกนอกเส้นทางที่ลี้ภัยไป จึงไปถูกปืนของกองทหารอินโดจีนฝรั่งเศสเข้า อย่างไรก็ตาม เครื่องรางของขลังเหล่านี้ก็ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจในการสู้รบให้ทหารเป็นอย่างดี สร้างความฮึกเหิมในการสู้รบและการรุกคืบหน้าเข้าไปในดินแดนอินโดจีน และในขณะเดียวกันก็ทำให้ทหารฝ่ายอินโดจีนเกิดความเกรงกลัวในทหารไทยเนื่องจากคิดว่าเป็น "กองทัพผี" หรือ "กองทัพปิศาจ"¹⁴¹ ที่ถูกยิงตายแล้วลุกขึ้นยิงต่ออีกได้นั่นเอง

ภายหลังการหยุดยิงในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นเสนอให้แต่ละฝ่ายส่งผู้แทนไปทำความตกลงสงบศึกบนเรือรบ "นาโตริ" ของญี่ปุ่น ที่เมืองไซ่ง่อน ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2484 โดยมีนายนาวาเอกพระศิลปินศาสตราจารย์ (ภักดี เกษสำลี) เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนฝ่ายไทย¹⁴² นายพลสุมิตา (Sumita) เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่น และนายยอร์ช โกตีเย (Georges Gautier) เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนฝ่ายฝรั่งเศส¹⁴³ (ดูรายชื่อคณะผู้แทนในภาคผนวก ก)

การตกลงพักรบครั้งนี้ผู้ที่มีอิทธิพลอย่างสูง คือประเทศที่ทำหน้าที่ในฐานะผู้ไกล่เกลี่ย ได้แก่ ญี่ปุ่น วิธีการเจรจาผู้แทนญี่ปุ่นใช้วิธีส่งตัวแทนมาเจรจากับแต่ละฝ่ายโดยไม่ยอมให้ผู้แทนของคู่พิพาททั้งสองได้พูดจาตกลงกันเอง ในเหตุการณ์หนึ่งที่น่าสนใจคือ ฝ่ายญี่ปุ่นต้องการให้ประเทศไทยถอยกองกำลังทหารออกจากการยึดครองที่จังกัล แต่ไทยอ้างว่าที่นั่นเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ไม่สามารถถอยออกได้เรื่องดังกล่าวสร้างความโมโหให้แก่นายพลสุมิตา (Sumita) หัวหน้าคณะผู้แทนเจรจาตกลงพักรบของญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ซึ่งในที่สุดฝ่ายไทยก็ยอมถอยออกจากจังกัล ทั้งนี้โดยที่ญี่ปุ่นรับรองว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตการยึดครองของกองทัพไทย และรับรองว่าจะมิให้เกิดการสู้รบกันอีกเด็ดขาดแม้ว่าทั้งสองฝ่ายคือไทยและอินโดจีนฝรั่งเศสต้องการจะรบกันก็ตาม¹⁴⁴

¹⁴¹ สรศัลย์ พงษ์สภา. สงครามอินโดจีน ไทยรบฝรั่งเศส พ.ศ. 2483. หน้า 113 – 114.

¹⁴² หจข. สร.0201.35/26 การเจรจาตกลงพักรบระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส จากผู้บัญชาการทหารสูงสุด ถึงประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ วันที่ 28 มกราคม 2484.

¹⁴³ หจข. สร.0201.35/26 เสนอรายงานการประชุมพักรบ, ความตกลงพักรบและโปรโตคอล จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงนายกรัฐมนตรี วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2484.

¹⁴⁴ เรื่องเดียวกัน.

ในที่สุดก็ได้มีการลงนามในข้อตกลงสงบการรบ ระหว่างประเทศไทย ฝรั่งเศสและญี่ปุ่น ในวันที่ 31 มกราคม 2484 เนื้อหาในข้อตกลงมีทั้งสิ้น 10 ข้อ

สาระสำคัญของข้อตกลงพักรบ คือ ให้กองทัพบกของแต่ละฝ่ายถอยออกไป 10 กิโลเมตร จากที่มั่นอันแท้จริงของตน เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2484 ภายในเวลา 72 ชั่วโมง เพื่อป้องกันไม่ให้ปะทะกันด้วยกำลังอาวุธ ทั้งนี้ทั้งสองฝ่ายห้ามล่วงล้ำเขตแดนซึ่งกันทั้งเขตแดนทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ข้อตกลงพักรบมีกำหนด 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ 28 มกราคม 2484 และระหว่างนี้แต่ละฝ่ายจะส่งผู้แทนไปเจรจาทำสัญญาสงบข้อพิพาทโดยเด็ดขาดที่ใดก็ตาม ทั้งนี้หากการเจรจาไม่สิ้นสุดก็ให้ยืดเวลาพักรบต่อไปอีกครั้งละ 15 วัน¹⁴⁵ แต่ละฝ่ายจะต้องไม่มีกองกำลังทหารของตนเกินจากเขต 10 กิโลเมตรที่กำหนด แต่อนุญาตให้มีกำลังตำรวจพลเรือนซึ่งใช้ปืนพลเป็นอาวุธเท่านั้น ดังเช่น ศิลปชัย ชาญเฉลิม บันทึกถึงการทำหน้าที่ดังกล่าวในระหว่างการเจรจาตกลง โดยกองกำลังตรวจสนามที่ตนสังกัดอยู่ได้ยึดปราสาทหินแห่งหนึ่งในเขมร เป็นที่ตั้งแนวหน้าที่สุดของกองกำลังไทย ขณะที่กองกำลังทหารต้องถอยร่นไป ในระหว่างนั้นก็มีการลาดตระเวน และติดต่อกับชาวเขมรที่อพยพออกจากพื้นที่บ้างเป็นบางครั้ง หน่วยดังกล่าวอยู่ห่างจากฐานที่มั่นป้อมลำโรงเป็นระยะทาง 8 กิโลเมตร¹⁴⁶

แนวที่กองกำลังของทั้งสองฝ่ายจะต้องถอยไปตามข้อตกลงหยุดยิงเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2484 มีดังนี้

ฝ่ายอินโดจีน

1. ไพลิน (Pailin)
2. สเรอันเตียก (Sre Anteak)
3. บ้านดง (Phum Dong)
4. บ้านตำหนักพระแสง (Khum Damnak Preseng)

ฝ่ายไทย

- บ้านบ่อตั้งสู้ (Bor Tang Su)
  - กุมเรียงกรม (Komrieng Krom)
  - จุดซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก 30 กิโลเมตร
  - บ้านวังสมัคคร (Phum Vang Samak)
5. กองทหารทั้งสองฝ่ายคงยึดที่มั่นสำคัญของตนระหว่าง บ้านลำโรงกับบ้านสวายจิก ซึ่งได้ยึดอยู่เมื่อ วันที่ 28 มกราคม 2484 เวลา 10.00 น.ตามเวลาท้องถิ่น ส่วนแนวป้องกันข้างหน้าของทั้งสองฝ่ายจะต้องถอยกลับ

¹⁴⁵ สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490)," หน้า 211 - 212.

¹⁴⁶ ศิลปชัย ชาญเฉลิม, คำให้การนายหนนวย บุกเมืองเขมร. หน้า 168 - 183.

6. บ้านกันดัล (Kandal)	เส้นเขตแดนในบริเวณละลมเบง (Ralom Beng)
7. บ้านอัมปิล (Ampil)	เขตแดนทิศเหนืออัมปิล
8. บ้านจงกัล (Chong Kal)	ลำโรง (ทิศเหนือจงกัล)
9. บ้านอัลลองเวง (Anlong Veng)	เขตแดนทิศเหนืออัลลองเวง
10. เขียมกระसान (Cheom Ksan)	เขตแดนทิศเหนือเขียมกระसान
11. สรกระเบียงคล (S. Trap Krol)	ช่องเปรียะจำบั๊ก
12. ตามแนวเส้นตรงไปทางตะวันออกจาก สรกระเบียงคลจนถึงเส้นเขตแดนของแคว้นปากเซ แล้วเลียบไปตามเส้นเขตแดนจนถึงฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง	10 กิโลเมตร เหนือช่องเปรียะจำบั๊ก - มุลปาโมกซ์
13. ฝั่งซ้ายของร่องแม่น้ำโขงซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกที่สุด	ฝั่งขวาของร่องแม่น้ำโขงซึ่งอยู่ทางทิศ ตะวันตกสุดของแม่น้ำโขง
14. ตามแนวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงทิศเหนือมุลปาโมกซ์	ตามแนวฝั่งขวาแม่น้ำโขงทิศเหนือมุล ปาโมกซ์จนถึงที่บรรจบระหว่างแม่น้ำ โขงและแม่น้ำปุยจนถึงเขตแดน

จากข้อตกลงแสดงให้เห็นชัดถึง การพยายามเข้ามามีอิทธิพลของญี่ปุ่นเหนืออินโดจีน
ฝรั่งเศสและประเทศไทย ก็คือ ข้อตกลงในข้อ 7 และ 8 ที่กำหนดให้

ข้อ 7 ผู้แทนญี่ปุ่นจะได้ลงนามในข้อตกลงสงบการรบนี้เช่นเดียวกัน ใน
นามของรัฐบาลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ผู้แทนที่กล่าวในข้อนี้ จะควบคุมให้
ปฏิบัติการไปตามข้อบัญญัติเกี่ยวกับการสงบการรบนี้

ข้อ 8 รัฐบาลของสองประเทศนี้จะต้องให้ความสะดวกอันจำเป็นแก่ผู้แทน
ญี่ปุ่นในข้อตกลงภายหลัง อันเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทอันเด็ดขาด¹⁴⁷

ต่อมาวันที่ 4 - 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 รัฐบาลได้ส่งผู้แทน เพื่อทำสัญญาสันติภาพที่กรุง
โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น โดยแบ่งการเดินทางเป็น 2 ชุด ชุดแรกเดินทางถึงในวันที่ 5 กุมภาพันธ์

¹⁴⁷ หจข.สร.0201.35/26 (คำแปล) ข้อตกลงเกี่ยวกับการสงบการรบระหว่างอินโดจีนฝรั่งเศสและไทย
วันที่ 31 มกราคม 2484.

2484 ชุดที่ 2 เดินทางถึงในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2484¹⁴⁸ คณะผู้แทนไทยมีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร เป็นหัวหน้าคณะผู้แทน¹⁴⁹ (ดูรายชื่อคณะผู้แทนในภาคผนวก ข)

ระหว่างการเจรจาทำอนุสัญญาสันติภาพและมีข้อตกลงหยุดยิง กองกำลังจากอินโดจีนฝรั่งเศสที่เข้ามาในเขตยึดครองของไทยอยู่เสมอ เช่นวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 ทหารลาดตระเวนของฝ่ายอินโดจีนฝรั่งเศส 6 คน ล่วงล้ำเข้ามาลาดตระเวนแนวฝ่ายไทยที่ยึดบ้านโฆมพัลตรึงเกิดการต่อสู้กัน และฝ่ายไทยจับเชลยได้ 4 คน ตาย 1 คน หนีไปได้ 1 คน และหลังจากนั้นฝ่ายอินโดจีนของฝรั่งเศสได้นำกำลัง 1 กองร้อย พร้อมด้วยรถถัง 2 คัน เข้าตีที่บ้านโฆมพัลตรึงแต่ถูกกำลังฝ่ายไทยขับไล่ไปได้ และยังได้รับรายงานการถูกโจมตีจากกองกำลังอินโดจีนฝรั่งเศสอีกเป็นระยะๆ¹⁵⁰ อย่างไรก็ตามทั้งฝ่ายไทยและฝรั่งเศสต่างก็ยื่นประท้วงต่อผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่น ในปัญหาการลวงล้ำเขตแดนทั้งสองฝ่าย และมีปัญหาที่ตกลงกันไม่ได้เรื่องที่ดินแดนที่เสียไปทั้งหมดกลับคืนซึ่งเป็นเรื่องที่ฝ่ายฝรั่งเศสไม่อาจยอมรับได้

3.3 การได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

รัฐบาลไทยตระหนักถึงปัญหาสำคัญ คือ กรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส การสู้รบยังมีได้ดำเนินไปถึงขั้นแพ้ชนะและญี่ปุ่นเข้าใกล้เกลี้ย แม้ฝ่ายไทยจะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ แต่ก็ยังไม่อยู่ในฐานะที่จะเรียกร้องตามที่ปรารถนาได้ เนื่องจากฝรั่งเศสเองก็ยังไม่ยอมรับว่าเป็นฝ่ายแพ้¹⁵¹ ในการเจรจาตกลงที่โตเกียวเพื่อให้ได้ดินแดนที่เสียไปกลับคืนมานั้น สิ่งที่รัฐบาลไทยจะต้องยืนยันอย่างหนักแน่นในการเจรจามี 3 ประการ คือ ประการแรก เรื่องความมีสิทธิเหนือดินแดนลาวและเขมร และต้องเสียดินแดนให้กับฝรั่งเศสไปด้วยการถูกบีบบังคับตั้งแต่ ร.ศ. 112 เรื่อยมา ซึ่งคณะผู้แทนไทยจะต้องชี้แจงให้ชาติคนกลางคือญี่ปุ่น รับทราบถึงความเป็นมาของดินแดนว่าแต่เดิมประเทศไทยมีดินแดนอยู่เท่าใด และฝรั่งเศสใช้กำลังบีบบังคับไปเท่าใด ประการต่อมา คือ การที่ไทยขอปรับปรุงเส้น

¹⁴⁸ หจข.สร.0201.35/26 รายงานเรื่อง ผู้แทนประเทศไทยเดินทางไปเข้าร่วมการประชุมระงับข้อพิพาทระหว่างประเทศไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศส จาก อัครราชทูต (พระยาศรีเสนา) ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2484.

¹⁴⁹ หจข.สร.0201.35/26 เรื่องตั้งผู้แทนไปทำความตกลงหาหนทางระงับข้อพิพาท เนื่องจากการขอปรับปรุงดินแดนกับอินโดจีน จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2484.

¹⁵⁰ กรมยุทธการทหารบก, ผนวกเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับเกียรติประวัติการปฏิบัติงานของ พลเอก มังกร พรหมโยธี. หน้า 687.

¹⁵¹ เนตร เขมะโยธิน, ชีวิตนายพล. หน้า 121 - 122.

เขตแดนใหม่ในครั้งนี้ เพราะรัฐบาลไทยคิดว่าจะตกลงกันด้วยดีแต่ฝรั่งเศสกลับใช้กำลังกับไทยก่อน ส่วนประการสุดท้าย คือ ประชาชนในดินแดนเหล่านี้เป็นชนเชื้อชาติไทยที่ต้องตกอยู่ในการปกครองของฝรั่งเศส โดยได้รับสิทธิประโยชน์และการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับคนชาติฝรั่งเศส ดังนั้นหากบุคคลเหล่านี้ได้มารวมอยู่ในราชอาณาจักรไทย ก็จะได้รับปฏิบัติที่เท่าเทียมเสมอภาคกัน¹⁵²

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยทราบว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะได้ดินแดนทั้งลาวและเขมรกลับคืนมา แต่รัฐบาลไทยจำเป็นต้องแสดงจุดยืนดังกล่าว เนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้กระตุ้นประชาชนในเรื่องการเรียกร้องดินแดนคืน ในการเดินทางเพื่อไปทำสัญญาสันติภาพและการปรับปรุงดินแดน พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรมนไวยากร จึงทรงได้รับคำสั่งจากหลวงพิบูลสงครามว่า

ข้าพเจ้าได้รับคำสั่งให้เรียกร้องดินแดนที่เสียแก่ฝรั่งเศสกลับคืนมาทั้งหมด คือ ทั้งลาวและเขมร ซึ่งก็แสดงให้เห็นอยู่ว่าภารกิจของข้าพเจ้ายากลำบากเพียงไร แต่ในทางส่วนตัว ท่านนายกรัฐมนตรี(ขณะนั้น) พล.ต.ป. พิบูลสงคราม ได้กระซิบบอกข้าพเจ้าว่า ที่ต้องออกคำสั่งเช่นนั้น ก็เพราะมติมหาชนเรียกร้องแต่ท่านทราบดีว่าในการรบพุ่งนั้นเราเป็นแต่ได้เปรียบ มิได้มีชัยชนะอย่างเด็ดขาด ที่จะไปเรียกร้องเอาดินแดนคืนมาทั้งหมดได้ ฉะนั้น กิจของข้าพเจ้าก็คือ เอาคืนมาโดยมากที่สุดที่จะเป็นไปได้ ด้วยความช่วยเหลือของญี่ปุ่น แต่ก็ต้องไม่เสียอำนาจอธิปไตยให้แก่ญี่ปุ่นในเรื่องวงศ์ใหญ่ด้วยกัน ท่านนายกฯ จะให้เสนาธิการทหาร 3 กองทัพ ไปกับข้าพเจ้าเพื่อเขาจะได้เห็นใจในความยากลำบากแห่งการเจรจาทุกชั้นไป¹⁵³

ในการเจรจาคณะผู้แทนฝ่ายไทยได้ยื่นข้อเสนอ เรียกร้องดินแดนคืนทั้งหมดที่เสียให้กับฝรั่งเศสตั้งแต่ พ.ศ. 2436 ในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ซึ่งเป็นเรื่องที่ฝ่ายฝรั่งเศสไม่อาจยอมรับได้ จึงทำให้การเจรจายืดเยื้อไม่สามารถตกลงกันได้ จนต้องยืดเวลาการพักรบต่อไปอีกถึง 3 ครั้ง สร้างปัญหาให้กับญี่ปุ่นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ข้าวและยางที่ญี่ปุ่นต้องการส่งไปจากเขมรไม่ได้ ญี่ปุ่นจึงต้องเร่งให้การเจรจาลิ้นสุดโดยเร็ว เช่นเดียวกับฝ่ายไทยเนื่องจากการยืดเวลาพักรบต่อไปเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายอินโดจีนฝรั่งเศสตั้งตัว เพราะกองทัพไทยเวลานั้นอยู่ในภาวะที่ลำบากมากจากอากาศที่ร้อนจัดและขาดแคลนน้ำในดินแดนที่ยึดได้ นอกจากนี้ยังมีไข้มาเลเรียชุกชุม หากจะรบกันต่อไปจะต้องเสียชีวิตทหารมากขึ้น และในเวลานั้นฝรั่งเศสได้ทำการดัดแปลงที่มั่นแข็งแรง

¹⁵² สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490)," หน้า 205.

¹⁵³ พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกประพันธ์, "อนุสัญญาสันติภาพ พ.ศ. 2484," สารานุกรม (10 กุมภาพันธ์ 2516), หน้า 2, อ้างถึงใน สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490)," หน้า 214. (คำในวงเล็บเป็นของผู้เขียนบทความ)

ทั่วไป การที่ฝรั่งเศสพยายามถ่วงเวลาก็จะเป็นฝ่ายได้เปรียบ และไทยยังเกรงว่าฝรั่งเศสอาจได้อาวุธ ยุทธภัณฑ์จากอังกฤษและสหรัฐอเมริกาด้วยซึ่งจะทำให้ฝรั่งเศสมีกำลังรบมากขึ้น¹⁵⁴ เหตุการณ์ทาง ชายแดนในระหว่างนั้นฝ่ายไทยมีการเสริมกำลังทหารเข้าไป เช่นที่ ป้อมบ้านสำโรงเพราะไม่มั่นใจใน การเจรจาว่าจะได้ผลหรือไม่หรืออาจต้องมีการสู้รบกันต่อไป¹⁵⁵

ในที่สุดผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการตกลงไกล่เกลี่ยให้ผู้แทนทั้งฝ่ายไทยและ ฝ่ายฝรั่งเศสยอมรับแผนการไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นแผนการฉบับที่ 3 ที่ญี่ปุ่นเป็นผู้เสนอ และดำเนินการ ในเชิงบังคับให้ประเทศคู่กรณีทั้งสองยอมรับ ข้อเสนอมือว่า

1) เขตแดนสามเหลี่ยมที่อยู่ตรงข้ามหลวงพระบางให้เป็นของไทย แต่ไทยจะต้องให้ความ เคารพแก่ที่ฝั่งศพกษัตริย์ลาวที่อยู่ที่นี่ และอำนวยความสะดวกทุกประการเท่าที่สามารถจะให้ได้ สำหรับเก็บรักษาและการบูชาที่ฝั่งศพนั้น

2) ดินแดนที่อยู่ตรงข้ามสตีงเตตรง จะต้องสงวนไว้ให้แก่ฝรั่งเศส แต่จะกำหนดกันอีกครั้ง

3) การกำหนดเส้นเขตแดนในแม่น้ำโขง ให้ใช้ตามร่องน้ำลึก แต่เกาะโขงและเกาะโคนให้อยู่ใน ความปกครองร่วมกันของฝรั่งเศสและไทย ส่วนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ของฝรั่งเศสที่อยู่ บนเกาะเหล่านั้น ให้เป็นของฝรั่งเศส

4) ให้ดินแดนทั้งหมดที่ฝรั่งเศสยกให้แก่ไทย เป็นเขตปลอดการทหาร

ในวันที่ 11 มีนาคม 2484 ประเทศไทยและฝรั่งเศสได้ลงนามความตกลงระงับกรณีพิพาท ระหว่างกัน แต่เป็นที่น่าสนใจว่าพิธีลงนามทำในรูปหนังสือแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น และระหว่างญี่ปุ่นกับฝรั่งเศส ซึ่งแสดงว่าญี่ปุ่นพยายามเข้ามามีอิทธิพลเหนือไทยและฝรั่งเศส โดย ทั้งสองประเทศต้องยอมรับข้อไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นและให้คำมั่นสัญญาว่า จะไม่ทำความตกลงกับประเทศที่ สาม เพื่อความร่วมมือทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางทหาร ที่จะเป็นปฏิปักษ์ต่อญี่ปุ่น¹⁵⁶

จากบทบาทของญี่ปุ่นที่ช่วยให้ประเทศไทยได้รับดินแดนคืน ทำให้สัมพันธภาพระหว่างไทย และญี่ปุ่นกระชับขึ้น รวมทั้งมีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายระหว่างประเทศของไทยในลักษณะที่เอน เข้าหาญี่ปุ่นมากขึ้น จากหนังสือแลกเปลี่ยนดังกล่าวเวลาต่อมาไทยและญี่ปุ่นได้ลงนามใน "พิธีสาร ระหว่างประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นว่าด้วยหลักประกันและความเข้าใจกันทางการเมือง" ในวันที่ 9 พฤษภาคม 2484 และได้ให้สัตยาบัน ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2484 วันเดียวกับที่ได้ลงนามใน

¹⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 226.

¹⁵⁵ ศิลปชัย ชาญเฉลิม, คำให้การนายหนวย บุกเมืองเขมร, หน้า 194.

¹⁵⁶ สดใส ชันติวงษ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490)," หน้า 236 - 241.

อนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยและฝรั่งเศส ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศให้ประชาชนทราบ โดยทั่วกัน สารสำคัญของพิธีสารดังกล่าวก็คือ ประเทศญี่ปุ่นจะให้หลักประกันแก่รัฐบาลไทยในการระงับความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น และประเทศไทยจะพยายามรักษาสันติภาพในเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะสถาปนาสัมพันธไมตรีแห่งเพื่อนบ้านที่ดี กับทั้งบำรุงเศรษฐกิจสัมพันธอันสนิทระหว่าง ประเทศไทยและญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศไทยจะไม่ทำความตกลงหรือความเข้าใจใด ๆ กับประเทศภายนอก เพื่อร่วมมือกันทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือการทหาร ในสภาพที่จะให้รัฐบาลไทยขัดกับญี่ปุ่นโดยตรง¹⁵⁷ ญี่ปุ่นจึงได้รับสิทธิพิเศษในการซื้อข้าวและวัตถุดิบจำพวกดีบุกและยางพาราจากไทย¹⁵⁸

ในพิธีลงนามตกลงระงับกรณีพิพาทเมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2484 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทรงแสดงสุนทรพจน์ไว้ตอนหนึ่ง มีเนื้อหากล่าวถึงการลงนามในข้อตกลงว่ามีจุดมุ่งหมาย 2 ประการคือการเป็นมิตรที่ดีของไทยกับมหาประเทศคือญี่ปุ่น และความต้องการรักษาสัมพันธไมตรีที่ดีกับฝรั่งเศส ซึ่งในการแก้ปัญหาข้อพิพาทนี้ประเทศไทยต้องการกระทำด้วยสันติวิธีและพร้อมที่จะฟื้นความสัมพันธ์ที่ดีกับฝรั่งเศส¹⁵⁹ และในวันเดียวกันนี้เอง พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทรงออกคำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงจากเมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ถึงชาวไทยในประเทศไทย ให้ทราบถึงความสำเร็จของการร่วมมือของคนทั้งชาติและผลการปฏิบัติงานของคณะผู้แทน ทำให้ประเทศไทยได้ดินแดนกลับคืนมา 3 ส่วน คือ ดินแดนหลวงพระบางฝั่งขวา จำปาศักดิ์ และบางส่วนของเขมรที่เคยเป็นมณฑลบูรพา รวมทั้งสามารถปรับปรุงเส้นเขตแดนในแม่น้ำโขงโดยใช้ร่องน้ำลึกเป็นเส้นเขตแดน¹⁶⁰

แม้จะมีการลงนามยอมรับการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นแล้ว แต่การเจรจาก็ยังมีข้อขัดแย้งหลายประการที่ไม่อาจตกลงกันได้ ทั้งในเรื่องดินแดนบางส่วนที่ยังคงเป็นปัญหา การชดเชยค่าเสียหาย และการให้สิทธิประโยชน์แก่ชาวฝรั่งเศส เป็นต้น เรื่องเหล่านี้ยังคงมีการเจรจากันต่อมาซึ่งยืดเยื้อจนถึงวันที่ 10 เมษายน 2484 ญี่ปุ่นจึงเสนอแผนไกล่เกลี่ยฉบับที่ 4 มีเนื้อหาที่น่าสนใจซึ่งจะเห็นว่าเป็นข้อเสนอให้แก่ฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก กล่าวคือ

- 1) ขอให้มิเขตปลอดทหารในฝั่งไทยกว้าง 10 กิโลเมตร ตามเขตแดนเขมรใหม่

¹⁵⁷ ชูศรี มณีพฤกษ์ และเคนเนท เจ แอนเลอร์ (บรรณาธิการ), ความสัมพันธ์ไทย – ญี่ปุ่น ดูจากสนธิสัญญาและข้อตกลงในรอบ 100 ปี. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 389 - 340.

¹⁵⁸ สุเมธ สุจิตานนท์, นโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม, ปรินฤญาติการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2523, หน้า 37.

¹⁵⁹ หจข.สร.0201.35/ 26 สุนทรพจน์ของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วันที่ 11 มีนาคม 2484.

¹⁶⁰ หจข.สร.0201.35/ 26 คำปราศรัยของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร วันที่ 11 มีนาคม 2484.

- 2) ประเทศไทยจะต้องใช้เงินให้แก่ฝรั่งเศส 20 ล้านเปียสท์ ในระยะเวลา 7 ปี
- 3) ต้องสร้างทางรถไฟจากศรีโสภณไปปอยเปตโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนทางรถไฟจากโพธิสัตว์ไปศรีโสภณให้อินโดจีนฝรั่งเศสทำต่อเป็นระยะเวลา 7 ปี และให้อินโดจีนฝรั่งเศสแสวงหาผลประโยชน์ได้ในทางรถไฟจากศรีโสภณไปปอยเปตในระยะเวลาเท่ากัน
- 4) ขอให้เติมข้อความลงในอนุสัญญาที่มีใจความว่า จะต้องให้ผลปฏิบัติเท่าเทียมกันโดยเด็ดขาดในทุก ๆ ประการแก่คนชาติฝรั่งเศสในดินแดนที่ยกให้ นอกจากเกี่ยวกับสาธารณสมบัติ
- 5) ฝรั่งเศสยอมให้ประเทศไทยตั้งสถานกงสุลที่ฮานอย พนมเปญ และเวียงจันทน์ ส่วนฝรั่งเศสขอตั้งสถานกงสุลที่พระตะบอง
- 6) จะต้องมีการแลกเปลี่ยนหนังสือกันระหว่างประเทศไทยและฝรั่งเศส มีใจความว่า ให้แลกเปลี่ยนกติกาสัญญาไม่รุกรานกัน ภายใน 2 เดือน นับตั้งแต่วันแลกเปลี่ยนสัตยาบันอนุสัญญานี้เป็นต้นไป
- 7) เพื่อสะดวกในการบริหาร เกาะโขงขอให้ เป็นของฝรั่งเศส และเกาะโคนเป็นของไทย ส่วนดินแดนขึ้นเล็ก ๆ ตรงข้ามสตีงตรงให้เป็นของไทย

จากข้อเสนอดังกล่าวตามแผนการไกล่เกลี่ยฉบับนี้ ฝ่ายไทยจะต้องเสียประโยชน์ในเรื่องของเขตปลอดทหาร เสียเงินจำนวนมากเพื่อชดเชยให้แก่ฝรั่งเศส รวมทั้งต้องให้ฝรั่งเศสเข้ามามีผลประโยชน์จากทางรถไฟในดินแดนของไทย ซึ่งคือความต้องการของญี่ปุ่นที่จะเข้าไปใช้เส้นทางรถไฟลำเลียงข้าวจากจังหวัดพระตะบองนั่นเอง โดยอ้างว่าประเทศไทยมีรถไฟไม่เพียงพอที่จะใช้ได้ทันที¹⁶¹ นอกจากนี้ยังได้มีการฟื้นฟูในการลงนามสัตยาบันกติกาสัญญาไม่รุกรานกันระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสที่ยังไม่อาจแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันได้อีกด้วย

การเจรจาสามารถตกลงกันได้ในวันที่ 6 พฤษภาคม 2484 และรัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดให้มีพิธีลงนามใน อนุสัญญาสันติภาพระหว่างผู้แทนไทยและฝรั่งเศสขึ้นในวันที่ 9 พฤษภาคม 2484 และวันที่ 13 พฤษภาคม 2484 กระทรวงการต่างประเทศได้ออกแถลงการณ์ แจ้งให้ประชาชนทราบถึงการลงนามในอนุสัญญาดังกล่าว ใจความของอนุสัญญากล่าวถึง ดินแดนที่ประเทศไทยได้ตามที่เคยแถลงไปแล้ว ข้อตกลงในเรื่องเกาะโคนและเกาะโขงโดยให้ เกาะโขงอยู่ในอธิปไตยของฝรั่งเศส ส่วนเกาะโคนอยู่ในอธิปไตยของไทย รวมทั้งดินแดนตรงข้ามสตีงตรงด้วย ส่วนเรื่องเขตปลอดทหาร ปรากฏว่า ฝรั่งเศสได้รับการยกเลิกเขตปลอดทหาร ส่วนประเทศไทยให้มีเขตปลอดทหารเฉพาะดินแดนที่ได้คืนมาในเขมรเท่านั้น และฝ่ายไทยต้องจ่ายเงินให้ฝรั่งเศส 6 ล้านเปียสท์

¹⁶¹ สดใส ชันติวรพงศ์, "ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490)," หน้า 242 - 243.

ผ่อนใช้เป็นเวลา 6 ปี เพื่อเป็นค่าทางรถไฟ สิ่งปลูกสร้างและสาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นต้น¹⁶² และได้ลงนามแลกเปลี่ยนสัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2484

การที่รัฐบาลพยายามดำเนินการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสให้ได้นั้น อาจมองได้ว่าเป็นสิ่งที่รัฐบาลพยายามให้ความสำคัญกับดินแดนเหล่านี้ ในฐานะที่ช่วยลบล้างความรู้สึกเรื่องการเสียดินแดนซึ่งหมายถึงการเสียเกียรติภูมิของชาติลงไปได้ ดังเห็นได้จากคำสั่งของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร แก่ผู้แทนฝ่ายญี่ปุ่นในการเจรจาตกลงเพื่อยอมรับแผนการไกล่เกลี่ยฉบับสุดท้ายของญี่ปุ่น ว่าพระองค์ต้องการความตกลงที่จะกลับไปแจ้งแก่ประชาชนได้ว่าเป็นการลบล้างในบางประการ ซึ่งความผิดที่ฝรั่งเศสได้กระทำแก่ประเทศไทย ส่วนดินแดนที่ได้แม้จะไม่มีค่าหรือความหมายก็ไม่สำคัญนัก เพราะไทยไม่ได้แย่งชิงดินแดน ที่ไทยยอมรับแผนการไกล่เกลี่ยฉบับสุดท้ายครั้งนี้ “เพราะไทยจะได้แถลงว่าได้รับมณฑลบูรพาคืนมา”¹⁶³ และในคำปราศรัยที่ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงจากเมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ถึงพี่น้องชาวไทยในประเทศไทย เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2484 พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทรงรับสั่งถึงความสำเร็จของการได้ดินแดนคืนมาจากฝรั่งเศส คือ

- 1) ได้ดินแดนซึ่งเสียไปโดยสนธิสัญญา ปี พ.ศ. 2447 ได้คืนมาทั้งหมด กล่าวคือ ดินแดนหลวงพระบางฝั่งขวา และดินแดนจำปาศักดิ์ตรงข้ามกับปากเซกับทั้งดินแดนในกัมพูชาที่ได้เสียไปโดยสนธิสัญญานั้นด้วย
- 2) ได้มณฑลบูรพาซึ่งได้เสียไปโดยสนธิสัญญาปี พ.ศ. 2449 ได้คืนศรีโสภณ พระตะบอง จดฝั่งทะเลสาบ แต่เสียมราฐและนครวัดนั้นยังคงเป็นของฝรั่งเศส
- 3) ได้ดินแดนในบางส่วนของกัมพูชา คือตั้งแต่เส้นขีดโค้งจากเวียงนครวัดลงไปจดแม่น้ำโขงตอนใต้สตั้งตรง
- 4) การถือครองน้ำลึกลงเป็นเส้นเขตแดนในแม่น้ำโขง และเกาะดอนที่อยู่ทางขวาของร่องน้ำลึกลงได้คืนมาเป็นของไทย¹⁶⁴

¹⁶² หจข. (1) มท. 3.1.2.10 / 147 แถลงการณ์เรื่อง การลงนามในอนุสัญญาระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส ณ กรุงโตเกียว โดย กระทรวงการต่างประเทศ วันที่ 13 พฤษภาคม 2484.

¹⁶³ สดใส ชันติวรพงศ์, “ประเทศไทยกับปัญหาอินโดจีนของฝรั่งเศส 1837 - 1847 (พ.ศ. 2480 - พ.ศ. 2490),” หน้า 232.

¹⁶⁴ หจข.สร. 0201.35 / 22 ปีกที่ 2 / 4 คำปราศรัยของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทางวิทยุกระจายเสียงจากประเทศญี่ปุ่น ถึงประชาชนชาวไทยในประเทศไทย วันที่ 11 มีนาคม 2484.

คำปราศรัยดังกล่าวข้างต้น กล่าวถึงดินแดนที่ได้คืนมาจากที่เคยเสียไปเมื่อครั้งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อน ข้อสุดท้ายจึงกล่าวถึงเส้นเขตแดนธรรมชาติตามที่ประเทศไทยเรียกร้อง หมายถึงรัฐบาลให้ความสำคัญกับเรื่องดินแดนที่เสียไปมากเป็นอันดับแรก ส่วนความสำคัญของการใช้ร่องน้ำลึกในแม่น้ำโขงเป็นเส้นเขตแดนธรรมชาติเป็นประเด็นที่รองลงมา ซึ่งต่างไปจากระยะแรกของการเรียกร้องดินแดนคืนที่รัฐบาลไทยทำบันทึกถึงรัฐบาลฝรั่งเศส ขอปรับปรุงเส้นเขตแดนธรรมชาติโดยใช้ร่องน้ำลึกในแม่น้ำโขง แต่ภายหลังกลับกลายเป็นการเรียกร้องดินแดนที่เสียไปให้กับฝรั่งเศสคืนทั้งหมด

นอกจากนี้ในคำปราศรัย ยังเน้นให้ประชาชนเห็นถึงความสำเร็จของรัฐบาลที่สามารถเรียกร้องดินแดนที่ไทยเคยเสียไปด้วยการ “ถูกบีบบังคับ” เพราะไทยมีกำลังอ่อนแอกว่า แต่ขณะนี้ไทยเป็นชาติที่มีอำนาจมีกำลังรบที่เข้มแข็ง จึงสามารถเรียกร้องดินแดนที่เสียไปกลับคืนมาได้ และเพราะเหตุดังกล่าวนี้ไทยจึงได้แสดงให้เห็นถึงการกระทำที่แสดงถึงการเหนือกว่าคือ “เมื่อฝรั่งเศสขอผลประโยชน์ตอบแทนบ้าง จึงตกลงให้ชนชาติฝรั่งเศสได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกับคนไทยในอาณาเขตที่ได้คืนมา กับทั้งให้อาณาเขตนั้นเป็นเขตปลอดทหารด้วยแต่ทางฝ่ายฝรั่งเศสก็มีเขตปลอดทหารขนานกันไปเหมือนกัน”¹⁶⁵ แต่ในความเป็นจริงการสร้างเขตปลอดทหารตลอดสองฝั่งเส้นเขตแดนใหม่ระหว่างไทยและอินโดจีนฝรั่งเศส เป็นความประสงค์ของญี่ปุ่นที่ต้องการตั้งแนวปลอดการทหารและการควบคุมอื่น ๆ เพื่อสร้างอิทธิพลของตนเหนือประเทศไทยและอินโดจีนฝรั่งเศส ตามแผนการขยายลงใต้ของญี่ปุ่นเอง

อนุสัญญาที่ลงนามระหว่างประเทศไทยและฝรั่งเศสฉบับนี้ มีชื่อว่า “อนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศส” โดยนัยความหมายของการเรียกเช่นนี้ หมายถึง การมีสถานะที่เท่าเทียมกันของประเทศไทยและฝรั่งเศส มิใช่เป็นการทำในนามของอินโดจีนที่เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ย่อมแสดงถึงความรู้สึกของผู้นำไทยในเวลานั้นว่าประเทศไทยสามารถก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจที่ทัดเทียมกับชาติในยุโรปได้¹⁶⁶ เปรียบเสมือนว่าการได้ดินแดนคืนมาในครั้งนี้ เป็นสัญลักษณ์ของการเป็นชาติมหาอำนาจของไทย ภายใต้การนำของรัฐบาล หลวงพิบูลสงคราม

ความสำคัญอีกประการหนึ่งคือ มีความพยายามตีความเรื่องดินแดนนี้เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการครอบครองดินแดน โดยส่งเรื่องให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาตีความ มีนายเดือน บุนนาค เป็นเลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา มีคำวินิจฉัยว่า เนื่องจากดินแดนเหล่านี้

¹⁶⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶⁶ หจข.(1)มท.3.1.2.10/147 บันทึกการประชุมเตรียมการปฏิบัติตามอนุสัญญาสันติภาพระหว่างประเทศไทยกับประเทศฝรั่งเศส ที่กระทรวงมหาดไทย วันที่ 29 มีนาคม 2484.

เคยเป็นของไทยมาก่อน และจำต้องยกให้ฝรั่งเศสไปด้วยการบีบบังคับ "ฉะนั้นจึงควรให้ถือว่าเป็นดินแดนที่ได้คืนมา มิใช่ได้ดินแดนใหม่"¹⁶⁷ ดังนั้นในการเรียกชื่อดินแดนนี้ต่อ ๆ มา จึงเรียกว่าเป็นดินแดนที่ได้คืนมาตลอด ซึ่งสิ่งนี้ขัดกับในตอนหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงประเทศไทยกลับยอมรับว่าดินแดนนี้เป็นดินแดนของฝรั่งเศสที่ประเทศไทยยินยอมคืนให้กับฝรั่งเศส

จากความสำเร็จของการเรียกร้องดินแดนคืน รัฐบาลได้เข้าดำเนินการปกครองทันที และส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองอย่างมาก ดังจะกล่าวถึงในบทต่อไป

---

¹⁶⁷ หจข.สร. 0201.35 / 22 การตีความทำความเข้าใจเกี่ยวกับดินแดนที่ยึดได้ จากเลขาราชการคณะกรรมการกฤษฎีกา ถึง เลขาราชการคณะรัฐมนตรี วันที่ 6 พฤษภาคม 2484.